

Νόημα και αλήθεια: Ο Donald Davidson και η
φιλοσοφία της γλώσσας

Νίκος Κατζούρης
Διπλωματική εργασία για το
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στη Λογική
και τη Θεωρία Αλγορίθμων
και Υπολογισμού
μ Π λ √

Αθήνα, Ιούνιος 2007

Περιεχόμενα

I	Οι βασικές θέσεις του Davidson	5
1	Θεωρίες νοήματος ως θεωρίες αλήθειας	7
1.1	Εισαγωγή	7
1.2	Βασικές μεθοδολογικές αρχές	8
1.3	Θεωρίες νοήματος και η συνθήκη T	19
1.4	Ένα παράδειγμα	29
2	Ριζική Ερμηνεία	35
2.1	Γενικά	35
2.2	Η αρχή της χάριτος	38
2.3	Η απροσδιοριστία της ερμηνείας	40
3	Κριτική	43
3.1	Οι αντιρήσεις του Foster	43
3.2	Τα επιχειρήματα μετάθεσης	52
II	Μελέτη συγκεκριμένων ιδιωμάτων	55
4	Οι Προτάσεις πράξης	57
4.1	Γενικά	57
4.2	Κριτική	62
4.3	Τυπική υλοποίηση	63
5	Προτασιακές στάσεις και πλάγιος λόγος	75
5.1	Γενικά	75
5.2	Η προσέγγιση του Davidson	76
5.3	Κριτική	83
5.4	Τυπική υλοποίηση	87

Περιεχόμενα

Μέρος Ι

Οι βασικές θέσεις του Davidson

Κεφάλαιο 1

Θεωρίες νοήματος ως θεωρίες αλήθειας

1.1 Εισαγωγή

Η μελέτη του γλωσσικού νοήματος έπαιξε κατά γενική ομολογία κεντρικό ρόλο στην φιλοσοφία της γλώσσας του εικοστού αιώνα, κυρίως στα πλαίσια της αναλυτικής παράδοσης. Πολλοί φιλόσοφοι, γλωσσολόγοι και ειδικοί της λογικής προσπάθησαν στον αιώνα που μας πέρασε να τοποθετήσουν την έννοια αυτή σε στέρεο θεωρητικό έδαφος και να φωτίσουν ταυτόχρονα πτυχές της που συνδέονται τόσο με τη λειτουργία της γλώσσας και τη δομή της, όσο και με τη σχέση της με διάφορες πτυχές του πολιτισμού. Οι προσπάθειες αναγωγής του νοήματος σε άλλες έννοιες ήταν πολλές και ποικιλόμορφες (συνθήκες αληθείας, προθέσεις του ομιλητή κ.α), ωστόσο, ίσως αντανακλώντας την πολυπλοκότητα και τη δυναμική της έννοιας αυτής κανένα τέτοιο θεωρητικό μοντέλο δεν επικράτησε έναντι κάποιου άλλου, κανένας στοχαστής δεν κατόρθωσε να πείσει ότι η πρότασή του ενσωματώνει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τόσο τις κοινές μας διαισθήσεις γύρω από το γλωσσικό νόημα, όσο και τα θεωρητικά, ή τυπικά εργαλεία που δίνουν μια περιεκτική και συνεπή περιγραφή της φύσης του νοήματος και του τρόπου λειτουργίας του.

Ωστόσο κάποιοι φιλόσοφοι, ακολούθησαν μια διαφορετική πορεία στην προσέγγιση του νοήματος. Στα θεμέλια των αναζητήσεών τους δεν βρισκόταν η ευθεία ερώτηση «τι είναι το νόημα;», ή το σε ποιες έννοιες θα μπορούσε να αναχθεί. Η αφετηρία ήταν αντίθετα ερωτήσεις που αφορούσαν το τι σημαίνει για κάποιον να γνωρίζει μία γλώσσα και να την κατανοεί. Μέσω αυτού προσπάθησαν να δώσουν χαρακτηρισμό του νοήματος με όρους ενός σώματος γνώσης. Μια θεωρία νοήματος λοιπόν είναι σύμφωνα με αυτά το σώμα της γνώσης που επαρκεί για την κατανόηση μιας γλώσσας από τους ομιλητές της.

1.2. Βασικές μεθοδολογικές αρχές

Ο Donald Davidson είναι ίσως ο πιο επιδραστικός από τους φιλοσόφους που ακολούθησαν την προσέγγιση αυτή. Ο Davidson ισχυρίστηκε ότι μια ανάλυση του νοήματος θα πρέπει να βασίζεται πάνω στην ανάλυση της γενικής μορφής μιας θεωρίας νοήματος με την έννοια που περιγράφηκε παραπάνω και κάτι τέτοιο σημαίνει τον καθορισμό των γενικών αρχών στις οποίες βασίζεται η κατανόηση από έναν ομιλητή των ίδιων του των εκφορών, αλλά και εκφορών άλλων ομιλητών. Σύμφωνα με τον Davidson μια τέτοια θεωρία νοήματος μπορεί να βασιστεί στην απόδοση συνθηκών αληθείας στις προτάσεις της γλώσσας, προϋποθέτει λοιπόν μια θεωρία αλήθειας για τη γλώσσα.

1.2 Βασικές μεθοδολογικές αρχές

Πριν περάσουμε σε μια αναλυτική έκθεση των απόψεων του Davidson για τη δομή και τη λειτουργία μιας θεωρίας νοήματος, θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούμε αρχικά σε κάποιες βασικές, μεθοδολογικές θέσεις που διέπουν τη σχηματοποίηση της θεωρίας του και αντανακλούν κάποιες βαθύτερες απόψεις για τη δομή και τη λειτουργία της γλώσσας.

Αρχή της συνθετικότητας

Η αρχή της συνθετικότητας (Compositionality principle) βρίσκεται στον πυρήνα μιας ντεϊβιντσονιανής θεωρίας νοήματος και αποτελεί βασικό ζητούμενο μιας τέτοιας, αφού για τον Davidson ενσωματώνει κάποια εγγενή χαρακτηριστικά μιας φυσικής γλώσσας, αποδίδοντας σ αυτήν έναν αναδρομικό χαρακτήρα, αποκαλύπτοντας δομή και τέλος, νοηματική εξάρτηση ανάμεσα στις πρωταρχικές και σύνθετες εκφράσεις της γλώσσας. Η αρχή της συνθετικότητας, όπως μπορεί να βρεθεί στον Frege¹ έχει την ακόλουθη μορφή:

Κάθε γραμματικά ορθός όρος μιας γλώσσας παράγεται από συγκεκριμένα μέρη, έτσι ώστε η σημασία και η αναφορά του να καθορίζονται αντίστοιχα από τις σημασίες και τις αναφορές που έχουν τα μέρη αυτά.

Αντιπαραβάλλοντας την απειρία μη συνώνυμων προτάσεων μιας γλώσσας από τη μια, και το πεπερασμένο των γνωστικών ικανοτήτων των ομιλητών της, προκύπτει το συμπέρασμα ότι θα πρέπει η γνώση ενός πεπερασμένου τμήματος της γλώσσας να επαρκεί για την κατανόησή της. Συνεπώς, η ικανότητα κατανόησης από έναν ομιλητή μιας πρότασης που δεν έχει ακούσει, ή διαβάσει

¹Gottlob Frege, *Über Sinn und Bedeutung*, 1892, αγγλική μετάφραση Peter Geach and Max Black ed., *Translation From The Philosophical Writings of Gottlob Frege*, Blackwell 1960. Στα ελληνικά, *Νόημα και Αναφορά*, Δευκαλίων, 1977, 17, pp. 19-37

ποτέ θα πρέπει να στηρίζεται σε κάποια γνώση, ήδη υπάρχουσα, η οποία του επιτρέπει να καθορίσει το νόημα της πρότασης. Και η γνώση αυτή δεν θα μπορούσε να είναι κάτι διαφορετικό από τη γνώση της δομής της πρότασης και μέσω αυτής, του ρόλου που παίζουν τα νοήματα των επιμέρους συστατικών της πρότασης στον καθορισμό του νόηματος της τελευταίας. Το τελευταίο είναι το επιχείρημα της παραγωγικότητας για την κατάδειξη της ισχύος της αρχής της συνθετικότητας. Άμεση συνέπεια αυτού είναι το γεγονός ότι μια φυσική γλώσσα επιδέχεται εκμάθηση και αυτό είναι το κεντρικό επιχείρημα στο οποίο ο Davidson στηρίζει την υιοθέτηση της αρχής της συνθετικότητας, θέλοντας να αναδείξει τον εμπειρικό χαρακτήρα της γλώσσας και τη δυναμική της. Ένα άλλο επιχείρημα υπέρ της αρχής αυτής είναι αυτό της συστηματικότητας, σύμφωνα με το οποίο υπάρχουν καθορισμένα και προβλέψιμα μοτίβα στις προτάσεις που επιδέχονται κατανόηση. Οποιοσδήποτε μπορεί να κατανοήσει δύο σύνθετες εκφράσεις e, e' , οι οποίες σχηματίζονται από κάποια συστατικά e_1, \dots, e_n και e'_1, \dots, e'_n μέσω ενός συντακτικού τελεστή F , μπορεί να κατανοήσει οποιαδήποτε άλλη σύνθετη έκφραση που κατασκευάζεται από τα $e_1, \dots, e_n, e'_1, \dots, e'_n$ και τον ίδιο συντακτικό τελεστή. Με άλλα λόγια, οποιαδήποτε μπορεί να κατανοήσει τις προτάσεις «Ο Γιώργος κοιμάται» και «Ο σκύλος παίζει», μπορεί να κατανοήσει και τις προτάσεις «Ο Γιώργος παίζει» και «Ο σκύλος κοιμάται».

Η οντολογία των νοημάτων

Ένα άλλο κεντρικό χαρακτηριστικό της προσέγγισης του Davidson σε μια θεωρία για το νόημα είναι η άρνηση τόσο σε μεθοδολογικό, όσο και σε φιλοσοφικό επίπεδο της απόδοσης οντολογικά φορτισμένων νοημάτων οποιουδήποτε είδους στα επιμέρους συστατικά μιας πρότασης, ως απαραίτητο, ή έστω χρήσιμο βήμα στη σχηματοποίηση μιας συνθετικής θεωρίας νόηματος. Οι λόγοι δεν αφορούν κάποια γενικευμένη άρνηση του πλατωνισμού. Είναι εντελώς πρακτικοί και οι βασικότεροι από αυτούς είναι δύο. Πρώτον, ο Davidson δείχνει πως κάτι τέτοιο δεν είναι αναγκαίο, με άλλα λόγια, πως οτιδήποτε μπορεί να σχηματοποιηθεί με χρήση αφηρημένων οντοτήτων ως νοημάτων στην κατεύθυνση μιας συνθετικής θεωρίας, μπορεί να σχηματοποιηθεί και χωρίς αυτά. Έτσι η χρήση τους κάθε άλλο παρά θετική είναι για μια ντειβιντσονιανή θεωρία. Όχι μόνο γιατί επικαλείται μια εντελώς περιττή οντολογία, αλλά ακόμη περισσότερο, γιατί σε συνδυασμό με τη βασική αρχή του Davidson, σύμφωνα με την οποία η γνώση μιας θεωρίας νόηματος επαρκεί για την κατανόηση της γλώσσας, η χρήση των αφηρημένων νοημάτων στην πραγματικότητα συσκοτίζει παρά φωτίζει τη λειτουργία της γλωσσικής κατανόησης, παρουσιάζοντας έννοιες και την οντολογία των μεταξύ τους σχέσεων, ως μηχανισμούς απαραίτητους

1.2. Βασικές μεθοδολογικές αρχές

στην παραπάνω λειτουργία, ενώ δεν είναι, ή τουλάχιστον δεν έχουμε κανέναν απολύτως λόγο να πιστεύουμε ότι είναι. Η σύνδεση μιας θεωρίας νοήματος για μια φυσική γλώσσα με την κατανόηση της γλώσσας αυτής, μέσω της γνώσης της θεωρίας παίζει έναν ρόλο αμφίδρομο. Από τη μια μεριά η μελέτη της γλώσσας με εμπειρικούς όρους, η θεώρησή της δηλαδή ως ένα ζωντανό πολιτισμικό φαινόμενο που η δυναμική της αντανακλάται στις κοινές μας διαισθήσεις για τη λειτουργία της αποτελεί έναν οδηγό με βάση τον οποίο τοποθετούνται κάποιοι από τους περιορισμούς στην τυπική σχηματοποίηση της θεωρίας. Αλλά και αντίστροφα, αν πράγματι η γνώση μιας θεωρίας νοήματος επαρκεί για την κατανόηση της γλώσσας για την οποία μιλάει, τότε η μελέτη της θεωρίας έχει πολλά να πει για την ίδια τη λειτουργία αυτή, δηλαδή την κατανόηση μιας γλώσσας από τους ομιλητές της, ή της εκμάθησής της. Και τόσο καθαρότερη είναι η άποψη που σχηματίζει κανείς για ένα θέμα, όσο απλούστερο είναι το σύνολο των εννοιών που χρησιμοποιεί για την προσέγγισή του. Συνεπώς, δεδομένου ότι τα αφηρημένα νοήματα δεν είναι καν απαραίτητα, δεν υπάρχει κανένας λόγος να περιπλέκει κανείς τα πράγματα με τη χρήση τους.²

Αντιμετωπίζοντας τις αφηρημένες οντότητες που αποδίδονται ως νοήματα στα συστατικά μιας πρότασης, ο Davidson έχει στο μυαλό του μια θεωρία τύπου Frege, όπου σε κάθε αντικείμενο της γλώσσας αποδίδεται μια οντότητα, στους ενικούς όρους οι αναφορές τους και στις προτάσεις οι αληθοτιμές τους. Το περιττό της οντολογικά φορτισμένης θεώρησης του νοήματος στην κατασκευή μιας συνθετικής θεωρίας φαίνεται από το παρακάτω παράδειγμα: Ας θεωρήσουμε την φράση «Ο άνθρωπος πίσω από την πόρτα» και την άπειρη κλάση που σχηματίζεται από τη συλλογή όλων των φράσεων που αποτελούνται από την εφαρμογή του όρου «Ο Άνθρωπος πίσω από» στον όρο «Η πόρτα» μηδέν ή περισσότερες φορές. Ο καθορισμός του νοήματος καθενός από τους ατομικούς αυτούς όρους γίνεται ως εξής: Αν ο όρος είναι ο απλός, τότε το νόημα-αναφορά είναι η πόρτα, ενώ αν είναι σύνθετος, αποτελούμενος από την έκφραση «Ο άνθρωπος πίσω από» εφαρμοζόμενη στον όρο *t* τότε το νόημα-αναφορά είναι ο άνθρωπος που βρίσκεται πίσω από αυτό στο οποίο αναφέρεται ο όρος *t*. Η απόδοση των νοημάτων εδώ γίνεται με αναδρομικό τρόπο. Ακόμη, δεν χρησιμοποιείται πουθενά κάποιου είδους νόημα στην έκφραση «Ο άνθρωπος πίσω από». Το ζητούμενο ήταν να καθοριστούν τα νοήματα όλων των εκφράσεων σε μια συγκεκριμένη άπειρη κλάση και όχι επιπλέον τα νοήματα των ατομικών μερών. Αυτό είναι ενδεικτικό της ολιστικής προσέγγισης του Davidson στο νόημα, που θα συζητηθεί αργότερα. Δίνοντας μια συνθετική

² Κατά γενική ομολογία οι απόψεις του Davidson χαρακτηρίζονται από έντονο νομιναλισμό. Οι θέσεις του για την οντολογία των νοημάτων βρίσκονται σε άμεση σχέση προς τη μεθοδολογική αρχή που συχνά ονομάζεται «ξυράφι του Occam» σύμφωνα με την οποία ένα φαινόμενο πρέπει να εξηγείται με όσο το δυνατόν λιγότερες υποθέσεις, αποφεύγοντας τον «πολλαπλασιασμό των οντοτήτων».

θεωρία νόηματος, στην πραγματικότητα ο Davidson περιγράφει τη νοηματική συνεισφορά κάθε πρότασης στην ερμηνεία της γλώσσας ως σύνολο. Για αυτόν η απόδοση μιας οντότητας η οποία απεικονίζει ανθρώπους πίσω από άλλους ανθρώπους στην έκφραση «Ο άνθρωπος πίσω από», για παράδειγμα, δεν έχει καμία επεξηγηματική λειτουργία στον καθορισμό του νόηματος της φράσης «Ο άνθρωπος πίσω από την πόρτα». Για την ακρίβεια, δεν έχει και δεν χρειάζεται να έχει κανέναν ανεξάρτητο σημασιολογικό ρόλο σε βαθμό που υπερβαίνει τη συστηματική της συνεισφορά στον καθορισμό των προτάσεων στις οποίες εμφανίζεται.

Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο ο Davidson απορρίπτει την απόδοση αφηρημένων νοημάτων είναι ακόμη σοβαρότερος και καταδεικνύει ότι η χρήση τους μπορεί να έχει καταστροφικά αποτελέσματα για μια θεωρία νόηματος. Το επιχειρήμα που χρησιμοποιεί ονομάζεται «επιχείρημα-σφεντόνα» (slingshot argument)³. Ας υποθέσουμε ότι θεωρούμε σκόπιμο να αποδόσουμε μια αφηρημένη οντότητα σε κάθε όρο μιας γλώσσας, έστω την αναφορά της. Ισχύουν τα ακόλουθα:

(α) Οι λογικά ισοδύναμοι όροι έχουν την ίδια αναφορά.

(β) Η αναφορά ενός ενικού όρου δεν αλλάζει αν κάποιος υποόρος του αντικατασταθεί από άλλον με την ίδια αναφορά.

Ας είναι τώρα 'R' και 'S' δύο τυχαίες προτάσεις με την ίδια αληθοτιμή⁴ και ας θεωρήσουμε τις ακόλουθες προτάσεις:

(1) R

(2) $\{x : x = x \ \& \ R\} = \{x : x = x\}$

(3) $\{x : x = x \ \& \ S\} = \{x : x = x\}$

(4) S

Οι παραπάνω προτάσεις έχουν την ίδια αναφορά. Πράγματι, οι (1) και (2) είναι προφανώς λογικά ισοδύναμες, όπως και οι (3) και (4), αφού διαφέρουν μόνο ως προς υποόρους με την ίδια αναφορά και όμοια οι (2) και (3) αφού έχουν την ίδια αναφορά. Έτσι κάθε ζεύγος προτάσεων με την ίδια αληθοτιμή έχει την ίδια αναφορά και αφού στα πλαίσια μιας θεωρίας σαν αυτή που περιγράφουμε το νόημα μιας πρότασης ταυτίζεται με την αναφορά της, παίρνουμε το προφανώς μη αποδεκτό αποτέλεσμα ότι όλες οι προτάσεις με την ίδια αληθοτιμή έχουν το ίδιο νόημα, είναι άρα συνώνυμες. Τα αποτελέσματα του επιχειρήματος αυτού επεκτείνονται αν σκεφτούμε τη γλώσσα ως οργανικά δεμένη με τον κόσμο

³ Έτσι ονομάζονται όλα τα επιχειρήματα αυτής μορφής, δηλαδή επιχειρήματα που δείχνουν ότι υιοθετώντας μια συγκεκριμένη πρακτική, τα πάντα ταυτίζονται

⁴ Στον Frege η αναφορά μιας πρότασης ταυτίζεται με την αληθοτιμή της.

που μας περιβάλλει μέσω της έννοιας της αλήθειας. Με αυτό εννοείται πως μια πρόταση της γλώσσας είναι αληθής αν και μόνο αν υπάρχει ένα γεγονός στον πραγματικό κόσμο που την καθιστά τέτοια. Η παραπάνω μορφή του *s-lingshot argument* δείχνει ότι είναι πιθανό να μην μπορούμε να διαχωρίσουμε με ασφάλεια και σαφήνεια διαφορετικά γεγονότα. Είτε θα αρνηθούμε μια «οντολογία των γεγονότων», είτε θα αποδεχτούμε ότι υπάρχει ένα και μοναδικό γεγονός, το «μεγάλο γεγονός» όπως αποκαλείται.

Αλήθεια ως προς τα γεγονότα

Η έννοια της αλήθειας, συγκεκριμένα η απόδοση συνθηκών αληθείας στα πλαίσια μιας αναδρομικής θεωρίας αλήθειας, είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της ντρεϊντσονιακής σημασιολογίας. Όπως είναι φυσικό δεν λείπει από τη δουλειά του Davidson ο προβληματισμός που αφορά ακριβώς τη σχέση της έννοιας αυτής με τη γλώσσα και τη σύνδεσή της με τον κόσμο, όχι μόνο ως εργαλείο για μια θεωρία που πραγματεύεται το νόημα, αλλά και ως συγκροτησιακή αρχή της ίδιας της ερμηνείας—κατανόησης του κόσμου που μας περιβάλλει.

Μια αληθής πρόταση μιας φυσικής γλώσσας, μια αληθής εκφορά, είναι μια πρόταση της οποίας το περιεχόμενο ταυτοποιείται από τα γεγονότα, η πληροφορία που μεταφέρει αντιστοιχεί με φυσικό τρόπο σε κάποιο συμβάν του πραγματικού κόσμου. Η ταυτοποίηση του νοηματικού περιεχομένου της πρότασης ως περιγραφή ενός γεγονότος από ένα ορθολογικό ον ισοδυναμεί με την ταυτοποίηση της αλήθειας της. Με άλλα λόγια η ιδιότητα του να είναι μια πρόταση αληθής γίνεται αντιληπτή μέσω μιας σχέσης, που εισάγεται ακριβώς από την ιδιότητα αυτή και συνδέει την πρόταση με τον κόσμο, με τον ίδιο τρόπο που γίνεται αντιληπτή η ιδιότητα της μητρότητας (το παράδειγμα είναι του Davidson), μέσω της σχέσης που εισάγει ανάμεσα σε ένα πρόσωπο που έχει την ιδιότητα (μια μητέρα) και το παιδί της.

Ανεξαρτήτως της φύσης του ειδώλου μιας πρότασης στον κόσμο (του τι ακριβώς είναι το αντικείμενο στο οποίο απεικονίζεται το προτασιακό περιεχόμενο), ή της λέξης που λιγότερο ή περισσότερο περιγράφει καλύτερα τη σύνδεση των δύο, Ο Davidson ονομάζει κάθε θεωρία που στη βάση της έχει την θέαση της αλήθειας ως σχέση ανάμεσα στις έννοιες και τον κόσμο, *θεωρία αλήθειας ως αντιστοιχίας* (*correspondence theory of truth*)⁵. Παρά την προφανή και

⁵ Οι θεωρίες αλήθειας ως αντιστοιχίας δεν πρόταση του Davidson και στην πραγματικότητα είναι πολύ παλιές. Ιστορικά η θεώρηση αυτή της αλήθειας αποδίδεται στον Αριστοτέλη (στο *Μετά τα Φυσικά* υπάρχει ο διάσημος ορισμός «το να λέμε ότι κάτι είναι αυτό που δεν είναι, ή ότι δεν είναι αυτό που είναι είναι ψευδές, ενώ το να λέμε ότι κάτι είναι αυτό που είναι, ή ότι δεν είναι αυτό που δεν είναι είναι αληθές» και όπως παρατηρεί ο Tarski, με σύγχρονους όρους αυτό εκφράζει την αρχή ότι «η αλήθεια μιας πρότασης συνίσταται στην συμφωνία της με (ή την αντιστοιχία της προς) την πραγματικότητα» (A. Tarski, *The Semantic Con-*

απλούστατη ιδέα που βρίσκεται πίσω από μια τέτοια θεώρηση της αλήθειας, στην πράξη οι θεωρίες αυτής της μορφής παρουσιάζουν βασικά και θεμελιώδη προβλήματα, που οδήγησαν πολλούς φιλοσόφους σε συμπεράσματα που τις υποβιβάζουν σε τελείως τετριμμένες, ή και κενές περιεχομένου. Τα προβλήματα αυτά αφορούν κυρίως την αδυναμία κατασκευής μιας συνεπούς οντολογίας γεγονότων, δηλαδή τον θεωρητικό χειρισμό οντοτήτων που αποδίδονται στα γεγονότα της πραγματικότητας και των μεταξύ τους σχέσεων, με τρόπο που να μην οδηγεί σε παράδοξα και μέσω αυτών στην κατάρρευση ολόκληρου του θεωρητικού οικοδομήματος ως αντιφατικού. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Slingshot argument του Frege, όπως περιγράφηκε στην προηγούμενη παράγραφο, που έχει δύο ισοδύναμες αναγνώσεις—ερμηνείες: Ανάλογα με τις οντότητες που αποδίδουμε στις μεταβλητές το επιχείρημα δείχνει ότι αν οι προτάσεις ονομάζουν οτιδήποτε, αναφέρονται με άλλα λόγια σε οτιδήποτε, τότε μοιραία όλες οι αληθείς προτάσεις αναφέρονται στο ίδιο πράγμα, και από την άλλη μεριά, ότι κάθε οντολογία γεγονότων καταρρέει σε ένα και μοναδικό αντικείμενο, το Μεγάλο Γεγονός, με άλλα λόγια δεν είναι εφικτός, με τυπικό τρόπο ο διαχωρισμός των γεγονότων της πραγματικότητας, άρα δεν είναι εφικτός και ο καθορισμός ειδώλων, αντικειμένων του κόσμου στα οποία απεικονίζεται το προτασιακό περιεχόμενο μιας πρότασης με σκοπό την ταυτοποίηση, ή μη της αλήθειας της.

Ο ίδιος ο Davidson ισχυρίζεται ωστόσο ότι η αλήθεια μπορεί πράγματι να προσεγγιστεί με όρους μιας σχέσης ανάμεσα στην γλώσσα και τον κόσμο. Στην εργασία του «True to the facts» υπερασπίζεται μια συγκεκριμένη σχηματοποίηση μιας θεωρίας αλήθειας ως αντιστοιχία βασισμένη στη σημασιολογική έννοια της αλήθειας, όπως αυτή ορίστηκε από τον Tarski. Για τον Davidson ένας ορισμός της αλήθειας στη μορφή του Tarski «αναγκαστικά περιέχει εννοιολογικά αποθέματα που επαρκούν για τον καθορισμό μιας έννοιας αντιστοιχίας»⁶ και από την άλλη μεριά μπορεί να δώσει μια φυσική ερμηνεία της σχέσης της αντιστοιχίας με τρόπο που βοηθά στην κατανόηση της έννοιας της αλήθειας.

Το πρόβλημα, λέει ο Davidson, με τις κλασικές προσεγγίσεις σε μια θεωρία αλήθειας ως αντιστοιχία είναι ο εξω—γλωσσολογικός τους χαρακτήρας. Είναι οι λέξεις που συνδέουν τη γλώσσα με τον κόσμο, λέξεις που εκστομίζονται από πραγματικούς ομιλητές σε πραγματικά μέρη και σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές και είναι ακριβώς η αντιμετώπιση της γλώσσας ως αποτελούμενης από πλατωνικές, αιώνιες οντότητες (προτάσεις, δηλώσεις κ.λ.π) που δημιουργεί τα

ception of Truth and the Foundation of Semantics, p.343), ενώ διάφορες διατυπώσεις της διατρέχουν ολόκληρη την ιστορία της φιλοσοφίας, από τον περίφημο ορισμό της αλήθειας ως εξίσωση πράγματος και πνεύματος, του Θωμά Ακινάτη, μέχρι τις διατυπώσεις των Moore, Russel, Wittgenstein κ.α στον 20ο αιώνα.

⁶ True to the facts, p.38

1.2. Βασικές μεθοδολογικές αρχές

παράδοξα στις κλασικές προσεγγίσεις. Η διστακτικότητα, στα πλαίσια μιας θεωρίας αλήθειας, αντιμετώπισης της γλώσσας ως ενός πολιτισμικού φαινομένου που συνδέει τους ανθρώπους μεταξύ τους και με τον κόσμο, , οφείλεται σύμφωνα με τον Davidson στο ότι η αλήθεια δεν μπορεί να «καρφισωθεί πάνω στις προτάσεις»⁷, στην εντύπωση δηλαδή ότι χρειάζεται κάποιος τυπικός –θεωρητικός μετασχηματισμός της έννοιας της πρότασης, όπως αυτή εμφανίζεται στο καθημερινό ιδίωμα, πριν μπορέσουμε να αναφερθούμε στην αλήθεια σε σχέση με αυτήν. Ωστόσο για τον Davidson τέτοιες αφετηρίες φανερώνουν μια λανθασμένη αντίληψη τόσο της φύσης της γλώσσας, όσο και του ρόλου που παίζει η αλήθεια στην λειτουργία της: οι προτάσεις μιας φυσικής γλώσσας, λέει ο Davidson, δεν είναι ούτε αληθείς, ούτε ψευδείς. Αν ίσχυε κάτι τέτοιο θα έπρεπε η πρόταση «είμαι χαρούμενος» να είναι αληθής όταν εκφέρεται από εμένα, ψευδής όταν εκφέρεται από οποιονδήποτε άλλον και τίποτα από τα δύο όταν εκφέρεται από κάποιον μη Έλληνα. Το ζητούμενο για τον Davidson στα πλαίσια μελέτης της σχέσης γλώσσας και αλήθειας, δεν είναι η αντιμετώπιση της πρώτης με τρόπο συμβατό προς τις γνωστές σχηματοποιήσεις που επιτρέπουν την τυπικοποίηση της αλήθειας πάνω από αυτήν, αλλά την απομακρύνουν από την καθημερινή της χρήση. Αντίθετα, ο σκοπός πρέπει να είναι η σχετικοποίηση της γλώσσας στις *περιστάσεις* κάτω από τις οποίες αποδίδεται αλήθεια ή ψεύδος στις εκφορές από τους ομιλητές, με τρόπο που να επιτρέπει την κατασκευή μιας θεωρίας.

Τα πράγματα ξεκαθαρίζουν ακόμη περισσότερο αν σκεφτεί κανείς ότι μια δήλωση ενός ομιλητή συνίσταται είτε στο περιεχόμενό της, είτε στο ότι ο ομιλητής έκανε μια δήλωση. Το δεύτερο είναι ένα *συμβάν*, ενώ το πρώτο όχι, και είναι ως προς τα συμβάντα που θα πρέπει να κριθεί η αλήθεια ή μη της δήλωσης. Συνδέοντας τη φυσική γλώσσα με την έννοια της αλήθειας, τα συμβάντα του πραγματικού κόσμου στα οποία θα απεικονίσουμε το προτασιακό περιεχόμενο μιας εκφοράς είναι ακριβώς οι πράξεις ομιλίας (*speech acts*), η πραγματοποίηση της εκφοράς από έναν ομιλητή και άρα πρέπει να σχετικοποιηθεί στον ίδιο τον ομιλητή, στον τόπο και στον χρόνο που γίνεται η εκφορά. Είναι φανερό ότι κανενός είδους επίκληση σε οντολογικά αποθέματα δεν χρειάζεται εδώ. Αληθής ή όχι, μια εκφορά δεν κρίνεται ως τέτοια *a priori*, ούτε θεωρώντας την ως μια άχρονη οντότητα, ούτε ως μια εν δυνάμει πράξη ομιλίας που μπορεί να λάβει χώρα κάπου, κάποτε, αλλά μπορεί και ποτέ. Για να μπει σε οτιδήποτε θα ονομάζαμε «μηχανή της αλήθειας», μια εκφορά πρέπει να έχει συντελεστεί ως συμβάν του πραγματικού κόσμου και φυσικά μια τέτοια «μηχανή» θα λαμβάνει υπ' όψην κατά τη λειτουργία της τον ίδιο τον ομιλητή καθώς επίσης τον τόπο και τον χρόνο, τις συνθήκες κάτω από τις οποίες συντελέστηκε η συγκεκριμένη πράξη της ομιλίας.

⁷True to the facts, p. 43

Ο ορισμός της αλήθειας του Tarski

Ο ορισμός της αλήθειας από τον Tarski εμφανίζεται στην εργασία του *The Concept of Truth in Formalized Languages*. Είναι πασίγνωστος σε όποιον έχει ασχοληθεί έστω και επιφανειακά με τη σύγχρονη λογική και είναι τόσο διαδεδομένη η χρήση του με διάφορες μορφές και σε κάθε είδους εφαρμογές, που συχνά κανείς ξεχνάει τη σημασία του και το ρόλο που έπαιξε στην εξέλιξη των ιδεών στον 20ο αιώνα, όχι μόνο στη λογική και τις εφαρμογές της στα μαθηματικά, αλλά επίσης στην επιστημολογία, τη φιλοσοφία της επιστήμης, την θεωρία του υπολογισμού—πληροφορική, τη γλωσσολογία και διάφορους άλλους συναφείς κλάδους της γνώσης. Η σημασιολογική σύλληψη της αλήθειας από τον Tarski, δηλαδή η προσέγγιση της αλήθειας όχι από κάποια εννοιολογική—οντολογική σκοπιά, αλλά ως ένα θεμελιώδες εργαλείο για τη μελέτη της σχέσης μεταξύ σημαινόντων και σημαινομένων στα πλαίσια ενός συστήματος συμβολισμού, δεν είχε σημαντικότερα αποτελέσματα μόνον σε μεθοδολογικό επίπεδο (προσφέροντας στερεο έδαφος, με τυπικά κριτήρια στην τυπική σημασιολογία, όπως αυτή πρωτο—σηματοποιήθηκε από τον Frege), αλλά και αντίστροφα, φώτισε την αλήθεια σε φιλοσοφικό επίπεδο δείχνοντας ταυτόχρονα ότι η έννοια αυτή μπορούσε να αποτελέσει θεμελιώδες συστατικό μιας επιστημονικής σύλληψης του κόσμου.

Η πρόταση του Davidson ήταν η αναγωγή του νοήματος σε μια θεωρία αλήθειας βασισμένη στον αναδρομικό ορισμό της από τον Tarski και για το λόγο αυτό θα ήταν χρήσιμο να δει κανείς αναλυτικότερα τον ορισμό αυτό, ώστε να είναι άμεση και προφανής η χρήση του σε μια θεωρία αλήθειας.

Ο Tarski ενδιαφέρεται πρωταρχικά για τυπικές γλώσσες, όπου μεταξύ άλλων χαρακτηριστικών, «το νόημα των προτάσεων καθορίζεται μονοσήμαντα από τη μορφή τους». Σε καμία περίπτωση όμως δεν θεωρεί τη γλώσσα που μελετάει ως μια απλή συλλογή από αλυσίδες (strings) χαρακτήρων, αφού τότε δεν θα υπήρχε καν νόημα να μιλήσει για αλήθεια μέσα σ' αυτές, αλλά αντίθετα, θεωρεί ότι ασχολείται με γλώσσες που μιλούνται ή γράφονται από τους ανθρώπους. Έστω λοιπόν L μια τέτοια γλώσσα, η οποία περιλαμβάνει ονόματα—σταθερές $\langle c_1, c_2, \dots \rangle$, συναρτησιακά σύμβολα $\langle f_1, f_2, \dots \rangle$ και κατηγορηματικά σύμβολα $\langle P_1, P_2, \dots \rangle$. Το συντακτικό της L δίνεται κατά τα γνωστά από τη γραμματική που ορίζεται αναδρομικά και αποτελείται από τους ατομικούς όρους (μεταβλητές, σταθερές και συναρτησιακοί όροι) και τους τύπους (formulas) που αποτελούνται από κατηγορήματα ακολουθούμενα από ατομικούς όρους, συζεύξεις, αρνήσεις τύπων και καθολικές ποσοδείξεις πάνω σε τύπους. Η σημασιολογία του Tarski για αυτήν την απλή γλώσσα, γίνεται μέσω απόδοσης κάποιων αντικειμένων στις ελεύθερες μεταβλητές, όπου η ιδέα είναι ο

1.2. Βασικές μεθοδολογικές αρχές

χειρισμός των μεταβλητών ως ένα είδος “ προσωρινών ονομάτων ” για τα αντικείμενα που αποδίδονται σε αυτές. Αν υποθέσουμε λοιπόν ότι $(x_i)_{i \in \mathbb{N}}$ είναι μια αρίθμηση (ακολουθία) των ελεύθερων μεταβλητών της γλώσσας θεωρούμε μια 1-1 απεικόνιση αυτής πάνω σε μια ακολουθία $v = (v_i)_{i \in \mathbb{N}}$ κατά τον φυσικό τρόπο. Το «τι σημαίνει» για μια πρόταση της γλώσσας να είναι αληθής, με άλλα λόγια η σημασιολογική έννοια της αλήθειας, θα οριστεί τώρα σε σχέση με την αποτίμηση- απόδοση αντικειμένων στις ελεύθερες μεταβλητές. Μέσω της αντιστοιχίας μεταβλητών και αντικειμένων, η μεταβλητή x_k «δηλώνει» ως προς την αποτίμηση v το αντικείμενο v_k . Η αλήθεια, ορίζεται για τις προτάσεις της γλώσσας μέσω μιας άλλης σημασιολογικής έννοιας, της «ικανοποιησιμότητας» η οποία ορίζεται αναδρομικά πάνω στο σύνολο των τύπων της γλώσσας, πάντα σε σχέση με την απόδοση αντικειμένων στις ελεύθερες μεταβλητές. Αρχικά λοιπόν, δίνουμε έναν αναδρομικό χαρακτηρισμό του «τι σημαίνει στην L το «δηλώνει ως προς την αποτίμηση v », με αναδρομή στο σύνολο των ατομικών όρων:

1. Το x_k δηλώνει ως προς την v το s_k .
2. Το c_k δηλώνει ως προς την v το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται το c_k .
3. Το $f_k(x)$ δηλώνει ως προς την v ένα αντικείμενο a αν και μόνο αν
 - α. Υπάρχει αντικείμενο b το οποίο δηλώνεται ως προς την v από το x .
 - β. Το ζεύγος $\langle a, b \rangle$ ανήκει στο πεδίο ορισμού του συμβόλου f_k , ή με άλλα λόγια το $f_k(a, b)$ αποδίδει μια τιμή.

Το x είναι μεταβλητή πάνω από το σύνολο των εκφράσεων της γλώσσας. Στη συνέχεια, ορίζεται αναδρομικά η σχέση της ικανοποιησιμότητας πάνω από το σύνολο των τύπων:

1. Το $P_k(x)$ ικανοποιείται ως προς την v αν και μόνο αν
 - α. Υπάρχει ένα αντικείμενο a το οποίο δηλώνεται ως προς την v από το x
 - β. Το a ανήκει στην έκταση του κατηγορήματος P_k .
2. Το $\neg x$ ικανοποιείται ως προς την v αν και μόνο αν το x δεν ικανοποιείται ως προς την v .
3. Το $x_1 \wedge x_2$ ικανοποιείται ως προς την v αν και μόνο αν τα x_1, x_2 ικανοποιούνται ως προς την v

4. Το $\forall x_k(y)$ ικανοποιείται ως προς την v αν για κάθε ακολουθία (απόδοση αντικειμένων στις ελεύθερες μεταβλητές) v^* που διαφέρει από την v το πολύ στην k θέση, το y ικανοποιείται ως προς την v .

Παίρνουμε τελικά το χαρακτηρισμό των αληθών προτάσεων της γλώσσας, όπου λόγω έλλειψης ελεύθερων μεταβλητών η επιλογή αποτίμησης–απόδοσης αντικειμένων δεν παίζει κανένα ρόλο:

Μια πρόταση είναι αληθής στην L αν και μόνο αν ικανοποιείται στην L ως προς την v από όλες (ή κάποιες) v .

Για τον ίδιο τον Davidson τα πλεονεκτήματα της σημασιολογικής σύλληψης της αλήθειας από τον Tarski είναι πολλά και σημαντικά. Ένα βασικό πρόβλημα που παρουσιάζει μια αναδρομική θεωρία αλήθειας⁸ είναι ότι ανεξαρτήτως του αν η θεωρία ορίζει απ' ευθείας ένα κατηγορημα αλήθειας, ή το χαρακτηρίζει με αναδρομικό τρόπο, το κατηγορημα αυτό έχει στην έκτασή του προτάσεις, ίσως και άπειρου μήκους, που όμως είναι κατασκευασμένες από ένα πεπερασμένο απόθεμα συνδέσμων, κατηγορημάτων, ποσοδεικτών και μεταβλητών. Και τα κομμάτια από τα οποία αποτελούνται οι προτάσεις δεν είναι απαραίτητο να είναι επίσης προτάσεις, οπότε η αλήθεια, έτσι όπως ορίζεται, ή χαρακτηρίζεται από τη θεωρία δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε αυτά, με αποτέλεσμα να καταστρέφεται η αναδρομικότητα της θεωρίας που βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με τη συνθετικότητα της γλώσσας πάνω από την οποία χαρακτηρίζεται η αλήθεια. Είναι ακριβώς το πρόβλημα αυτό που επιλύεται στον ορισμό του Tarski. Ο ορισμός της αλήθειας ανάγεται πρώτα στον χαρακτηρισμό της σχέσης της ικανοποιησιμότητας με αναδρομικό τρόπο. Η συνθετικότητα της γλώσσας αντικατοπτρίζεται πρώτα στην αναδρομικότητα της ικανοποιησιμότητας, αφού η ικανοποιησιμότητα κάθε πρότασης ανάγεται στην ικανοποιησιμότητα των συστατικών κομματιών της και αυτή η αναδρομικότητα κληρονομείται στον ορισμό της αλήθειας.

Ακόμη, όπως ήδη ειπώθηκε, ο Davidson θεωρεί ότι η σημασιολογική έννοια της αλήθειας όπως ορίζεται από τον Tarski μπορεί να αποτελέσει τη βάση για μια θεωρία αλήθειας ως αντιστοιχία που αξίζει το όνομά της, και πάλι λόγω της χρήσης της ικανοποιησιμότητας. Όπως παρατηρεί ο Davidson, αυτό που κάνει ένας *a la Tarski* ορισμός της αλήθειας είναι ότι «εξηγεί την έννοια της αλήθειας με όρους μιας σχέσης μεταξύ της γλώσσας και κάτι άλλου.»⁹

⁸ Η σημασιολογική έννοια της αλήθειας, όπως σχηματοποιήθηκε από τον Tarski είναι ορισμός της έννοιας αυτής και όχι θεωρία. Στα χέρια του Davidson μετατρέπεται σε θεωρία, με την έννοια ότι η έννοια της αλήθειας θεωρείται πρωταρχική για τον Davidson, δεν την ορίζει αλλά τη χρησιμοποιεί. Βλ. περισσότερα γι αυτό και στο επόμενο κεφάλαιο.

⁹ True to the facts, p. 48

1.2. Βασικές μεθοδολογικές αρχές

Παρόλο που ο Davidson παραδέχεται¹⁰ ότι η σχέση της ικανοποιησιμότητας δεν είναι ακριβώς αυτό που η διαίσθησή μας θα απέδιδε ως αντιστοιχία, ούτε οι συναρτήσεις, ή οι ακολουθίες αντικειμένων που ικανοποιούνται αντιστοιχούν σε αυτό που θα ονομάζαμε «γεγονότα», ωστόσο βλέπει το χαρακτήρα μιας *a la Tarski* θεωρίας αλήθειας, ως θεωρίας αλήθειας «ως προς τα γεγονότα» στο εξής κοινό χαρακτηριστικό των προτάσεων «Η *S* ικανοποιείται από όλες τις αποτιμήσεις» και «Η *S* αντιστοιχεί στα γεγονότα»: Και οι δύο έχουν σκοπό να εκφράσουν μια σχέση ανάμεσα στη γλώσσα και τον κόσμο και επίσης είναι και οι δύο ισοδύναμες με την «Η *S* είναι αληθής» όταν η *S* είναι μια κλειστή πρόταση.

Και αν δεχτεί κανείς αυτόν τον χαρακτήρα θεωρίας αλήθειας ως αντιστοιχίας που αποδίδει ο Davidson σε μια θεωρία αλήθειας βασισμένη στον ταρσκιανό ορισμό της σημασιολογικής έννοιας της αλήθειας βλέπει άμεσα τα οφέλη από τη σκοπιά της συνέπειας. Όπως ειπώθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, το επιχείρημα του Frege δείχνει ότι δεν είναι εφικτός ο διαχωρισμός αληθών προτάσεων με βάση τις οντότητες της πραγματικότητας στις οποίες αντιστοιχούν, δηλαδή τα γεγονότα, ή το Μεγάλο Γεγονός, ή όπως αλλιώς αποκαλέσει κανείς το ένα και μοναδικό αντικείμενο στο οποίο συρικνώνεται μια οντολογία των γεγονότων. Το πρόβλημα φαίνεται να επιμένει και στον Tarski: οι αληθείς προτάσεις «καταλήγουν στο ίδιο μέρος», δεν μπορούμε να τις διαχωρίσουμε με βάση τις οντότητες οι οποίες τις ικανοποιούν (δηλαδή όλες τις αποτιμήσεις). Στην πραγματικότητα δεν είναι αυτό που παίζει ρόλο. Η ικανοποιησιμότητα των κλειστών προτάσεων ανάγεται στην ικανοποιησιμότητα των εκφράσεων από τις οποίες σχηματίζονται, ενώ από την άλλη μόνον οι κλειστές προτάσεις μπορούν να αντιστοιχηθούν σε κάποιο γεγονός. Με άλλα λόγια η στρατηγική του Tarski πετυχαίνει να χαρακτηρίσει την αλήθεια της πρότασης «το χιόνι είναι λευκό» ανάγοντάς της στην ικανοποιησιμότητα των συστατικών της, ενώ βέβαια δεν υπάρχει κανένα γεγονός, καμιά οντότητα που κάτω από το φως μιας θεωρίας αλήθειας θα μπορούσε να αντιστοιχηθεί στην έκφραση «το χιόνι». Και για τον Davidson η αξία μιας σημασιολογικής προσέγγισης της έννοιας της αλήθειας είναι να παίζει το ρόλο που πρέπει στην καταγραφή της πορείας που ακολουθείται κατά την απόδοση αληθοτιμής σε μια πρόταση από κάποιον ομιλητή, ίσως αντανακλώντας και τη γνωσιακή αξία του κάθε βήματος (το ότι η διαδικασία χωρίζεται σε βήματα είναι άμεση συνέπεια της αρχής της συνθετικότητας) της πορείας αυτής για τον ίδιο αυτόν ομιλητή. Με τα λόγια του Davidson:

Όλες οι αληθείς προτάσεις καταλήγουν στο ίδιο μέρος, αλλά είναι διαφορετικές οι ιστορίες για το πως έφτασαν εκεί. Μια σημασιολογική θεωρία αλήθειας αφηγείται την ιστορία μιας συγκεκριμένης πρότασης δι-

¹⁰ Στο ίδιο

ετρέχοντας τα βήματα του αναδρομικού χαρακτηρισμού της ικανοποιησιμότητας που είναι κατάλληλος για την πρόταση. Και η ιστορία αυτή συνιστά μια απόδειξη ενός θεωρήματος της μορφής

Η πρόταση S είναι αληθής ως προς έναν ομιλητή x κατά την χρονική στιγμή t , αν και μόνο αν p ¹¹

1.3 Θεωρίες νοήματος και η συνθήκη T

Όπως ήδη ειπώθηκε στην εισαγωγή, σκοπός του Davidson είναι μεταξύ άλλων να φωτίσει την έννοια του νοήματος προσεγγίζοντάς την ως ένα σώμα γνώσης που επαρκεί για την κατανόηση μιας γλώσσας. Αυτό ονομάζει «θεωρία νοήματος» για μια φυσική γλώσσα και ξεκινά για να καθορίσει τα βασικά χαρακτηριστικά που θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι αυτή η γνώση διαθέτει, με τρόπο συμβατό προς τους βασικούς περιορισμούς στους οποίους πρέπει να υπόκειται κάθε θεωρία που αφορά τη δομή και τη λειτουργία της γλώσσας και οι οποίοι επιβάλλονται σε ένα μεγάλο μέρος από την ίδια την παρατήρηση της δομής και της λειτουργίας της, δηλαδή από εμπειρικά, ως επί το πλείστον κριτήρια. Συνοψίζοντας κάποιες από τις προηγούμενες παρατηρήσεις, για τον Davidson μια θεωρία νοήματος θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από συνθετικότητα, δηλαδή ο καθορισμός των νοημάτων (οτιδήποτε κι αν είναι αυτό) των προτάσεων της γλώσσας πρέπει να βασίζεται στη συστηματική συνεισφορά των συστατικών κομματιών της πρότασης σε αυτό. Η απαίτηση για συνθετικότητα είναι τόσο ισχυρή που στην ουσία αυτό που απαιτεί ο Davidson από μια σημασιολογική θεωρία είναι να καταγράφει τη «σημασιολογική ιστορία» μιας υπό ανάλυση πρότασης και να είναι σε θέση να την ανασυνθέτει ως ένα είδος αφήγησης. Το τελευταίο δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για τη διατύπωση θέσεων που θα πρέσβευαν ότι αυτό που στην ουσία ο Davidson ονομάζει νόημα μιας πρότασης δεν είναι τίποτε άλλο από τον «αλγόριθμο», με τη διαισθητική, χαλαρή έννοια, που αποδίδει συνθήκες αληθείας στην πρόταση αυτή. Ανεξαρτήτως του βαθμού στον οποίο θα δεχτεί κανείς κάτι τέτοιο, είναι γεγονός ότι η σύνθεση των τριών αυτών χαρακτηριστικών που ο Davidson απαιτεί να έχει μια σημασιολογική θεωρία, δηλαδή να είναι αναπαράσταση (με κάποιο τρόπο, σύστημα συμβολισμών) μιας μορφής γνώσης, να έχει αναδρομική δομή και να μπορεί να ανασυνθέτει τα βήματα της αναδρομής σε μία και μόνη «αφήγηση» δείχνει προς το εννοιολογικό—τυπικό οπλόστάσιο της σύγχρονης

¹¹True to the facts, p. 45. Όπου στη θέση που καταλαμβάνεται από το p αντικαθίσταται μια πρόταση που δίνει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η S χαρακτηρίζεται ως αληθής. Μπορεί ίσως να δει κανείς σε αυτό το απόσπασμα κάποιους από τους λόγους για τους οποίους ο Davidson επιμένει στη σύνδεση του νοήματος με την πρωτοβάθμια τυπική λογική.

1.3. Θεωρίες νόηματος και η συνθήκη *T*

πρωτοβάθμιας λογικής, ως το κατάλληλο πεδίο σχηματοποίησης μιας τέτοιας θεωρίας. (Στα πλαίσια της πρωτοβάθμιας λογικής οι τρεις αυτές απαιτήσεις βρίσκουν κάποιες πολύ καλές αντιστοιχίες, συγκεκριμένα τον συμβολισμό, τη λειτουργία μιας τυπικής θεωρίας, ως το αντίστοιχο της καταγραφής των βημάτων και την έννοια της απόδειξης, ως το αντίστοιχο της σύνθεσης των βημάτων.

Ο Davidson λοιπόν αποσκοπεί στην κατασκευή μιας τυπικής θεωρίας, εφοδιασμένης με λογικά και έξω-λογικά (σημασιολογικά) αξιώματα και κανόνες παραγωγής ικανής να αποδεικνύει θεωρήματα των οποίων το περιεχόμενο σε συνδυασμό με τον τρόπο λειτουργίας της θα αναπαριστά με έναν πολύ καλό τρόπο την γνώση που επαρκεί για την κατανόηση μιας γλώσσας από τους ομιλητές της. Και ένα πολύ καλό σημείο για να αρχίσει κανείς τη μελέτη της σχηματοποίησης μιας τέτοιας θεωρίας είναι η ερώτηση που αφορά τη μορφή των θεωρημάτων που η θεωρία μας θα είναι ικανή να αποδείξει. Φυσικά, μια πρώτη διαισθητική απάντηση θα ήταν θεωρήματα-στιγμιότυπα του σχήματος «*S* σημαίνει ότι *M*», όπου *S* είναι μια πρόταση της γλώσσας αντικείμενο και *M* μια πρόταση της μεταγλώσσας που «δίνει το νόημα» της *S*. Κάτι τέτοιο ωστόσο είναι αμφίβολο ότι μπορεί να οδηγήσει κάπου, αφού η λογική λειτουργία του εντασιακού¹² «σημαίνει ότι» μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα παρόμοια ή και ίδια με αυτά τα οποία η θεωρία καλείται να λύσει. Ακόμη, η ανεπεξέργαστη χρήση από τη θεωρία της ίδιας της έννοιας που υποτίθεται ότι προσπαθεί να φωτίσει, δύσκολα θα γινόταν αποδεκτή σε μεθοδολογικό επίπεδο, ακόμη και από κάποιον που κινείται έξω από την παράδοση της αναλυτικής φιλοσοφίας.

Η πρόταση του Davidson είναι να απαιτήσουμε η μορφή των θεωρημάτων που αποδεικνύονται από τη θεωρία μας να είναι τέτοια, ώστε η ολότητά τους να συνιστά έναν αναδρομικό χαρακτηρισμό ενός κατηγορήματος για όλη τη γλώσσα. Θα δούμε στη συνέχεια (μελετώντας τη μορφή των θεωρημάτων και όχι απ' ευθείας ότι το κατηγορήμα αυτό είναι ένα κατηγορήμα αλήθειας, με άλλα λόγια οι περιορισμοί που θέτει ο Davidson στην θεωρία του καταλήγουν στη σχηματοποίηση αυτής ως μιας τυπικής θεωρίας, της οποίας το σύνολο των θεωρημάτων συνιστά έναν αναδρομικό χαρακτηρισμό της αλήθειας για τη

¹²Ένα σύνολο συμφραζομένων (context) που περιλαμβάνει μια έκφραση *S* ονομάζεται εκτασιακό (extensional) αν η *S* μπορεί να αντικατασταθεί από μια άλλη έκφραση με την ίδια έκταση χωρίς να αλλάζει η αληθοτιμή της πρότασης, ενώ ονομάζεται εντασιακό (intensional) αν όροι με την ίδια έκταση δεν μπορούν να αντικατασταθούν χωρίς να κινδυνεύσει η διατήρηση της αληθοτιμής της πρότασης στην οποία εμφανίζονται. Η έκταση ενός κατηγορήματος είναι το σύνολο των αντικειμένων τα οποία ικανοποιούν το κατηγορήμα, η έκταση ενός ενικού όρου είναι η αναφορά του όρου και η έκταση μιας πρότασης είναι η αληθοτιμή της. Η τοποθέτηση ενός σχήματος όπως το παραπάνω στα θεμέλια μιας θεωρίας που πραγματεύεται το νόημα δεν θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή, αφού είναι πολύ δύσκολο να καθοριστούν με ακρίβεια οι προτάσεις που μπορούν να αντικαταστήσουν το *M* στην πρόταση «*S* σημαίνει ότι *M*» και κατ' επέκταση να κατασκευαστούν αξιώματα για τη θεωρία.

γλώσσα ως σύνολο. Ο Davidson προτείνει τα θεωρήματα που παράγονται από τη θεωρία μας να έχουν τη μορφή στιγμιοτύπων του παρακάτω σχήματος:

(T) Η S είναι T αν και μόνο αν p .

Το παραπάνω σχήμα ονομάζεται *σχήμα T* και οι προτάσεις που παράγονται από αυτό (τα στιγμιότυπά του) *T -προτάσεις*. Το συγκεκριμένο σχήμα, ως βάση για μια θεωρία νοήματος, έρχεται να αντικαταστήσει το προηγούμενο:

(M) S σημαίνει ότι p

του οποίου η εσωτερική δομή και η ευθεία χρήση του «σημαίνει ότι», το καθιστούν ανεπαρκές για ένα τέτοιο ρόλο. Η μετάβαση από το αφελές σχήμα M στο T με τα λόγια του ίδιου του Davidson, περιγράφεται ως εξής:

[...] Ως ένα τελευταίο, τολμηρό βήμα, ας προσπαθήσουμε να χειριστούμε τη θέση που καταλαμβάνεται από το p εκτασιακά: Για την υλοποίηση αυτού, ας πετάξουμε το ασαφές «σημαίνει ότι», ας εφοδιάσουμε την πρόταση που αντικαθιστά το p με έναν κατάλληλο προτασιακό σύνδεσμο και την περιγραφή που αντικαθιστά το S με το δικό της κατηγορημα.¹³

Το αποτέλεσμα είναι βέβαια το σχήμα T . Αυτό που εννοείται μέσω του «εκτασιακός χειρισμός της θέσης που καταλαμβάνεται από το p », είναι ότι με την προσθήκη του «αν και μόνο αν», ως τον «κατάλληλο προτασιακό σύνδεσμο», το σχήμα που παίρνουμε είναι μια διπλή συνεπαγωγή (biconditional), με αποτέλεσμα στη θέση του p να μπορεί (όπως θα δούμε) να αντικατασταθεί οποιαδήποτε πρόταση, αρκεί να μην καταστρέφεται η ισχύς της διπλής συνεπαγωγής. Αυτό που δεν είναι σαφές ακόμα, είναι ο ρόλος του κατηγορηματος T . Προς το παρόν, και σε προθεωρητικό επίπεδο, ο ρόλος αυτός είναι άγνωστος. Το μόνο που γνωρίζουμε είναι ότι το T χαρακτηρίζει την πρόταση που αντικαθιστά την S με κάποιον τρόπο, άλλα δεν γνωρίζουμε ποια ακριβώς είναι η ιδιότητα που της αποδίδει. Αυτό μας αποκαλύπτεται από τη μελέτη του ίδιου του σχήματος T , που τελικά καταλήγει (μέσω αποκλεισμού κάθε άλλης εκδοχής) να είναι ένα κατηγορημα αλήθειας. Αλλά ας δούμε αναλυτικά πως γίνεται αυτό.

Ο Davidson, μέσω του παραπάνω σχήματος, απαιτεί από μια θεωρία νοήματος για μια γλώσσα L να «τοποθετεί αρκετούς περιορισμούς» στο κατηγορημα T , ώστε, αν τουλάχιστον η L περιέχεται στη μεταγλώσσα, η θεωρία να παράγει όλα τα στιγμιότυπα του σχήματος T , όλες τις προτάσεις δηλαδή που παράγονται από το σχήμα αυτό, όταν το S αντικατασταθεί από τη δομική περιγραφή μιας πρότασης της L και το p από την ίδια αυτή πρόταση. Αυτές είναι οι συμβάσεις σύμφωνα με τις οποίες κατασκευάστηκε το συγκεκριμένο σχήμα. Για

¹³Truth and Meaning p. 309

1.3. Θεωρίες νοήματος και η συνθήκη T

παράδειγμα αν θεωρήσουμε χάριν συντομίας ότι το «Το χιόνι είναι λευκό» είναι μια δομική περιγραφή της πρότασης μέσα στα εισαγωγικά, τότε η αντίστοιχη T -πρόταση που θα παίρναμε από το παραπάνω σχήμα είναι:

«Το χιόνι είναι λευκό» είναι T αν και μόνο αν το χιόνι είναι λευκό.

Ίσως από το παράδειγμα αυτό και την παρατήρηση του σχήματος T και των περιορισμών στην κατασκευή του, να διαφαίνεται ήδη ότι το κατηγορήμα T δεν μπορεί παρά να είναι ένα κατηγορήμα αλήθειας, ένα κατηγορήμα δηλαδή με τη λειτουργία:

$T(S)$ αν και μόνο αν το S αληθεύει.

Τι άλλο ρόλο θα μπορούσε άλλωστε να παίζει ένα κατηγορήμα που ορίζεται ως: $T(S) \longleftrightarrow S$; Το σημαντικό τώρα, είναι ότι καθώς όλα τα κατηγορήματα που ικανοποιούν το σχήμα T έχουν την ίδια έκταση, δεδομένου ότι η έκταση κάθε τέτοιου κατηγορήματος περιορίζεται σε όρους της υπό μελέτη γλώσσας L , η αναζήτηση μιας ικανοποιητικής, με τους όρους του Davidson, θεωρίας νοήματος για την L έχει μεταφραστεί στην προσπάθεια ορισμού της αλήθειας μέσα σ' αυτήν. Είτε λοιπόν καταφύγουμε σε μια ρητή περιγραφή της αλήθειας μέσα στην L , είτε σε έναν αναδρομικό ορισμό της, το μεθοδολογικό άλμα είναι πολύ σημαντικό. Παρόλο που η σύνδεση του νοήματος μιας πρότασης με την αληθοτιμή της δεν είναι καινοτομία του Davidson¹⁴, ωστόσο η σύνδεση των δύο εννοιών στα πλαίσια μιας τυπικής θεωρίας νοήματος για τη φυσική γλώσσα είναι η ίδια ιδιαίτερα σημαντική, τόσο σε επίπεδο μεθοδολογίας στην προσέγγιση της γλώσσας, όσο και υλοποίησης, στο πεδίο της τυπικής σημασιολογίας. Είναι γεγονός το ότι η συζήτηση για το αν και κατά πόσο μια θεωρία νοήματος για μια φυσική γλώσσα L , η οποία (θεωρία) θεμελιώνεται πάνω σε έναν ορισμό της αλήθειας μέσα στην L , είναι πράγματι μια θεωρία νοήματος, παραμένει ανοιχτή. Με άλλα λόγια, κανείς δεν μπορεί με κάποιον τρόπο να βεβαιώσει ότι η αναγωγή της έννοιας του νοήματος σε αυτήν της αλήθειας, είναι μια σωστή, ή έστω αποδεκτή μέθοδος προσέγγισης της πρώτης. Άλλωστε ο ίδιος ο Davidson παραδέχεται- υποστηρίζει, ότι μια τέτοια προσέγγιση δεν είναι παρά το μόνο που μπορεί κανείς να κάνει και όχι αυτό που οφείλει να κάνει, μιλώντας για το νόημα. Ξεπερνώντας ωστόσο, έστω και για λίγο αυτό το εννοιολογικό εμπόδιο, δεν μπορεί κανείς παρά να δει ότι η αναγωγή της έννοιας του νοήματος μιας πρότασης στην έννοια αλήθεια είναι ένα ιδιαίτερα πρακτικό και βολικό εργαλείο για μια θεωρία, αφού ένας ικανοποιητικός ορισμός της έννοιας της αλήθειας σε μια γλώσσα ήταν γνωστός, όπως είδαμε ήδη από τη δουλειά του Tarski.

¹⁴Η παράδοση σύμφωνα με την οποία το νόημα μιας πρότασης ταυτίζεται με τις συνθήκες αληθείας της είναι πολύ παλιότερη και ξεκινά από τον Frege.

Η μέχρι εδώ ανάλυση της σκέψης του Davidson μπορεί να παρατίθεται με τέτοιο τρόπο που να μην είναι άμεσα φανερό (τουλάχιστον από την πορεία του σκεπτικού του ατή καθ' εαυτή, που εδώ παρουσιάζεται ακολουθώντας την επιχειρηματολογία του Truth and Meaning) η πρόθεσή του να τοποθετήσει μια θεωρία νόηματος στις βάσεις μιας θεωρίας αλήθειας για τη γλώσσα, μιας θεωρίας δηλαδή που χαρακτηρίζει την έννοια της αλήθειας μέσα σ' αυτή. Κάτι τέτοιο όμως γίνεται προφανές όταν παρατηρήσει κανείς ότι το σχήμα T δεν είναι παρά μια τροποποίηση της Συνθήκης T του Tarski.¹⁵, που ελέγχει την επάρκεια ενός τυπικού, σημασιολογικού ορισμού της αλήθειας.

Συνθήκη T : Ένας τυπικά ορθός ορισμός της αλήθειας (ενός κατηγορήματος αλήθειας) σε μια γλώσσα L , διατυπωμένος στην μεταγλώσσα M , είναι επαρκής ορισμός της αλήθειας, αν συνεπάγεται όλες τις προτάσεις της μορφής

$$H \ S \text{ είναι αληθής στην } L \text{ αν και μόνο αν } p$$

όπου το S αντικαθίσταται από τη δομική περιγραφή μιας πρότασης της L και το p από την έκφραση που αποτελεί τη μετάφραση¹⁶ αυτής της πρότασης στη μεταγλώσσα M .

Για τον Davidson, η δύναμη της συνθήκης T βρίσκεται στο ότι ενσωματώνει όλες τις κοινές μας διαισθήσεις, που αφορούν στη χρήση της έννοιας της αλήθειας. Και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η συγκεκριμένη συνθήκη του Tarski, δεν είναι παρά μια γενίκευση που βασίζεται στην παρατήρηση ότι η ολότητα των προτάσεων της μορφής

«Το χιόνι είναι λευκό» είναι αληθές αν και μόνο αν το χιόνι είναι λευκό

καθορίζει μονοσήμαντα την έκταση της έννοιας της αλήθειας μέσα στη γλώσσα αυτή.¹⁷ Με άλλα λόγια, στην έκταση του κατηγορήματος είναι T , βρίσκονται όλες, και μόνον αυτές, οι αληθείς προτάσεις της γλώσσας L . Η σύνδεση της αλήθειας με το νόημα γίνεται μέσω του σχήματος¹⁸:

¹⁵Convention T. Εισάγεται στο A. Tarski, The concept of Truth in Formalised Languages.

¹⁶Στην πραγματικότητα ο Davidson αναδιαμορφώνει τη συνθήκη T πριν την τοποθετήσει στα θεμέλια της θεωρίας του, αφαιρώντας την έννοια της μετάφρασης και αντικαθιστώντας την από ένα «σύνολο τυπικών και εμπειρικών περιορισμών» στους οποίους πρέπει να υπόκειται η p (βλ. και παράγραφο για τη θεωρία ριζικής ερμηνείας.)

¹⁷βλ. D. Davidson, On The Very Idea Of a Conceptual Scheme, p. 194 και A. Tarski, The semantic Conception of Truth and the Foundation of Semantics

¹⁸Η βάση για την επιχειρηματολογία που παρατίθεται εδώ και αφορά τη σχέση μεταξύ των δύο σχημάτων T και M προέρχεται από το άρθρο του E. Lepore, In Defence of Davidson

1.3. Θεωρίες νοήματος και η συνθήκη T

(Σ) Αν το S σημαίνει (στην L) ότι p , τότε η S είναι αληθής (στην L), αν και μόνο αν p .

Από στιγμιότυπα του «αναλυτικού, ταυτολογικού» σχήματος (Σ) και του σχήματος

(M) Το S σημαίνει στην L ότι p

Μπορούμε να εξάγουμε τα αντίστοιχα στιγμιότυπα του σχήματος T . Φυσικά οι προτάσεις της μορφής M είναι «ισχυρότερες», μεταφέρουν περισσότερη πληροφορία από τα στιγμιότυπα του σχήματος T , με την έννοια ότι δεν υπάρχει καμιά αναλυτική, a priori, αρχή, η οποία σε συνδυασμό με στιγμιότυπα του σχήματος T να παράγει στιγμιότυπα του σχήματος M , δηλαδή μέσω της οποίας να πετυχαίνουμε την αντίστροφη διαδικασία. Η αδυναμία αυτή προφανώς κληρονομείται σε κάθε θεωρία αλήθειας που φιλοδοξεί να επιτελέσει χρέη θεωρίας νοήματος για μια γλώσσα. Η απάντηση του Davidson σε αυτό είναι ότι, σύμφωνα με την άποψή του, μια θεωρία αλήθειας για μια γλώσσα L μπορεί να χρησιμεύσει ως θεωρία νοήματος αν η γνώση του περιεχομένου της, γνώση δηλαδή όλων των γεγονότων που δηλώνονται μέσα από αυτήν, επαρκεί για την κατανόηση της γλώσσας.¹⁹ Η θέση αυτή στηρίζεται από το γεγονός ότι αν μια θεωρία έχει την ιδιότητα αυτή, τότε μπορεί να θεωρηθεί ότι μας μεταφέρει ό,τι υπάρχει και μπορεί να μεταφερθεί γύρω από το νόημα, παρόλο που φυσικά δεν είναι σε θέση να αποδείξει εντασιακά θεωρήματα της μορφής του (M).

Ένα άλλο σημείο που αξίζει προσοχής είναι ο τρόπος που λειτουργεί μια ντειβιντσονιανή θεωρία, χάρη στον οποίο θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι καλύπτεται το χάσμα που υπάρχει ανάμεσα στο σύνολο πληροφοριών που μεταφέρει το εντασιακό « S σημαίνει ότι p » και το εκτασιακό «το S είναι αληθές αν p ». Είναι γεγονός ότι ένα στιγμιότυπο του σχήματος T λέει λιγότερα πράγματα από ένα αντίστοιχο του σχήματος M . Αυτό όμως θα ήταν πρόβλημα μόνο αν ο τρόπος που λειτουργούσε η θεωρία ήταν η ερμηνεία *κάθε πρότασης της γλώσσας ξεχωριστά* μέσω του μοναδικού θεωρήματος, στιγμιότυπου του σχήματος T , το οποίο η θεωρία αντιστοιχεί σε αυτήν την πρόταση και δηλώνει τις συνθήκες αληθείας της. Τότε πράγματι θα υπήρχε πρόβλημα, αφού το μόνο που θα είχε επιτευχθεί στην κατεύθυνση απόδοσης του νοήματος θα ήταν η αντικατάσταση των στιγμιότυπων του σχήματος M , που διαισθητικά μιλούν για το νόημα τυχαίας S από στιγμιότυπα του σχήματος T , και αυτό για κάθε πρόταση ανεξάρτητα. Ωστόσο μια ντειβιντσονιανή θεωρία δεν λειτουργεί έτσι. Αντίθετα η ερμηνεία μιας πρότασης S γίνεται στο πλαίσιο του καθορισμού της

¹⁹Για την ακρίβεια η ολοκληρωμένη θέση του Davidson περιλαμβάνει και προσθήκη της πληροφορίας ότι η συγκεκριμένη θεωρία είναι μια T θεωρία, δηλαδή πληρεί συγκεκριμένες τυπικές και εμπειρικές προϋποθέσεις στη γνώση του περιεχομένου της θεωρίας. Βλ. και κεφάλαιο για ριζική και σχετικά στην κριτική του foster

αλήθειας για τη γλώσσα ως σύνολο, δίνοντας δηλαδή τις συνθήκες αληθείας της S μέσα στο πλαίσιο των γενικότερων αρχών που ορίζονται ως διέπουσες τον καθορισμό των συνθηκών αληθείας κάθε πρότασης της γλώσσας με βάση τη δομή της. Όπως παρατηρεί ο Foster²⁰

Το νόημα κάθε πρότασης S δεν δίνεται από το μοναδικό εκείνο θεώρημα που αναφέρεται σε αυτήν, αλλά από το άπειρο σύνολο θεωρημάτων που αναφέρονται σε όλες τις προτάσεις που περιέχουν μια S -συνιστώσα. Στην πραγματικότητα η ερμηνεία της S είναι η ερμηνεία ολόκληρης της γλώσσας από τη σκοπιά της πρότασης αυτής.

Μετά απ' αυτά, γίνεται φανερός ο ολιστικός χαρακτήρας της ντσειβιντσονιανής προσέγγισης. Μια θεωρία νοήματος à la Davidson μπορεί να αποτελέσει ένα τυπικό εργαλείο με βάση το οποίο κάποιος ομιλητής μπορεί να καθορίσει τις συνθήκες αληθείας της τυχαίας πρότασης S της γλώσσας. Αυτό όμως προϋποθέτει ότι ο ομιλητής κατέχει ήδη μια ερμηνεία ολόκληρης της γλώσσας, ερμηνεία συμβατή με τις κανονιστικές αρχές που διέπουν τη διαδικασία ερμηνείας κάθε πρότασης ξεχωριστά, και η διαδικασία αυτή δεν είναι παρά ο καθορισμός των συνθηκών αληθείας της πρότασης στο πλαίσιο που καθορίζεται από τον χαρακτηρισμό της αλήθειας πάνω από όλη τη γλώσσα συνολικά. Τώρα, η διάσταση με τη έννοια της γνωστικής αξίας, που φαίνεται να υπάρχει ανάμεσα στα σχήματα « S σημαίνει ότι p » και « S είναι αληθές αν p » εξαφανίζεται γιατί η σημασιολογική έννοια της αλήθειας είναι το μοναδικό πρωταρχικό σημασιολογικό εργαλείο που διαθέτει ένας ομιλητής. Με άλλα λόγια θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι, κάτω από αυτό το φως, το σχήμα (M) δεν εμφανίζεται πούθενά στην ερμηνευτική διαδικασία, δεν είναι παρά ένα ιδίωμα, ένα σχήμα λόγου το οποίο αποκτά νόημα στην καθομιλουμένη μόνον μετά το πέρας των εσωτερικών διεργασιών ερμηνείας της γλώσσας από έναν ομιλητή, ερμηνείας που διέπεται αποκλειστικά από τη σημασιολογική έννοια της αλήθειας. Ένας ομιλητής αντιλαμβάνεται τα στιγμιότυπα του σχήματος (M) ανάγοντάς στα σε αυτά του σχήματος (T).

Η αρχή της συνθετικότητας, που όπως ειπώθηκε είναι για τον Davidson βασική προϋπόθεση που πρέπει να πληρεί μια θεωρία και στην ουσία αντανακλά την ίδια τη δομή της γλώσσας, παίρνει λοιπόν την ακόλουθη μορφή στην πράξη: Το νόημα μιας πρότασης της γλώσσας δεν εξαρτάται από το νόημα των συστατικών της, αλλά υπό το φως μιας κατά Davidson σημασιολογίας, από τη συμβολή των συστατικών της στον καθορισμό των συνθηκών αληθείας της πρότασης με μόνη πρωταρχική σημασιολογική έννοια την βασική «είναι αληθές αν και μόνο αν».

Για τον Davidson, η απόδοση συνθηκών αληθείας σε μια πρόταση είναι ένας πολύ καλός τρόπος για την απόδοση του νοήματος της πρότασης. Ωστόσο δεν

²⁰ Στο Meaning and Truth Theory, κείμενο κριτικό κατά τα άλλα απέναντι στον Davidson

1.3. Θεωρίες νοήματος και η συνθήκη T

ισχυρίζεται πουθενά ότι είναι η σωστή, ή η μόνη δυνατή. Στο *Truth and Meaning* p.310, διαβάζουμε:

Το να γνωρίζει κανείς τη σημασιολογική έννοια της αλήθειας για μια γλώσσα, είναι το να γνωρίζει το τι σημαίνει για μια πρόταση, οποιαδήποτε πρόταση, να είναι αληθής, και αυτό προσεγγίζει, κατά μια πολύ καλή έννοια, την κατανόηση της γλώσσας.

Στην πραγματικότητα, το αν μια τέτοια προσέγγιση είναι «η σωστή» ίσως και να είναι ένα ερώτημα κενό περιεχομένου. Θα μπορούσε ίσως να έχει κάποιο νόημα αν τοποθετηθεί σε ένα εννοιολογικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο οι λέξεις έχουν μόνο ένα «πραγματικό» νόημα, κατι σαν πλατωνική ιδέα και συνεπώς υπάρχει πράγματι μια «σωστή» λύση, αυτή που αποδίδει το νόημα αυτό. Βέβαια μια τέτοια θέση απαιτεί μια οντολογικά φορτισμένη επιχειρηματολογία και τελικά είναι αμφίβολο το αν θα αδηγήσει κάπου. Η προσέγγιση του Davidson από την άλλη βασίζεται στη θέση ότι δεν έχουμε μόνο μία έννοια νοήματος, αλλά περισσότερες, ή καλύτερα ότι υπάρχουν διάφοροι τρόποι να αναφερθούμε στο περιεχόμενο της λέξης αυτής, υπάρχουν διάφορα πρόσημα με τα οποία μπορεί να φορτιστεί. Το κέρδος είναι διπλό. Από τη μία φωτίζεται μια διαισθητική, απόμακρη έννοια με όρους προσέγγισης της γνωσιακής της αξίας, ενώ από την άλλη συνδέεται (όχι άστοχα, όχι γιατί είναι το μόνο που μπορούμε να κάνουμε) με μια αυστηρή, τυπική έννοια θέτοντας τις βάσεις μιας άμεσα εφαρμόσιμης σε πρακτικό επίπεδο θεωρίας. Το νόημα στον Davidson δεν ανάγεται σε κάποια ασαφή, εξίσου απόμακρη έννοια. Αντίθετα, ο ορισμός του Tarski αφορά μία μόνο έννοια—σύλληψη του όρου «αλήθεια» και αυτή η σύλληψη είναι αυστηρή και τυπική, καθαρή από την ασάφεια που κουβαλάει η λέξη στην καθομιλουμένη. Στην πραγματικότητα για τον Davidson, ο βαθμός συγγένειας της έννοιας «που ο Tarski έδειξε πως μπορεί να οριστεί»²¹, με τη συνηθισμένη, καθομιλουμένη ερμηνεία του όρου «αλήθεια», είναι κάτι που δεν αφορά τη θεωρία του. Τέλος, η σύνδεση του νοήματος με την σημασιολογική σύλληψη της αλήθειας, γίνεται σε μεταθεωρητικό επίπεδο, αφού όπως ήδη ειπώθηκε, το αρχικό πρόβλημα μεταφράστηκε σε όρους ορισμού ή αναδρομικού χαρακτηρισμού ενός κατηγορήματος και ήταν «στη φύση της ανακάλυψης»²² το γεγονός ότι το κατηγορήμα αυτό έχει στην έκτασή του τις αληθείς προτάσεις της γλώσσας.

Οι απόψεις του Davidson για τις συνθήκες αληθείας, το νόημα και την σύνδεσή τους στα πλαίσια μιας τυπικής θεωρίας για μια φυσική γλώσσα, ίσως να φωτιστούν καλύτερα σε αντιπαραβολή με τις απόψεις του Tarski για τον ορισμό της αλήθειας και μέσα από τις βασικές διαφορές των δύο, οι οποίες είναι πολλές και σημαντικές.

²¹Truth and Meaning p. 310.

²²Truth and Meaning, p. 310

Σκοπός της δουλειάς του Tarski ήταν να δώσει ικανοποιητικούς ορισμούς σε διαισθητικές έννοιες πολύ κοινές στην επιστημονική μεθοδολογία, αλλά χωρίς καμία τυπική σχηματοποίηση μέχρι τότε, άρα στην πράξη άχρηστες. Όσον αφορά στο κομμάτι της δουλειάς του πάνω στο οποίο βασίζεται η προσέγγιση του Davidson στο νόημα, αυτό που έκανε ο Tarski ήταν το να δείξει πώς μπορεί να οριστεί ένα κατηγορήμα αλήθειας για ένα σύνολο τυπικών γλωσσών, κατασκεύασε δηλαδή έναν αναδρομικό χαρακτηρισμό της έννοιας της αλήθειας μέσα στα πλαίσια μιας ευρείας κλάσης γλωσσών των οποίων η δομή, η εκφραστική ικανότητα και η πολυπλοκότητα των κανόνων είναι ιδανικά για τέτοιου είδους εγχειρήματα. Ωστόσο ο ίδιος ο Tarski πίστευε πως οι μέθοδοί του δεν μπορούν να εφαρμοστούν σε μια φυσική γλώσσα. Με τα δικά του λόγια:

Η ίδια η πιθανότητα συνεπούς χρήσης της έκφρασης «αληθής πρόταση» η οποία βρίσκεται σε αρμονία με τους νόμους της λογικής και το πνεύμα της καθημερινής γλώσσας φαίνεται να είναι πολύ αμφισβητήσιμη, και κατα συνέπεια η ίδια αμφιβολία ακολουθεί την πιθανότητα κατασκευής ενός σωστού ορισμού για την έκφραση αυτή.²³

ενώ παρακάτω διαβάζουμε:

...Η έννοια της αλήθειας (όπως και όλες οι άλλες σημασιολογικές έννοιες) όταν εφαρμοστούν στην καθομιλουμένη γλώσσα σε σύζευξη με τους κλασικούς νόμους της λογικής οδηγούν αναπόφευκτα σε σύγχυση και αντιφάσεις. Αυτός που επιθυμεί, παρά τις δυσκολίες να επιδιώξει μια σημασιολογία της καθομιλουμένης γλώσσας με τη βοήθεια ακριβών μεθόδων θα πρέπει αρχικά να αναλάβει το έργο της αναμόρφωσης της γλώσσας. Θα βρει απαραίτητο να ορίσει τη δομή της, να ξεπεράσει την αμφισημία των όρων που εμφανίζονται σε αυτήν και τελικά να σπάσει τη γλώσσα σε μια σειρά γλωσσών ολοένα μεγαλύτερου εύρους, καθεμιά από τις οποίες έχει την ίδια σχέση με την επόμενη με αυτήν που έχει μια τυπική γλώσσα με τη μεταγλώσσα της. Είναι ωστόσο αμφίβολο το αν μια γλώσσα της καθημερινότητας, μετά την «εξορθολογικοποίησή της» κατά αυτόν τον τρόπο, θα διατηρούσε τη φυσικότητά της, ή αν θα αποκτούσε τα χαρακτηριστικά μιας τυπικής γλώσσας.²⁴

Η τολμηρή πρόταση της μεταφοράς ενός ταρσκιανού ορισμού της αλήθειας στις φυσικές γλώσσες είναι αποκλειστικά του Davidson, ο οποίος στο *Truth and Meaning* προσπαθεί να δώσει κάποια επιχειρήματα εναντίον του πεσιμισμού όχι μόνο του Tarski, αλλά και του μεγαλύτερου μέρους των λογικολόγων, φιλοσόφων και γλωσσολόγων για την πιθανότητα δημιουργίας μιας σημασιολογίας συνεπούς με τους νόμους της λογικής και τις ιδιαιτερότητες της καθομιλουμένης γλώσσας.

²³The Concept of Truth in Formalized Languages, p. 165

²⁴Στο ίδιο p. 267

1.3. Θεωρίες νοήματος και η συνθήκη T

Μια άλλη σημαντική διαφορά είναι ότι ο Davidson προτείνει ότι αυτό που για τον Tarski είναι ορισμός, μπορεί να ειπωθεί ως μια θεωρία αλήθειας. Έτσι οι προτάσεις που αποτελούν τον κατά Tarski ορισμό της αλήθειας για μια γλώσσα, δεν θεωρούνται πλέον κομμάτια του ορισμού, αλλά σημασιολογικά αξιώματα. Η προκύπτουσα θεωρία είναι μια θεωρία αλήθειας με την έννοια ότι δεν ορίζει την έννοια της οποίας το όνομα φέρει, αλλά τη θεωρεί δεδομένη και τη χρησιμοποιεί. Και βέβαια η καινοτομία του Davidson είναι ότι μια θεωρία αλήθειας είναι μια θεωρία νοήματος, μπορεί δηλαδή να χρησιμοποιηθεί για να δηλώσει τη σημασία των προτάσεων της γλώσσας, κάτι που δεν υπάρχει πουθενά στον Tarski.²⁵

Πολύ σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι ο Davidson σχετικοποίησε την έννοια των συνθηκών αληθείας, ως προς τον τόπο το χρόνο και τον ομιλητή, προκειμένου να εφαρμόσει τον ορισμό του Tarski σε φυσικές γλώσσες, σε μια προσπάθεια να προσεγγίσει τις ιδιαιτερότητές των τελευταίων, όπως αυτές αποκαλύπτονται μέσω της ανάλυσης συγκεκριμένων γλωσσικών εκφράσεων. Οι φυσικές γλώσσες για παράδειγμα περιέχουν δεικτικές εκφράσεις, εκφράσεις της μορφής «εγώ είμαι χαρούμενος», ή «αυτό είναι ένα ποδήλατο», στις οποίες η εφαρμογή ενός *a la* Tarski κατηγορήματος αληθείας δεν προσφέρει πολλά στην απόδοση του νοήματος τους. Τι νόημα θα είχε άλλωστε ένα θεώρημα της μορφής «Η πρόταση «εγώ είμαι χαρούμενος» είναι αληθής αν εγώ είμαι χαρούμενος»; Για να αντιμετωπίσει τέτοια φαινόμενα, αλλά όπως ήδη ειπώθηκε και στα προηγούμενα και για να συνδέσει με συνεπή τρόπο τα γλωσσολογικά φαινόμενα με τα γεγονότα, ο Davidson επέτρεψε τη σχετικοποίηση του κατηγορήματος αληθείας στους τόπους, τους χρόνους και κυρίως τους ομιλητές με τρόπο, ώστε το θεώρημα που παράγει μια ντειβιντσονιανή θεωρία για την παραπάνω πρόταση να είναι:

Η πρόταση «εγώ είμαι χαρούμενος» είναι αληθής ως προς κάποιον ομιλητή s και κάποια χρονική στιγμή t αν ο x είναι χαρούμενος τη στιγμή t .

και όμοια

Η πρόταση «αυτό είναι ένα ποδήλατο» είναι αληθής ως προς έναν ομιλητή x τη χρονική στιγμή t αν το αντικείμενο που υποδεικνύεται από τον x τη στιγμή t είναι ένα ποδήλατο.

Τέλος, ο Davidson αφαιρεί από τη σχηματοποίηση της συνθήκης T την έννοια της μετάφρασης και την αντικαθιστά από ένα σύνολο τυπικών και εμπειρικών περιορισμών, όπως αυτοί καθορίζονται από το εννοιολογικό—εμπειρικό

²⁵ Θα μπορούσε ίσως να υποστηριχθεί ότι ο Davidson προσέφερε στέρεο έδαφος (με τυπικά κριτήρια) στις κυριότερες θέσεις της παράδοσης που ξεκινά με τον Frege και συνεχίζεται με τον πρώιμο Wittgenstein και άλλους, σύμφωνα με την οποία η σημασία μιας πρότασης είναι οι συνθήκες αληθείας της, εμπλουτίζοντάς τις με το τυπικό οπλοστάσιο της δουλείας του Tarski για τον ορισμό της αλήθειας.

πλαίσιο στο οποίο τοποθετεί τη θεωρία του περί ριζικής ερμηνείας, η οποία σε σύζευξη με μια *a la Tarski* θεωρία αλήθειας ολοκληρώνει την προσέγγισή του στο θέμα του γλωσσικού νοήματος. (Βλ. περισσότερα γι αυτό στο κεφάλαιο 2 για τη ριζική ερμηνεία.)

1.4 Ένα παράδειγμα

Θα δούμε ένα παράδειγμα²⁶ σχηματισμού μιας T -θεωρίας για μια απλή «υπογλώσσα» των ελληνικών, ένα κομμάτι (fragment) της γλώσσας όπως λέγεται. Σκοπός μας είναι να ορίσουμε τα λογικά και σημασιολογικά αξιώματα της γλώσσας και να δούμε πώς εξάγεται στην πράξη ένα T -θεώρημα για μια πρόταση αυτής.

Ας είναι λοιπόν L η απλή γλώσσα που αποτελείται από τις δύο βασικές προτάσεις: *Ο Γιώργος συμφωνεί* και *Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη*, καθώς επίσης και από όλες τις προτάσεις που παράγονται από αυτές τις δύο με χρήση των συνδέσμων *και*, *ή*, *δεν ισχύει ότι*. Δηλαδή η L περιέχει ένα άπειρο πλήθος προτάσεων που παράγεται αναδρομικά από τις δύο βασικές ενώνοντας δύο προτάσεις μεταξύ τους μέσω των «και», «ή», ή εφαρμόζοντας τον «δεν ισχύει ότι» μπροστά από αυτές.

Ο πρώτος κανόνας που χρειαζόμαστε βεβαιώνει ότι οι 2 βασικές προτάσεις της γλώσσας μας είναι πράγματι προτάσεις. Αυτό το δηλώνουμε με τον κανόνα:

Π1:

1. $S \rightarrow$ Ο Γιώργος συμφωνεί
2. $S \rightarrow$ Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη

ένώ με το επόμενο σύνολο αξιωμάτων βεβαιώνουμε ότι οι προτάσεις της γλώσσας L απεικονίζονται σε προτάσεις μέσω των προτασιακών συνδέσμων και μεταβλητές S_1, S_2 διατρέχουν όλο το σύνολο των προτάσεων της L :

Π2:

1. $S \rightarrow S_1$ και S_2
2. $S \rightarrow S_1$ ή S_2
3. $S \rightarrow$ δεν ισχύει ότι S_1

²⁶Βασισμένο σε αντίστοιχα παραδείγματα από το βιβλίο των Larson, Segal, *The Knowledge of Meaning*.

1.4. Ένα παράδειγμα

Τα δύο αυτά σύνολα κανόνων αποτελούν τη γραμματική της γλώσσας L . Οι δύο βασικές προτάσεις της L αντιμετωπίζονται ως «σύνθετες λέξεις», με την έννοια ότι δεν αποδίδεται σε αυτές καμία εσωτερική συντακτική δομή. Στα επόμενα θα χρησιμοποιήσουμε το συμβολισμό $[_S S]$ για να αναφερόμαστε στην πρόταση S , έτσι ώστε να γράφουμε για παράδειγμα « $[_S S]$ είναι αληθής ανν...», αντί για «Η πρόταση S είναι αληθής ανν...». Θα γράφουμε τις βασικές προτάσεις της γλώσσας με πλάγια γράμματα όταν θέλουμε να αναφερθούμε σε αυτές ως τα πρωτόλεια συστατικά της γλώσσας και θα τις τοποθετούμε μέσα σε αγκύλες όταν θέλουμε να δείξουμε πως αναφερόμαστε σε αυτές ως προτάσεις με εσωτερική συντακτική δομή. Η διάκριση αυτή είναι απαραίτητη για την εξαγωγή των T -θεωρημάτων.

Στη συνέχεια θα ορίσουμε τα σημασιολογικά αξιώματα της T -θεωρίας που κατασκευάζουμε, πρώτα με ερμηνευτικούς κανόνες για τις απλές προτάσεις της γλώσσας, οι οποίοι αποδίδουν μια σημασιολογική συνεισφορά στις προτάσεις αυτές:

Sem1:

1. *Ο Γιώργος συμφωνεί* είναι αληθές ανν ο Γιώργος συμφωνεί.
2. *Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη* είναι αληθές ανν η Μαρία γνωρίζει την Ελένη.

και στη συνέχεια σημασιολογικά αξιώματα για τις σύνθετες προτάσεις της γλώσσας τα οποία μας επιτρέπουν να εξάγουμε T -θεωρήματα για προτάσεις με εσωτερική συντακτική δομή από τα αντίστοιχα T -θεωρήματα για τις υποπροτάσεις τους. Εδώ προφανώς το εύρος των μεταβλητών S_1, S_2 καλύπτει όλο το σύνολο των προτάσεων της L :

Sem2:

1. $[_S S_1$ και $S_2]$ είναι αληθής ανν η S_1 είναι αληθής και η S_2 είναι αληθής.
2. $[_S S_1$ ή $S_2]$ είναι αληθής ανν είτε η S_1 είναι αληθής είτε η S_2 είναι αληθής.
3. $[_S$ δεν ισχύει ότι $S_1]$ είναι αληθής ανν δεν ισχύει ότι η S_1 είναι αληθής.
4. $[_S \phi]$ είναι αληθής ανν η ϕ είναι αληθής, $\phi \in \{\text{Ο Γιώργος συμφωνεί, Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη}\}$.

Μένει να προσδιορίσουμε τους κανόνες παραγωγής, που μας επιτρέπουν να χρησιμοποιήσουμε τα σημασιολογικά αξιώματα παίρνοντας αποτελέσματα από αυτά. Για την T -θεωρία που κατασκευάζουμε θα χρησιμοποιήσουμε δύο κανόνες παραγωγής:

1. $\frac{F(\phi) \quad \phi \longleftrightarrow \psi}{F(\psi)} SE$
2. $\frac{\forall x F(x)}{F(y/x)} UI$

Ο πρώτος κανόνας **SE** (Substitution of Equivalentents) λέει ότι αν έχουμε αποδείξει μια πρόταση που αφορά την πρόταση ϕ και έχουμε αποδείξει ότι η ϕ είναι ισοδύναμη με την ψ τότε μπορούμε να πάρουμε την αρχική πρόταση που τώρα αφορά την ψ , να αντικαταστήσουμε δηλαδή την ψ στη θέση της ϕ μέσα στο F . Ο δεύτερος κανόνας παραγωγής, ο οποίος θα μας επιτρέψει να χρησιμοποιήσουμε τα αξιώματα του **Sem2** σε συγκεκριμένα στιγμιότυπα. Αυτά θα είναι τα αξιώματα και οι κανόνες παραγωγής της T -θεωρίας που κατασκευάσαμε για τη γλώσσα L . Ας δούμε τώρα πώς δουλεύει αυτή η θεωρία αποδεικνύοντας ένα T -θεώρημα για την πρόταση της γλώσσας—αντικείμενο *Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη και ο Γιώργος συμφωνεί* που μετασχηματίζεται σε τυπική μορφή στην

$[_S [S \text{ Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη}]]$ και $[_S \text{ Ο Γιώργος συμφωνεί}]]$

Εφαρμόζοντας τον κανόνα **UI** στο αξίωμα **Sem2(2)** παίρνουμε:

1. $[_S [S \text{ Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη}]]$ και $[_S \text{ Ο Γιώργος συμφωνεί}]]$ είναι αληθής **ανν** $[_S \text{ Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη}]]$ είναι αληθής και $[_S \text{ Ο Γιώργος συμφωνεί}]]$ είναι αληθής (από **UI**, **Sem2(2)**)

Τώρα το αξίωμα **Sem2(4)** μας λέει ακριβώς πόσο πρέπει να «ξεδιπλώσουμε» τα δύο μέρη της σύζευξης που βρίσκονται δεξιά της διπλής συνεπαγωγής στο παραπάνω:

2. $[_S \text{ Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη}]]$ είναι αληθής **ανν** *Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη* είναι αληθές (από **Sem2(4)**, **UI**)
3. $[_S \text{ Ο Γιώργος συμφωνεί}]]$ είναι αληθής **ανν** *Ο Γιώργος συμφωνεί* είναι αληθές. (από **Sem2(4)**, **UI**)

Και τώρα τα δύο αξιώματα του **Sem1** μας λένε πώς πρέπει να ερμηνεύσουμε την T -πρόταση για κάθε μια από τις βασικές προτάσεις στα δεξιά του «ανν» στα δύο παραπάνω:

4. *Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη* είναι αληθές **ανν** η Μαρία γνωρίζει την Ελένη (από το **Sem1(2)**)
5. *Ο Γιώργος συμφωνεί* είναι αληθές **ανν** ο Γιώργος συμφωνεί. (από το **Sem1(1)**)

1.4. Ένα παράδειγμα

Για να ολοκληρώσουμε την T - πρόταση , θα χρησιμοποιήσουμε τον κανόνα **SE** τρέχοντας την ίδια διαδικασία προς τα πίσω. Έστω $F(a)$ η πρόταση 2. παραπάνω, a η πρόταση «*Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη είναι αληθές* » και b η πρόταση «*Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη*». Από το 4. τα a και b είναι ισοδύναμα οπότε με τον κανόνα **SE** θα πάρουμε:

6. $[_S$ Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη] είναι αληθής **ανν** η Μαρία γνωρίζει την Ελένη.

Προφανώς εφαρμόζοντας ακριβώς το ίδιο για την πρόταση 3. δηλαδή θέτοντας την 3. να είναι το $F(a)$, a να είναι η πρόταση «*Ο Γιώργος συμφωνεί είναι αληθές*» και b η πρόταση «*Ο Γιώργος συμφωνεί*», μέσω του κανόνα **SE** καταλήγουμε στο αντίστοιχο:

7. $[_S$ Ο Γιώργος συμφωνεί] είναι αληθής **ανν** ο Γιώργος συμφωνεί.

Ας θεωρήσουμε τώρα ότι το 1. παραπάνω είναι το $F(a)$, το a είναι το « $[_S$ Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη] είναι αληθής» και b το «*Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη*». Τα a και b είναι ισοδύναμα μέσω του 6. άρα μέσω του **SE** παίρνουμε:

8. $[_S[_S$ Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη] και $[_S$ Ο Γιώργος συμφωνεί]] είναι αληθής **ανν** η Μαρία γνωρίζει την Ελένη και $[_S$ Ο Γιώργος συμφωνεί] είναι αληθής

Τέλος θεωρώντας ως $F(a)$ το 8. το « $[_S$ Ο Γιώργος συμφωνεί] είναι αληθής», ως a και το «*Ο Γιώργος συμφωνεί*» ως b παίρνουμε μέσω του **SE** και του 7. το τελικό T -θεώρημα:

9. $[_S[_S$ Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη] και $[_S$ Ο Γιώργος συμφωνεί]] είναι αληθής **ανν** η Μαρία γνωρίζει την Ελένη και ο Γιώργος συμφωνεί.

Το μη-τετριμμένο των T -θεωρημάτων

Μια πολύ συνηθισμένη αντίρρηση στις απόψεις του Davidson, ειδικά από κάποιον που έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή μαζί τους είναι το φαινομενικά τουλάχιστον, τετριμμένο του χαρακτήρα τους. Με άλλα λόγια, τι είδους πληροφορία μας μεταφέρει ένα θεώρημα σαν το (9) παραπάνω; Πόσο διαφωτιστικό είναι να μάθει κανείς ότι το νόημα της πρότασης *Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη και ο Γιώργος συμφωνεί* είναι ότι η Μαρία γνωρίζει την Ελένη και ο Γιώργος συμφωνεί; Ωστόσο αυτό που φαίνεται τετριμμένο με την πρώτη ματιά μπορεί στην πραγματικότητα να είναι κάθε άλλο παρά τέτοιο.²⁷

Τα T -θεωρήματα, όπως και όλες οι επιστημονικές προτάσεις δηλώνουν γεγονότα ή υποθέσεις για συγκεκριμένα φαινόμενα, στην προκειμένη περίπτωση, για γλωσσολογικά φαινόμενα. Στην πραγματικότητα, τόσο στο σχηματισμό, όσο και στη λειτουργία (μέσω της παραγωγής των T -θεωρημάτων) μιας T -θεωρίας απεικονίζονται συγκεκριμένα φαινόμενα της ίδιας της γλώσσας την οποία η θεωρία προσπαθεί να φωτίσει. Αυτό μπορεί κανείς να το δει καλύτερα, αν παρατηρήσει ότι η επεξηγηματική λειτουργία των T -θεωρημάτων περιλαμβάνει δηλώσεις σε μια γλώσσα, που αφορούν τη γλώσσα αυτή. Κάτι πολύ σημαντικό, ακόμη και σε ομοφωνικές θεωρίες, θεωρίες δηλαδή όπου η γλώσσα αντικείμενο περιέχεται στη μεταγλώσσα, όπως ακριβώς στο προηγούμενο παράδειγμα, όπου η L ήταν ένα μικρό κομμάτι των ελληνικών.

Το επιχείρημα γίνεται πιο ξεκάθαρο αν σχηματίσουμε μια εναλλακτική T -θεωρία για τη γλώσσα L , όπου η μεταγλώσσα είναι τα αγγλικά για παράδειγμα, και όχι τα ελληνικά. Τότε τα σύνολα των σημασιολογικών αξιωματών **Sem1**, **Sem2** θα μετασχηματίζονταν στα:

Sem1':

1. *Ο Γιώργος συμφωνεί* is true iff George agrees
2. *Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη* is true iff Maria knows Helen

και

Sem2':

1. [S_1 και S_2] is true iff S_1 is true and S_2 is true
2. [S_1 ·η S_2] is true iff S_1 is true of S_2 is true
3. [S δεν ισχύει ότι S_1] is true iff it is not the case that S_1

²⁷Βλ. Larson and Seagul, *The Knowledge of Meaning* για μια εκτεταμένη ανάλυση τέτοιου είδους παρερμηνεύσεων.

1.4. Ένα παράδειγμα

4. $[S \alpha]$ is true iff α is true, $\alpha \in \{ \text{Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη, Ο Γιώργος συμφωνεί} \}$

Τα αξιώματα αυτά εμπλουτισμένα με τους κανόνες παραγωγής αποτελούν μια T -θεωρία για την L της οποίας η μεταγλώσσα είναι τα αγγλικά. Τα αποτελέσματα αυτής της T -θεωρίας πράγματι μεταφέρουν πληροφορία και κάθε άλλο παρά τετριμμένα είναι. Ένας ομιλητής της αγγλικής γλώσσας, χωρίς καμία γνώση ελληνικών μπορεί να πάρει πληροφορίες για τις συνθήκες αληθείας ενός άπειρου συνόλου προτάσεων της ελληνικής γλώσσας, για όλες δηλαδή τις προτάσεις που περιέχονται στην L . Ωστόσο τα αξιώματα αυτά δεν δηλώνουν τίποτα καινούριο, τίποτα διαφορετικό από τα αρχικά αξιώματα της ομοφωνικής θεωρίας. Λένε ακριβώς τα ίδια πράγματα.

Οι ομοφωνικές T -προτάσεις, φαίνονται λοιπόν τετριμμένες γιατί αν κάποιος είναι σε θέση να καταλάβει μια T -πρόταση, τότε πρέπει να μπορεί να καταλάβει τη μεταγλώσσα, ή ακριβέστερα, τουλάχιστον τόσο ποσοστό της μεταγλώσσας, όσο χρειάζεται για το σχηματισμό της T -πρόστασης. Οποιοσδήποτε καταλαβαίνει το νόημα μιας πρότασης της μορφής:

(*) Η Σ είναι αληθής ανν ο Γιώργος συμφωνεί

πρέπει απαραίτητα να καταλαβαίνει το κομμάτι δεξιά του «ανν» και το να καταλαβαίνει αυτό απαιτεί τουλάχιστον γνώση του γεγονότος ότι η πρόταση *Ο Γιώργος συμφωνεί* αληθεύει ανν ο Γιώργος συμφωνεί. Άρα οποιοσδήποτε καταλαβαίνει την παραπάνω πρόταση γνωρίζει ήδη το περιεχόμενο του αξιώματος

Sem1: *Ο Γιώργος συμφωνεί* είναι αληθές ανν ο Γιώργος συμφωνεί

Αλλά το αξίωμα αυτό δεν είναι παρά μια T -πρόταση της μορφής της (*), άρα αν κάποιος είναι σε θέση να καταλάβει το **Sem1** αυτομάτως γνωρίζει και το ότι αυτό αληθεύει.

Με αυτή την έννοια θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι οι ομοφωνικές T -προτάσεις δεν μεταφέρουν πληροφορία. Αν κάποιος μπορεί να τις καταλάβει τότε ήδη γνωρίζει αρκετά για να ξέρει ότι είναι και αληθείς και άρα δεν του λένε τίποτα καινούριο. Ωστόσο, δεν συνεπάγεται από αυτό ότι δεν έχουν καμία ουσία. Όπως φαίνεται από την περίπτωση μη ομοφωνικών θεωριών, το υποτιθέμενο ανούσιο **Sem1** λέει ακριβώς όσα λέει και το αποδεδειγμένα ουσιώδες **Sem1'**.

Κεφάλαιο 2

Ριζική Ερμηνεία

2.1 Γενικά

Κεντρικό ρόλο στους στοχασμούς του Davidson για τη γλώσσα και το νόημα, παίζει η έννοια της ερμηνείας των εκφορών ενός τυχαίου ομιλητή, η τοποθέτησή της στα πλαίσια μιας θεωρίας και η μελέτη της συνεισφοράς της στην εξαγωγή γενικότερων συμπερασμάτων που αφορούν διάφορα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της κοινότητας στην οποία ανήκει ο ομιλητής. Η μελέτη και η σχηματοποίηση της δυνατότητας της ερμηνείας, σε συνδυασμό με μια τυπική θεωρία αλήθειας αλοκληρώνουν την προσέγγιση του Davidson σε αυτό που ονομάζει θεωρία νοήματος.

Για τον Davidson, μια θεωρία νοήματος είναι μια εμπειρικά επαληθεύσιμη θεωρία για μια γλωσσική κοινότητα, η οποία στα χέρια ενός πιθανού ερμηνευτή γίνεται εργαλείο για την κατανόηση της γλώσσας αυτής της κοινότητας. Ο σκοπός του προβληματισμού του Davidson είναι ναδειχθεί σε θεωρητικό επίπεδο ότι το εγχείρημα της ερμηνείας μιας άγνωστης γλώσσας με εργαλείο μια θεωρία νοήματος είναι εφικτό, ενώ πολύ σημαντικά είναι τα πορίσματα που εξάγονται στην πορεία της μελέτης του και αφορούν την ίδια την έννοια της ερμηνείας και τους τρόπους με τους οποίους ενσωματώνονται στις λειτουργίες της έννοιες όπως το νόημα και η πεποίθηση και οι μεταξύ τους σχέσεις. Σε άμεση αναλογία με τη θεωρία ριζικής μετάφρασης του Quine, ο Davidson υποβάλλει μια θεωρία ερμηνείας σε κάποιους βασικούς περιορισμούς. Συγκεκριμένα, οτιδήποτε θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη ή στοιχείο για την κατανόηση της γλώσσας του ομιλητή δεν θεωρείται *a priori* γνωστό από τον ερμηνευτή.¹ Έτσι πρώτα πρώτα, τα νοήματα των εκφορών του ομιλητή και

¹Οι περιορισμοί αυτοί επιβάλλονται ως βασικές αρχές που συγκροτούν μια θεωρία ερμηνείας, λόγω συγκεκριμένων απόψεων του Davidson για τη σχέση της γλώσσας με τα εννοιολογικά σχήματα που εισάγονται ως μέσα οργάνωσης της εμπειρίας, και του εκάστοτε

2.1. Γενικά

ακολούθως οι σκέψεις του, η βούλησή του, οι πεποιθήσεις του, καθώς και κάθε άλλο πολιτισμικό χαρακτηριστικό της κοινότητας στην οποία ανήκει, το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη για τον καθορισμό των νοημάτων των προτάσεων τις οποίες εκφέρει θεωρείται άγνωστο από τον ερμηνευτή. Ακόμη περισσότερο, για τον Davidson, είναι μέσα στους σκοπούς της θεωρίας η δυνατότητα καθορισμού όλων των παραπάνω μέσω της ερμηνευτικής διαδικασίας. Με τα λόγια του ίδιου,

Η ερμηνεία των προθέσεων ενός ομιλητή, των πεποιθήσεών του και των λόγων του είναι κομμάτια του ίδιου εγχειρήματος, κανένα τμήμα του οποίου δεν μπορεί να θεωρηθεί ολοκληρωμένο πριν ολοκληρωθούν τα υπόλοιπα.²

Μια θεωρία ερμηνείας που υπόκειται σε τέτοιους περιορισμούς καλείται θεωρία ριζικής ερμηνείας.

Τα ερωτήματα από τα οποία ξεκινά ο Davidson τη μελέτη αυτού που ονομάζει θεωρία ριζικής ερμηνείας, είναι δύο: Πρώτον, ποια είναι η γνώση που σε συνδυασμό με τα κατάλληλα εμπειρικά δεδομένα μας επιτρέπει να ερμηνεύσουμε την εκφορά ενός τυχαίου ομιλητή και δεύτερον, αν υποθέσουμε ότι έχουμε μια θεωρία ερμηνείας, ποια πιθανά στοιχεία (παρατηρησιακά δεδομένα), αν ήταν στη διάθεση ενός πιθανού ερμηνευτή, θα δικαίωναν τη θεωρία αυτή ως τέτοια; Με άλλα λόγια, τι θα αποτελούσε μια ικανοποιητική θεωρία ριζικής ερμηνείας και πώς θα μπορούσε κανείς να επιβεβαιώσει ότι μια πιθανή θεωρία ερμηνείας λειτουργεί πράγματι σωστά;

Όσον αφορά στο πρώτο ερώτημα, η θεωρία ριζικής ερμηνείας βρίσκεται πολύ κοντά στην τυπική σχηματοποίησή της με την θεωρία του για την αλήθεια όπως έχει ήδη περιγραφεί. Στην πραγματικότητα, η ανάθεση συνθηκών

εννοιολογικού σχήματος με τις προτασιακές στάσεις ενός ομιλητή. (Στην πραγματικότητα ωστόσο, ο Davidson αρνείται την πολλαπλότητα των εννοιολογικών σχημάτων και τελικά την ίδια την ύπαρξη μιας τέτοιας έννοιας.) Για τον Davidson το να μοιράζονται δύο ομιλητές μία κοινή γλώσσα συνδέεται άμεσα με το να μοιράζονται κάποιες κοινές όψεις του κόσμου και έτσι η έννοια της πεποίθησης έχει πολύ στενή σχέση με αυτή του νοήματος. Με άλλα λόγια ο Davidson πρεσβεύει ότι αν ο ομιλητής x κατανοεί μια εκφορά του ομιλητή y αυτό σημαίνει ότι αναγνωρίζει τον ομιλητή y ως κάτοχο ενός κατάλληλου συνόλου πεποιθήσεων που επαρκούν για να στηρίξουν την πεποίθηση που εκφράζεται μέσω του προτασιακού περιεχομένου της εκφοράς του y και αυτό με τη σειρά του συνεπάγεται ότι οι δύο ομιλητές μοιράζονται κοινά σύνολα πεποιθήσεων για τον κόσμο, άρα και κοινά συστήματα—σχήματα γνωσιακής οργάνωσης της αισθητηριακής εμπειρίας. Αν λοιπόν ο σκοπός του x είναι να ερμηνεύσει το άγνωστο ιδίωμα του ομιλητή y , κανένα στοιχείο που συνδέει τις πράξεις ομιλίας του y με το σύστημα πεποιθήσεων που τον διέπει δεν μπορεί—εξ' ορισμού— να είναι a priori γνωστό στον x . Βλ. τις εργασίες του Davidson, *On the Very Idea of a Conceptual Scheme* και *The Method of Truth in Metaphysics* για περισσότερα πάνω σε αυτόν τον προβληματισμό.

²Radical Interpretation p. 127

αληθείας είναι το μόνο εμπειρικό εργαλείο, που επιτρέπεται πρότερα της θεωρίας. Ξεκινώντας από την παραδοχή ότι ο ερμηνευτής θα πρέπει να είναι σε θέση να κατανοήσει μια πιθανή απειρία προτάσεων, που εκφέρονται από τον ομιλητή μιας γλωσσικής κοινότητας, και ακολουθώντας μια παρόμοια γραμμή επιχειρημάτων με αυτή που τον οδηγεί στη διαμόρφωση της θεωρίας αλήθειας, ο Davidson διατείνεται ότι μια ικανοποιητική θεωρία ερμηνείας μπορεί να τεθεί στη βάση μιας θεωρίας αλήθειας τύπου Tarski.

Άρα μια θεωρία ερμηνείας είναι το ίδιο πράγμα με μια θεωρία νοήματος και έτσι, προϋποθέτει την ύπαρξη μιας θεωρίας αλήθειας για τη γλώσσα, της μορφής που έχει ήδη περιγραφεί. Ωστόσο, και δεδομένων των περιορισμών που επιβάλλει στην ίδια τη διαδικασία της ερμηνείας, ο Davidson θεωρεί απαραίτητο το να μελετηθεί το αν μια θεωρία αλήθειας για μια φυσική γλώσσα μπορεί να επαληθευτεί με εμπειρικά δεδομένα τα οποία βρίσκονται στη διάθεση του πιθανού ερμηνευτή πριν αρχίσει η διαδικασία της ερμηνείας. Στην προσπάθειά του να συνδέσει την ερμηνευτική διαδικασία με μια τυπική, αναδρομική θεωρία αλήθειας οφείλεται η τροποποιημένη συνθήκη T που τοποθετεί στα θεμέλια της θεωρίας του για το νόημα. Ζητώντας μια εμπειρική μέθοδο επαλήθευσης της ισχύος των T-προτάσεων που παράγει η θεωρία του (οι οποίες βέβαια στην περίπτωση που επιχειρείται θεμελίωση της διαδικασίας της ερμηνείας σε μια θεωρία αλήθειας, δεν είναι παρά εκφορές των ομιλητών της υπό ερμηνεία γλώσσας), ο Davidson μετασχηματίζει την συνθήκη T του Tarski, έτσι ώστε να μην περιλαμβάνει την έννοια της μετάφρασης, αφού προφανώς η κατά νόημα μετάφραση μιας εκφοράς της υπό ερμηνεία γλώσσας στη γλώσσα του ερμηνευτή προϋποθέτει ακριβώς την περάτωση της ερμηνευτικής διαδικασίας. Έτσι η συνθήκη T τροποποιείται κατάλληλα, ώστε οι T-προτάσεις που παράγονται από το σχήμα

H S είναι αληθής στην L αν και μόνο αν p

Να είναι αποδεκτές όχι με βάση τη σχέση συνωνυμίας ανάμεσα στις S και p (επίκληση της σχέσης αυτής δεν έχει κανένα νόημα εδώ), αλλά τη σχέση ισοδυναμίας συνθηκών αληθείας ανάμεσα στις δύο προτάσεις, η οποία με τη σειρά της ταυτοποιείται εμπειρικά, με βάση την παρατήρηση της λεκτικής και άλλης συμπεριφοράς του ομιλητή.

Μένει να ελεγχθούν τα εμπειρικά στοιχεία που επιτρέπουν σε έναν πιθανό ερμηνευτή να εξάγει συμπεράσματα για την ορθότητα των T-προτάσεων, τα οποία όπως ήδη αναφέρθηκε δεν μπορούν να έχουν να κάνουν με τη γνώση πεποιθήσεων και σκοπών του ομιλητή. Έχοντας σαν μοναδικό εργαλείο την απόδοση συνθηκών αληθείας, ο Davidson δεσμεύει την ερμηνευτική διαδικασία από την αρχή της χάριτος (charity principle), σύμφωνα με την οποία αποδίδεται αλήθεια από τον ερμηνευτή στις εκφορές των προτάσεων των ομιλητών της υπό ερμηνεία γλώσσας, τις οποίες οι ίδιοι θεωρούν αληθείς, καθώς επίσης και στις

2.2. Η αρχή της χάριτος

πεποιθήσεις τους. Άλλωστε, το να θεωρεί κανείς αληθή μια πρόταση που ένας ομιλητής θεωρεί αληθή, ισοδυναμεί με την απόδοση αλήθειας στις πεποιθήσεις του ομιλητή, αφού η θεώρηση μιας πρότασης ως αληθή, δεν είναι παρά η πίστη (πεποίθηση) στην αλήθεια της πρότασης.

2.2 Η αρχή της χάριτος

Δεσμεύοντας την ερμηνευτική διαδικασία από την αρχή της χάριτος, ένας ερμηνευτής αποδίδει περιεχόμενο στις εκφορές των ομιλητών μιας γλώσσας, αλλά και στις πεποιθήσεις τους. Με άλλα λόγια η αρχή της χάριτος συνοψίζει τα τεκμήρια στα οποία ένας πιθανός ερμηνευτής βασίζει τη γνώση του για την ορθότητα των T-προτάσεων μιας θεωρίας απόδοσης νοήματος. Για παράδειγμα η ακόλουθη παρατήρηση από τον ερμηνευτή:

Το πρόσωπο χ , που είναι μέλος μιας κοινότητας στην οποία ομιλείται η γερμανική γλώσσα, θεωρεί την πρόταση «Es regnet» αληθή τη στιγμή τ και βρέχει τη στιγμή τ κοντά στον χ

Αποτελεί τεκμήριο για την ορθότητα της ακόλουθης T-πρότασης:

Η πρόταση « Es regnet» είναι αληθής στα γερμανικά αν και μόνο αν βρέχει.

Έτσι, αφού το σύνολο των T-προτάσεων για μια γλώσσα αποτελεί τεκμήριο για την κατανόηση της γλώσσας αυτής, ενώ σύμφωνα με τα προηγούμενα οι T-προτάσεις αποτελούν εμπειρικά πορίσματα, στα πλαίσια της διαδικασίας της ριζικής ερμηνείας, που βασίζονται σε παρατηρησιακά δεδομένα (εκφορές ομιλητών σε διάφορες περιστάσεις), μέσω της αρχής της χάριτος συνδέονται τα θεωρήματα μιας τυπικής θεωρίας αλήθειας με τα στοιχεία που στηρίζουν την ορθότητα, με εμπειρικά κριτήρια, της θεωρίας αυτής στα πλαίσια της ερμηνευτικής διαδικασίας.³

³ Οι βασικές αρχές που παρουσιάζονται εδώ ως διέπουσες μια κατά Davidson θεωρία ερμηνείας, βρίσκουν το αντίστοιχό τους στην ερμηνεία εκφορών μιας ήδη γνωστής γλώσσας, δηλαδή στην κατανόηση μιας γλώσσας με εργαλείο μια θεωρία αλήθειας από τους ίδιους της τους ομιλητές. Με αυτό εννοείται ότι είναι ζητούμενο η ορθότητα των T θεωρημάτων να επαληθεύεται από τα εμπειρικά δεδομένα ακόμα και στην περίπτωση που ο ομιλητής και ο ερμηνευτής μιλούν την ίδια γλώσσα, μόνο που εδώ τα πράγματα είναι απλούστερα, δεν χρειάζεται καμία επίκληση στην αρχή της χάριτος, αφού ακριβώς λόγω της κοινής γλώσσας ο ερμηνευτής και ο ερμηνευόμενος μοιράζονται κοινά συστήματα πεποιθήσεων. Η παρατήρηση είναι σημαντική γιατί είναι στο γενικό πλαίσιο που καθορίζεται από τις κατά Davidson κανονιστικές αρχές της ερμηνείας που φωτίζεται καλύτερα ο εμπειρικός χαρακτήρας της προσέγγισής του στο νόημα.

Η αρχή της χάριτος λοιπόν αποτελεί βασικό μεθοδολογικό εργαλείο της θεωρίας της ριζικής ερμηνείας. Η σημασία της φαίνεται από το γεγονός ότι χάρη σε αυτή ο ερμηνευτής αποδίδει νόημα στις εκφορές των ομιλητών μιας γλώσσας χρησιμοποιώντας και τις πεποιθήσεις τους, στοιχεία και τα δύο άγνωστα πρότερα της θεωρίας και αλληλοεξαρτώμενα. Ωστόσο σύμφωνα με τον Davidson η αρχή της χάριτος δεν είναι μόνο απαραίτητη σε μεθοδολογικό επίπεδο, αλλά βασική αρχή άμεσα συνδεδεμένη με την ίδια την έννοια της ερμηνείας. Με άλλα λόγια η απόδοση αλήθειας στις προτάσεις που οι ομιλητές θεωρούν αληθείς και στις πεποιθήσεις τους, δεν είναι για τον Davidson μια επιλογή ανάμεσα σε διάφορες μεθόδους ερμηνείας, αλλά αντίθετα η μόνη. Η απόδοση μιας πεποίθησης σε ένα σύνολο όντων, είναι στην πραγματικότητα ένας τρόπος προσέγγισης της έννοιας της αλήθειας για τα όντα αυτά, αφού οι πεποιθήσεις δημιουργούνται από ερεθίσματα του περιβάλλοντος, το περιεχόμενο των πεποιθήσεων αποτελείται από αντικείμενα και γεγονότα του πραγματικού κόσμου. Έτσι για τον Davidson, είναι η ίδια η φύση της έννοιας της πεποίθησης, ο τρόπος σχηματισμού και λειτουργίας της στα πλαίσια μιας έλλογης κοινότητας ομιλητών, που επιτρέπει την αποδοχή της αρχής της χάριτος ως βασικό εργαλείο της ερμηνευτικής διαδικασίας. Με άλλα λόγια, ο Davidson διατείνεται πως η μέθοδος που προτείνει δεν βασίζεται σε κάποια ασαφή, γνωσιακή υπόθεση για την ανθρώπινη αντίληψη, που θα μπορούσε να είναι σωστή ή λανθασμένη. Αντίθετα, υποστηρίζει ότι η αρχή της χάριτος θα πρέπει να υιοθετηθεί για *a priori* λόγους.

Ο πρώτος από τους λόγους αυτούς είναι ότι ένας ομιλητής έχει ως επί το πλείστον πεποιθήσεις συνεπείς μεταξύ τους, δηλαδή δεν πιστεύει σε πράγματα τα οποία αντιφάσκουν λογικά μεταξύ τους. Η εσωτερική συνέπεια των πεποιθήσεων είναι αναγκαία συνθήκη ώστε να θεωρηθεί μια κοινότητα ομιλητών ορθολογική και αυτό με τη σειρά του είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ικανότητα σκέψης, το σχηματισμό πεποιθήσεων και την ύπαρξη νοηματικού περιεχομένου σε μια εκφορά. Με άλλα λόγια ο Davidson διατείνεται ότι αν δεν μπορεί να βρεθεί τρόπος με τον οποίο να ταυτοποιηθούν οι εκφορές και η γενικότερη συμπεριφορά ενός όντος, ως ενδεικτικές ενός συνεπούς συνόλου πεποιθήσεων με βάση τα κριτήρια του ερμηνευτή, τότε δεν έχουμε λόγο να θεωρούμε ότι το ον αυτό έχει πεποιθήσεις, ούτε τις εκφορές του ως κομμάτι λόγου.

Ένας άλλος λόγος είναι το ότι μια έλλογη κοινότητα ομιλητών θα πρέπει να έχει όχι μόνον συνεπείς, αλλά ως επί το πλείστον και αληθείς πεποιθήσεις. Μια πεποίθηση έχει ένα αντικείμενο, αναφέρεται σε κομμάτια ή όψεις του κόσμου. Έτσι αν ένα έλλογο ον έχει ένα σύνολο πεποιθήσεων, τότε οι περισσότερες από αυτές θα πρέπει να είναι αληθείς, γιατί σε αντίθετη περίπτωση οι πεποιθήσεις του δεν θα έχουν ως θέμα, ως αντικείμενο, αυτό το οποίο υποτίθεται ότι έχουν. Ο Davidson χρησιμοποιεί το ακόλουθο παράδειγμα στο «Belief and

2.3. Η απροσδιοριστία της ερμηνείας

the Basis of Meaning»: η ιστορία μας λέει πως σε κάποια στάδια της αρχαιότητας οι άνθρωποι πίστευαν πως η γη είναι επίπεδη, μια πεποιθήση προφανώς ψευδής. Ωστόσο θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί, ότι δεν πίστευαν πράγματι κάτι τέτοιο, με την έννοια ότι το αντικείμενο της πεποιθήσής τους δεν ήταν το ίδιο με αυτό της δικής μας πεποιθήσης, ότι η γη είναι ένας σχεδόν σφαιρικός πλανήτης που περιστρέφεται γύρω από τον ήλιο. Το αντικείμενο της δικής τους πεποιθήσης ήταν κάτι διαφορετικό, για παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η ορατή ξηρά και θάλασσα από τη μια άκρη του ορίζοντα μέχρι την άλλη, πάντως όχι τη γη με τη μορφή που την ξέρουμε σήμερα. Το επιχείρημα ενισχύεται περισσότερο αν σκεφτεί κανείς ότι η ικανότητα διάκρισης μεταξύ αληθών και ψευδών πεποιθήσεων προαπαιτεί σε ένα μεγάλο βαθμό συμφωνία στον καθορισμό των κοσμοθεωρήσεων με βάση τις οποίες οικοδομούνται οι πεποιθήσεις αυτές.⁴ Με άλλα λόγια, το να έχει μια έλλογη κοινότητα όντων μια ψευδή πεποιθήση, ένα αντικειμενικό λάθος (με τα όρια της αντικειμενικότητας να καθορίζονται λιγότερο ή περισσότερο από τον ερμηνευτή), σημαίνει ακριβώς ότι η κοινότητα αυτή διαθέτει παράλληλα και ένα μεγάλο σύνολο αληθών πεποιθήσεων (και πάλι φυσικά ως προς τον ερμηνευτή). Έτσι το γεγονός ότι μια έλλογη κοινότητα πίστευε ότι η γη είναι επίπεδη δεν ισοδυναμεί με την απόδοση μιας ψευδούς πεποιθήσης στην κοινότητα αυτή. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε ότι η κοινότητα εσχεμμένα υιοθετεί αυτή την πεποιθήση, άρα πολύ δύσκολα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ορθολογική. Είναι μόνο κάτω από το φως της αντιπαραβολής διαφορετικών αρχών οργάνωσης της εμπειρίας, διαφορετικών παραδειγμάτων, όπως θα έλεγε ο Kuhn, που μπορούν οι πεποιθήσεις να ταυτοποιηθούν ως αληθείς ή ψευδείς, στα πλαίσια πάντα που καθορίζονται από ένα μεγάλο σύνολο κατά τα άλλα αληθών πεποιθήσεων.

2.3 Η απροσδιοριστία της ερμηνείας

Συνοψίζοντας τα προηγούμενα, μια θεωρία ριζικής ερμηνείας μπορεί να δοθεί με όρους μιας θεωρίας αλήθειας τύπου Tarski, η οποία ικανοποιεί τα τυπικά και εμπειρικά κριτήρια που περιγράφηκαν, δηλαδή ένα σύνολο T-προτάσεων που ικανοποιούν τη συνθήκη T, με τη διαφορά ότι το κριτήριο της μετάφρασης που μας επιτρέπει τη μετάβαση από το αριστερό στο δεξί σκέλος της διπλής συνεπαγωγής, αντικαθίσταται από το ότι η ολότητα των T-προτάσεων ικανοποιεί

⁴ Αυτό συνεπάγεται ότι η θεώρηση του κόσμου από την πλευρά του ερμηνευτή παίζει βασικό ρόλο στην ερμηνευτική διαδικασία. Ο ερμηνευτής, αρχικά θεωρεί ότι μοιράζεται κοινά συστήματα πεποιθήσεων με την κοινότητα, τη γλώσσα της οποίας καλείται να ερμηνεύσει. Είναι μόνο μέσα στο πλαίσιο που ορίζεται από τη «μεγιστοποίηση της συμφωνίας» ανάμεσα σε ετερόκλητα συστήματα πεποιθήσεων, που μπορούν οι διαφορετικές αντιλήψεις για τα πράγματα, όπως αυτές αντανακλώνται στην λεκτική και άλλη συμπεριφορά, να ταυτοποιηθούν ως τέτοιες.

στο μέγιστο βαθμό τα εμπειρικά τεκμήρια για προτάσεις τις οποίες θεωρούν αληθείς οι ομιλητές της υπό ερμηνεία γλώσσας σχετικοποιημένες στις αντίστοιχες περιστάσεις.

Άρα το ζητούμενο σε μια ντρεϊβιντσονιανή προσέγγιση στο θέμα της ερμηνείας, είναι μια ενιαία θεωρία της οποίας η επάρκεια κρίνεται από το κατά πόσο μπορεί να παρέχει μια συνεπή εποπτεία του συνόλου των δεδομένων γλωσσικής και άλλης συμπεριφοράς, που είναι διαθέσιμα στον ερμηνευτή και τα οποία σε συνδυασμό με τις πεποιθήσεις του ίδιου μπορούν, μέσω της θεωρίας, να χρησιμοποιηθούν για την εξαγωγή συμπερασμάτων, τόσο για το νοηματικό περιεχόμενο των εκφορών ενός ομιλητή, όσο και για τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της κοινότητας στην οποία ανήκει. Η ομοιότητα με την ολιστική ντρεϊβιντσονιανή προσέγγιση σε μια θεωρία αλήθειας είναι προφανής. Όπως μια τέτοια θεωρία καθορίζει τις συνθήκες αληθείας τυχαίας πρότασης μιας γλώσσας με όρους καθορισμού της αλήθειας για τη γλώσσα ως σύνολο, έτσι και στην θεωρία ριζικής ερμηνείας ο καθορισμός του νοηματικού περιεχομένου της εκφοράς ενός ομιλητή λαμβάνει χώρα μέσα στο πλαίσιο της εποπτείας του συνόλου της γλωσσικής και άλλης συμπεριφοράς της κοινότητας στην οποία ανήκει ο ομιλητής, με προϋπόθεση την ισχύ των κανονιστικών αρχών της ορθολογικότητας.

Άμεση συνέπεια αυτής της ολιστικής προσέγγισης είναι ότι πάντα θα υπάρχουν περισσότερες από μία θεωρίες ερμηνείας, που κρίνονται ικανοποιητικές για ένα συγκεκριμένο σύνολο παρατηρησιακών δεδομένων συμπεριφοράς. Για παράδειγμα θεωρίες που διαφέρουν μεταξύ τους σε απόδοση πεποιθήσεων στους ομιλητές, ή σε νοηματικό καθορισμό εκφορών, αλλά παρ' όλα αυτά παρέχουν εξίσου ικανοποιητικές ερμηνείες τόσο της γλωσσικής, όσο και της γενικότερης συμπεριφοράς των ομιλητών. Αυτό ακριβώς το φαινόμενο ο Davidson ονομάζει απροσδιοριστία της ερμηνείας (indeterminacy of interpretation). Ο Davidson δεν θεωρεί την απροσδιοριστία της ερμηνείας ως κάποιον γνωσιολογικής υφής περιορισμό στον οποίο υπόκειται η ερμηνευτική διαδικασία, αλλά μάλλον ως ένα φαινόμενο το οποίο αντανακλά τον ολιστικό χαρακτήρα των εννοιών του νοήματος και της πεποίθησης, εννοώντας ότι έννοιες σαν κι αυτές μας παραπέμπουν περισσότερο σε ενιαία, συνολικά μοτίβα της συμπεριφοράς των ομιλητών, παρά σε διακεκριμένα χαρακτηριστικά αυτής, τα οποία πρέπει να αναλύσει ο ερμηνευτής.

Παρόλο που η αποδοχή του φαινομένου από τον Davidson έχει σταθεί αφορμή στο να του αποδοθεί κάποιος αντιρεαλισμός όσον αφορά τις απόψεις του για τον νου⁵, τη γλώσσα και το νόημα ωστόσο η απάντησή του ίδιου είναι

⁵ Ο ολιστικός χαρακτήρας της προσέγγισης του Davidson, τόσο στην έννοια του νοήματος αυτήν καθαυτήν, μέσω της τοποθέτησής της στα πλαίσια μιας ολιστικής θεωρίας αλήθειας, όσο και στην διαδικασία της νοηματικής ερμηνείας, έχει σταθεί αφορμή για σκληρή κριτική.

2.3. Η απροσδιοριστία της ερμηνείας

ότι η απροσδιοριστία της ερμηνείας μπορεί να παραλληλιστεί με μια πολύ πιο συνηθισμένη απροσδιοριστία, αυτή που προκύπτει από τη μέτρηση, όπως χρησιμοποιείται στις φυσικές επιστήμες. Μια θεωρία αποδίδει αριθμητικές τιμές σε αντικείμενα με βάση κάποια παρατηρησιακά δεδομένα και κάποιους θεωρητικούς περιορισμούς. Παρόλο που υπάρχουν διάφορες θεωρίες με αντικείμενο τα ίδια φαινόμενα και κάποιες από αυτές αποδίδουν διαφορετικές τιμές στα μεγέθη από κάποιες άλλες, (π.χ Celsius, Fahrenheit στη μέτρηση της θερμοκρασίας), ωστόσο δεν υπάρχει διαφορά στην επάρκεια των θεωριών, αφού το σημαντικό είναι το συνολικό θεωρητικό και πειραματικό πλαίσιο στο οποίο τοποθετούν τις έννοιές τους και όχι οι αριθμητικές τιμές που αποδίδουν στα μεγέθη. Όμοια, στην περίπτωση της ερμηνείας, είναι το συνολικό θεωρητικό και εμπειρικό πλαίσιο στο οποίο τοποθετείται η γλωσσική συμπεριφορά, που παίζει τον κύριο ρόλο και είναι κοινό σε διαφορετικές, αλλά εξίσου επαρκείς εμπειρικά θεωρίες.

Σημαντικότερη ήταν αυτή του Michael Dummett στο Dummett, Michael, 1975, "What is a Theory of Meaning", in S. Guttenplan (ed.), *Mind and Language*, Cambridge: Cambridge University Press. Η κριτική του Dummett επικεντρώνεται αρχικά στο γεγονός ότι ένας τέτοιου είδους ολισμός μπορεί να δημιουργήσει πολλά προβλήματα διαφόρων μορφών σε μια θεωρία που πραγματεύεται το νόημα. Για παράδειγμα μια θεωρία που βασίζεται σε τέτοια θεμέλια είναι αμφίβολο ότι μπορεί να δώσει μια ικανοποιητική ερμηνεία της ικανότητας εκμάθησης μιας γλώσσας, αφού η μάθηση γίνεται πάντοτε τμηματικά, ενώ μια τέτοια θεωρία πρεσβεύει ότι αποκτά κανείς κατανόηση της γλώσσας άμεσα και συνολικά. Ο Dummett θεωρεί επίσης ότι μια προσέγγιση σαν του Davidson δεν είναι σε θέση να φωτίσει τη φύση της γλωσσολογικής κατανόησης γιατί ο βαθμός του ολισμού μιας ντειβιντσονιανής θεωρίας την καθιστά ανεπαρκή στο να επεξηγήσει τις σημασιολογικές έννοιες με μη σημασιολογικούς όρους κάτι που για τον Dummett είναι θεμελιακή λειτουργία της γλωσσικής κατανόησης. Άλλες πιο πρόσφατες κριτικές έρχονται μεταξύ άλλων από τον Jerry Fodor (Fodor, Jerry and Ernest LePore, 1992, *Holism: A Shopper's Guide*, Oxford: Blackwell.) και πυροδοτούνται από τα προβλήματα που ανακύπτουν από μια ολιστική θεώρηση σε μια συγκεκριμένη, επιστημονική θεώρηση του νου.

Κεφάλαιο 3

Κριτική

3.1 Οι αντιρήσεις του Foster

Ίσως η πιο εύστοχη και επιδραστική κριτική στις θέσεις του Davidson έρχεται από τον J. A. Foster ο οποίος εντόπισε κάποια εγγενή προβλήματα στον τρόπο σχηματισμού και λειτουργίας της θεωρίας του πρώτου. Οι βασικές γραμμές κριτικής του Foster, γνωστές και ως «προβλήματα του Foster» είναι δύο. Η πρώτη αφορά στον κατά πόσο μια θεωρία αλήθειας τύπου Davidson μπορεί πράγματι να λειτουργήσει ως θεωρία νοήματος, ενώ η δεύτερη, ως απάντηση σε κάποιες αναθεωρημένες απόψεις του Davidson, κλονίζει τα θεμέλια της θεωρίας του για τη ριζική ερμηνεία, αφού μέσω αυτής ο Foster υποστηρίζει ότι δεν είναι δυνατή η επιλογή μιας «σωστής» σημασιολογικής θεωρίας για μια γλώσσα από έναν πιθανό ερμηνευτή¹

Ακολουθώντας τον ίδιο τον Foster, ας ονομάσουμε *ερμηνευτική* μια θεωρία για μια φυσική γλώσσα, η γνώση της οποίας αρκεί για την κατανόηση της γλώσσας. Όπως έχει ήδη αναφερθεί η ιδιότητα αυτή είναι κεντρικό ζήτησιμο από τον ίδιο τον Davidson για μια θεωρία νοήματος. Στον Πυρήνα της πρώτης ένστασης του Foster βρίσκεται η ίδια η άρνηση της θεωρίας του Davidson ως θεωρίας νοήματος για μια φυσική γλώσσα. Ο Foster αποδέχεται τα λειτουργικά οφέλη που έχει η μετάβαση από την εντασιακή έννοια του νοήματος στην εκτασιακή έννοια των συνθηκών αληθείας, αλλά δείχνει ότι αυτή η μετάβαση εγείρει κάποια τεχνικής φύσης προβλήματα, με αποτέλεσμα η προκύπτουσα τυπική σχηματοποίηση να μην μπορεί να μιλήσει για το νόημα.

Για να ακολουθήσουμε το επιχείρημα του Foster, ας θεωρήσουμε μια πολύ απλή γλώσσα L^2 η οποία αποτελείται από ένα διμελές κατηγορήμα Q με μετάφραση

¹ Οι αντιρήσεις του Foster παρουσιάζονται στο J. A. Foster, *Meaning And Truth Theory*, sections II, III αντίστοιχα

² Ο ίδιος ο Foster χρησιμοποιεί μια γλώσσα τέτοιας μορφής για λόγους απλότητας. Η

3.1. Οι αντιρήσεις του Foster

στα ελληνικά, «είναι μέρος του», ένα αριθμησιμο σύνολο διακεκριμένων μεταβλητών $\{v_1, v_2, \dots\}$ και τους γνωστούς συνδέσμους και ποσοδείκτες του προτασιακού λογισμού με τη συνηθισμένη τους μετάφραση στα Ελληνικά.

Επόμενο βήμα για την κατασκευή μιας T -θεωρίας κατά Davidson είναι κατά τα γνωστά ο ορισμός μιας άπειρης ακολουθίας αντικειμένων μέσα από το σύμπαν των πραγμάτων που αποτελεί το εύρος των μεταβλητών της L , τις οποίες ονομάζουμε αναθέσεις, αφού ο ρόλος τους είναι η ανάθεση μιας μοναδικής τιμής σε κάθε μεταβλητή, συγκεκριμένα η ανάθεση του n -ιοστού αντικειμένου της ακολουθίας Σ ως τιμή στην μεταβλητή v_n .

Επόμενο βήμα είναι βέβαια ο αναδρομικός χαρακτηρισμός της έννοιας της ικανοποιησιμότητας μεταξύ αναθέσεων και προτάσεων. Ως γνωστόν, μια ατομική πρόταση της L της μορφής Qv_1v_2 ικανοποιείται από τη Σ αν το αντικείμενο το οποίο η Σ αναθέτει στην v_1 είναι μέρος του αντικειμένου το οποίο αναθέτει στην v_2 , ενώ αν για παράδειγμα η ϕ είναι μια L πρόταση της μορφής « $\forall v_n \phi$ » τότε η Σ την ικανοποιεί αν και μόνο αν η ϕ ικανοποιείται από όλες τις αναθέσεις Σ' που διαφέρουν από τη Σ το πολύ στη n θέση. Με παρόμοιο γνωστό τρόπο ολοκληρώνεται ο χαρακτηρισμός της ικανοποιησιμότητας για όλες τις προτάσεις της L και τώρα μια τυχαία L πρόταση είναι βέβαια αληθής αν και μόνο αν ικανοποιείται από όλες τις αναθέσεις Σ . Για κάθε κλειστή πρόταση S της L το αντίστοιχο T -θεώρημα για την S , που προκύπτει από το σχήμα T με την αντικατάσταση της δομικής περιγραφής της S στο αριστερό μέρος της διπλής συνεπαγωγής του σχήματος και τη μετάφραση της S στο δεξί, ανήκει στο σύνολο αυτό.

Όλα τα παραπάνω είναι βέβαια γνωστά και είναι αποδεκτό ότι αυτή η θεωρία δίνει έναν ικανοποιητικό χαρακτηρισμό για την αλήθεια στην L . Ωστόσο ο Foster δείχνει ότι δεν είναι καν κοντά σε έναν επαρκή χαρακτηρισμό του νοήματος στην L . Κι αυτό γιατί για μια τυχαία πρόταση της L υπάρχουν άπειρου πλήθους ερμηνείες της πρότασης αυτής με τις οποίες η θεωρία μας είναι συμβατή. Για να το δει κανείς αυτό αρκεί να εξετάσει τις ατομικές προτάσεις της L . Το κατηγορήμα Q έχει στην έκτασή του όλα και μόνον εκείνα τα διατεταγμένα ζεύγη αντικειμένων, οι συνιστώσες καθενός εκ των οποίων σχετίζονται μεταξύ τους ως μέρος προς όλον. Αυτή ορίσαμε ως την μετάφραση του κατηγορήματος Q στα ελληνικά και αυτή αν και δεν είναι συμβατή με κάθε πιθανή ερμηνεία του Q , είναι ωστόσο, με κάθε ερμηνεία που διατηρεί την έκταση του Q . Με άλλα λόγια σε κάθε ατομική πρόταση της L μπορούμε να αντικαταστήσουμε το κατηγορήμα Q με ένα Q' το οποίο έχει την ίδια έκταση με το Q χωρίς να αλλάξει η αληθοτιμή της πρότασης. Έτσι, αυτό που συμβαίνει

γνωστή μέθοδος του Tarski επαρκεί για την κατασκευή μιας T -θεωρίας τύπου Davidson για μια τέτοια γλώσσα και φυσικά το βασικό σημείο του επιχειρήματός του Foster διατηρείται περνώντας σε γλώσσες με πλουσιότερη δομή.

στην πραγματικότητα είναι ότι δεν υπάρχει τίποτα στην T -θεωρία που μόλις κατασκευάσαμε το οποίο να μας αποτρέπει από το να ερμηνεύσουμε λανθασμένα το κατηγορήμα Q στην τυχαία εμφάνισή του σε μια L -πρόταση δίνοντάς του την ερμηνεία οποιουδήποτε άλλου κατηγορήματος με την ίδια έκτασή, αλλά πιθανώς με τελείως διαφορετικό νόημα από αυτό του Q .

Η κατασκευή ενός τέτοιου κατηγορήματος Q' είναι ιδιαίτερα απλή. Ας είναι για παράδειγμα ϕ η πρόταση της ελληνικής γλώσσας:

«Η Σελήνη είναι ουράνιο σώμα»

και ας υποθέσουμε ότι αποδίδουμε την προηγούμενη ερμηνεία στο κατηγορήμα Q . Έστω τώρα το κατηγορήμα Q' που ορίζεται ως:

$$Q' u v \leftrightarrow \phi \wedge Q u v$$

Με άλλα λόγια η μετάφραση του κατηγορήματος Q' στα Ελληνικά είναι

«Η Σελήνη είναι ουράνιο σώμα και [...] είναι μέρος του [...]»

Αφού η πρόταση ϕ είναι αληθής έπεται ότι τα κατηγορήματα Q και Q' έχουν την ίδια έκταση. Δεν μπορεί να υπάρχει ένα ζεύγος αντικειμένων που να εφαρμόζεται στο ένα και όχι στο άλλο. Έτσι η αντικατάσταση του ενός από το άλλο σε μια τυχαία L πρόταση δεν επηρεάζει την αληθοτιμή της και συνεπώς η T -θεωρία για την L θα μπορούσε να παράγει ένα θεώρημα για μια L πρόταση που περιέχει το κατηγορήμα Q , το οποίο στο δεξί μέρος της διπλής συνεπαγωγής να περιέχει μια μετάφραση στα ελληνικά του κατηγορήματος Q' . Ένα τέτοιο θεώρημα, ενώ θα ήταν απόλυτα αποδεκτό ως παράγωγο μιας θεωρίας αλήθειας για την L , θέτει ωστόσο υπό αμφισβήτηση το ρόλο της θεωρίας από την οποία αποδεικνύεται, ως θεωρίας νοήματος, αφού τα κατηγορήματα Q, Q' διαφέρουν σε σημασία. Για την ακρίβεια το Q' συνεπάγεται όλα όσα το Q , συν επιπλέον την πρόταση ϕ . Και προφανώς υπάρχουν άπειρα τέτοια παραδείγματα, τόσα τουλάχιστον όσες οι αληθείς προτάσεις που μπορούν να εκφραστούν στα ελληνικά. Τέτοια παραδείγματα κατηγορημάτων μπορούν ακόμη να κατασκευαστούν και με ψευδείς προτάσεις της φυσικής γλώσσας, κατά προφανή τρόπο, θεωρώντας για παράδειγμα την ερμηνεία του Q' να είναι:

«Είτε η Σελήνη είναι φτιαγμένη από τυρί, είτε [...] είναι μέρος του [...]»

ερμηνεία με καταστροφικά αποτελέσματα όταν αποτελεί κομμάτι ενός T -θεωρήματος για μια πρόταση που περιέχει το Q .

Συνοψίζοντας τα κυριότερα σημεία της πρώτης ένστασης του Foster στις θέσεις του Davidson, μπορεί κανείς να δει ότι μέσω αυτής αναδεικνύεται ο τρόπος

3.1. Οι αντιρήσεις του Foster

λειτουργίας μιας θεωρίας αλήθειας για μια φυσική γλώσσα και καταδεικνύεται η αδυναμία της να επιτελέσει χρέη θεωρίας νοήματος για τη γλώσσα αυτή. Είναι άλλωστε κοινός τόπος το γεγονός ότι η απόδοση συνθηκών αληθείας στις προτάσεις μιας γλώσσας γίνεται μέσω της μελέτης της αληθοτιμής τους κάτω από όλες τις πιθανές περιπτώσεις που επηρεάζουν την τελευταία, καθώς η έννοια που καλλούμε «νόημα» μετατρέπεται σε μια σταθερά στη διάρκεια της μελέτης αυτής. Έτσι, ανεξαρτήτως του τι σημαίνουν οι προτάσεις μιας γλώσσας, ανεξαρτήτως δηλαδή της πληροφορίας που μεταφέρουν, τα αντίστοιχα T -θεωρήματα διατηρούν την ισχύ τους απλώς επειδή η μετάφραση στο δεξί μέρος της διπλής συνεπαγωγής διατηρεί τη γραμματική δομή και έχει την ίδια αληθοτιμή με την πρόταση της οποίας η δομική περιγραφή αντικαθίσταται στο αριστερό μέρος, πράγμα που συμβαίνει με φυσικό τρόπο χάρη στην αρχή της συνθετικότητας πάνω στην οποία βασίζεται η θεωρία. Το συμπέρασμα λοιπόν που εξάγει ο Foster είναι ότι, ανεξαρτήτως οποιασδήποτε συζήτησης για τη φύση του νοήματος (δεν ασχολείται με κάτι τέτοιο), τελικά οι θεωρίες που μπορούν κατά Davidson να κατασκευαστούν ως θεωρίες νοήματος στερούνται ενός βασικού χαρακτηριστικού, το οποίο ο ίδιος ο Davidson απαιτεί από αυτές. Δεν μπορούν να είναι γνησίως ερμηνευτικές, με άλλα λόγια η γνώση του συνόλου των T -θεωρημάτων που παράγει μια τέτοια θεωρία δεν επαρκεί για την κατανόηση της γλώσσας για την οποία κατασκευάστηκε η θεωρία. Με άλλα λόγια, δεν υπάρχει τρόπος να καθοριστεί στα πλαίσια μιας ντειβιντσονιανής σημασιολογίας το αν η πρόταση «το χιόνι είναι λευκό» θα πρέπει να ερμηνευτεί ως «το χιόνι είναι λευκό», ή ως «το χιόνι είναι λευκό και ισχύει η εικασία του Goldbach» για παράδειγμα. Και αυτό ισχύει για όλες τις γλώσσες στις οποίες η συνεισφορά των μερών από τα οποία αποτελείται μια πρόταση σε οτιδήποτε μπορεί να αποκαληθεί «νόημα» της πρότασης ξεπερνά την «αληθοθεωρητική τους διάσταση», όπως αυτή αποτυπώνεται από τη συνεισφορά των μερών αυτών στην αλήθεια ή το ψεύδος της πρότασης. Το σύνολο των γλωσσών αυτών θα περιλαμβάνει οπωσδήποτε κάθε εκτασιακή γλώσσα της οποίας η L που παρουσιάστηκε παραπάνω αποτελεί απλοποίηση.

Κάποια επιχειρήματα που θα μπορούσαν να αρθρωθούν ενάντια στην άποψη αυτή του Foster και περιλαμβάνουν τη θέση ότι καμία φυσική γλώσσα δεν είναι πλήρως εκτασιακή αλλά εμπεριέχει σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό το εντασιακό ιδίωμα, στην πραγματικότητα λειτουργούν για τον Foster υπερασπιστικά, αφού ένα εντασιακό σύνολο συμφραζομένων είναι ακόμη δυσκολότερο στον χειρισμό του, όχι μόνο σε ότι αφορά μια θεωρία νοήματος για αυτό, αλλά ακόμη και μια θεωρία αλήθειας. Άλλωστε, ο ίδιος ο Davidson πρεσβεύει ότι πρότερα κάθε τυπικής σχηματοποίησης πάνω από ένα εντασιακό context επιβάλλεται η επαναδιατύπωσή του με όρους κατά το δυνατόν εκτασιακούς.

Στην δεύτερη γραμμή της κριτικής του, ο Foster στρέφεται σε κάποιες ανα-

θεωρημένες θέσεις του Davidson³ και μελετά το αν μια κατά Davidson θεωρία για μια φυσική γλώσσα μπορεί κατάλληλα να εμπλουτισθεί από τη γνώση του γεγονότος ότι είναι *T*-θεωρία, ώστε ο συνδυασμός των δύο να επαρκεί για την κατανόηση εκφορών της γλώσσας αυτής.

Λαμβάνοντας υπ' όψη τις θέσεις του Davidson για τη σύνδεση του νοήματος με τις συνθήκες αληθείας μιας πρότασης, αλλά και τη δυνατότητα εμπειρικής επαλήθευσης μιας θεωρίας στα πλαίσια της διαδικασίας ριζικής ερμηνείας, μια θεωρία για μια φυσική γλώσσα είναι μια *T*-θεωρία στα πλαίσια της ντειβιντσονιανής παράδοσης, αν πληρεί κάποιες τυπικές και εμπειρικές προϋποθέσεις, συγκεκριμένα αν είναι μια πεπερασμένα αξιωματικοποιήσιμη, πρωτοβάθμια θεωρία που παράγει ένα θεώρημα κατάλληλης μορφής για κάθε πρόταση της γλώσσας και αν είναι εφικτή η επαλήθευση της θεωρίας στα πλαίσια της ριζικής ερμηνείας με βάση την αρχή της χάριτος και στοιχεία που βασίζονται στο ποιες προτάσεις της γλώσσας θεωρούν αληθείς οι ομιλητές της και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες συμβαίνει αυτό. Η θέση του Davidson εναντίον της οποίας ο Foster επιχειρηματολογεί είναι ότι η γνώση μιας *T*-θεωρίας για τη γλώσσα μαζί με τη γνώση ότι αυτή είναι τέτοια επαρκούν για την κατανόηση εκφορών της γλώσσας, ο συνδυασμός των δύο δηλαδή μπορεί να επιτελέσει την εργασία μιας θεωρίας νοήματος.

Το βασικό επιχείρημα του Davidson είναι σύμφωνα με τον Foster το εξής: Οι τυπικοί περιορισμοί στους οποίους υπόκειται μια *T*-θεωρία βεβαιώνουν ότι αυτή είναι μια θεωρία αλήθειας για τη γλώσσα. Από την άλλη οι εμπειρικοί περιορισμοί εξασφαλίζουν, ή τουλάχιστον αυτός είναι ο σκοπός τους, το ότι η θεωρία είναι ακριβής και ότι τηρουμένων των αναλογιών και μέσα στα γνωστά πλαίσια της αοριστίας της μετάφρασης η θεωρία «προσομοιώνει» ένα ακριβές εγχειρίδιο μετάφρασης. Παρόλο που όπως είναι γνωστό η θεωρία μας δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως θεωρία νοήματος γιατί τα γεγονότα που δηλώνει δεν επαρκούν για την κατανόηση της γλώσσας, αυτό αλλάζει αν στη γνώση της θεωρίας προσθέσουμε την γνώση ότι είναι *T*-θεωρία. Τότε για κάθε πρόταση *S* της γλώσσας –αντικείμενο γνωρίζουμε ότι το θεώρημα που παράγει η θεωρία μας για αυτή είναι ένα *T*-θεώρημα, ένα θεώρημα δηλαδή της μορφής «το *x* είναι αληθές αν *p*», όπου χάρη στους εμπειρικούς περιορισμούς στους οποίους υποβάλλουμε τη θεωρία μας μπορούμε να είμαστε βέβαιοι για το ότι η πρόταση που αντικαθιστά το *p* είναι μια κατά το δυνατόν ακριβής μετάφραση της *S*. Εφόσον γνωρίζουμε, (άρα καταλαβαίνουμε) την θεωρία μας, έπεται ότι καταλαβαίνουμε το θεώρημα που μόλις παρήγαγε, συνεπώς καταλαβαίνουμε την πρόταση που αντικαθιστά το *p* στο παραπάνω στιγμιότυπο, και ταυτόχρονα γνωρίζουμε ότι είναι μετάφραση της *S*. Τότε όμως έχουμε όλα όσα χρειάζονται, ώστε να καταλάβουμε το νόημα της *S*, να την ερμηνεύσουμε σωστά.

³ Από δημοσίευτη δουλειά του Davidson βασισμένη σε διαλέξεις.

3.1. Οι αντιρήσεις του Foster

Θα μπορούσε αρχικά να υποστηριχθεί ότι δεν υπάρχει τρόπος να είναι κανείς βέβαιος για το γεγονός οι περιορισμοί στους οποίους υπόκειται μια ν-τειβιντσονιανή θεωρία είναι αρκετά ισχυροί, ώστε να εξασφαλίζουν τη μέγιστη, επιτρεπόμενη από την αοριστία, νοηματική συνάφεια μεταξύ των προτάσεων της γλώσσας αντικείμενο και της μεταγλώσσας. Ωστόσο αυτό είναι απλά λεπτομέρεια για τον Foster. Ο ισχυρισμός του Davidson δεν είναι φυσικά ότι με προσθήκη της γνώσης ότι μια θεωρία είναι T -θεωρία, αυτή μετατρέπεται σε θεωρία νοήματος, αλλά το ότι η γνώση όλων όσων δηλώνει μαζί με το παραπάνω επαρκούν για την κατανόηση της γλώσσας. Ο Foster δείχνει ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει με το παρακάτω παράδειγμα:

Ας είναι L η γλώσσα που είδαμε παραπάνω και θ η T -θεωρία που κατασκευάσαμε για αυτήν. Ας είναι επίσης θ' η ακριβής επαναδιατύπωση της θ στα αγγλικά για παράδειγμα, και ας υποθέσουμε ότι ο A είναι Άγγλος, με καμία γνώση ελληνικών, ο οποίος αποδέχεται την θ' , ως θεωρία για τη γλώσσα L , χάρη στο γεγονός ότι ο B , ένας γλωσσολόγος π.χ, τον πείθει για κάτι τέτοιο. Έστω επίσης ότι ο B δεν αποκαλύπτει στον A το γεγονός ότι η θ' είναι T -θεωρία για την L . Έτσι ο A , παρόλο που γνωρίζει όλα όσα δηλώνει η θ' και παρόλο που είναι τα ίδια με αυτά που δηλώνει η θ , δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει τη γνώση αυτή για να ερμηνεύσει σωστά την L , εξ αιτίας προβλημάτων που προκύπτουν της μορφής που περιγράφεται στην πρώτη γραμμή της κριτικής του Foster. Στη συνέχεια, έστω ότι ο B γράφει την θεωρία θ , συγκεντρώνει τα αξιώματα και τους κανόνες παραγωγής της και πληροφορεί τον A ότι οι συγκεκριμένες προτάσεις της ελληνικής γλώσσας στο πλαίσιο των συγκεκριμένων κανόνων παραγωγής αποτελούν μια T -θεωρία για την L και παρέχει στον A ένα τυπικό κριτήριο με βάση το οποίο μπορεί να αναγνωρίσει τις T -προτάσεις. Ο αρχικός ισχυρισμός ήταν ότι ο A έχει τώρα ότι χρειάζεται για να ερμηνεύσει την τυχαία L -πρόταση, εξάγοντας το αντίστοιχο T -θεώρημα και χρησιμοποιώντας τη γνώση ότι αυτό προέκυψε από μια T -θεωρία, μπορεί να βρει την ελληνική μετάφραση της αρχικής L -πρότασης. Όμως ο A δεν γνωρίζει ελληνικά. Ο συνδυασμός των γνώσεων του περιεχομένου της θ και του γεγονότος ότι αυτή είναι μια T -θεωρία δεν επαρκεί για να κατανοήσει την L , όπως αρχικά υποστηρίχθηκε, αλλά είναι απαραίτητη μία ακόμη πληροφορία, συγκεκριμένα η γνώση του ότι οι θεωρίες θ και θ' δηλώνουν τα ίδια γεγονότα. Τότε, και μόνον τότε, μπορεί να μετατρέψει τη γνώση του περιεχομένου της T -θεωρίας και της ιδιότητάς της ως τέτοια, σε κατανόηση της L .

Ο Foster λοιπόν, θεωρεί ότι στην πραγματικότητα αυτό που κάνει ο Davidson με την αναθεωρημένη θέση του, είναι ότι προσφέρει ως θεωρία νοήματος κάτι που θα μπορούσε στην ουσία να χαρακτηριστεί ως μια θεωρία μετάφρασης καλυμμένη από ένα μανδύα εμπειρισμού, και ως τέτοια παρουσιάζει τα ίδια προβλήματα, στη λειτουργία της ως θεωρία νοήματος, με αυτά που παρουσιάζει κάθε αμιγώς μεταφραστική θεωρία όταν αυτή χρησιμοποιηθεί ως τέτοια.

Μια θεωρία μετάφρασης από την L στα ελληνικά, γραμμένη στα ελληνικά για παράδειγμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως θεωρία νοήματος για μια γλώσσα L , αφού καθένας που καταλαβαίνει ελληνικά μπορεί να ερμηνεύσει τις προτάσεις της L με βάση τη μετάφρασή τους. Ωστόσο μια τέτοια θεωρία δεν είναι γνησίως ερμηνευτική, αφού η κατανόηση της L δεν βασίζεται μόνο σε γεγονότα που δηλώνονται από τη θεωρία, αλλά και σε εξωθεωρητικούς παράγοντες. Όπως γίνεται φανερό με το παραπάνω παράδειγμα τα γεγονότα που μια ντεϊβιντσονιανή T -θεωρία δηλώνει, και *μόνον* αυτά, δεν επαρκούν για την ερμηνεία της L . Μάλιστα για τον Foster η νέα σχηματοποίηση του Davidson είναι ακόμη χειρότερη από την προηγούμενη, αφού αυξάνει την πολυπλοκότητα στην κατασκευή των T -θεωριών χωρίς να προσφέρει τίποτα καινούριο σε ερμηνευτική ισχύ. Η προσθήκη της πληροφορίας ότι η ανα χείρας θεωρία είναι μια T -θεωρία στη γνώση του περιεχομένου της, δεν προσφέρει τίποτα σε έναν πιθανό ερμηνευτή αν δεν συνοδεύεται από μια ερμηνεία της γλώσσας στην οποία είναι γραμμένη.

Ωστόσο ο Foster δέχεται ότι αυτή η προσέγγιση του Davidson δεν είναι τελείως λανθασμένη και ότι στην ουσία αυτό που χρειαζόμαστε για την κατανόηση μιας γλώσσας L δεν είναι παρά τα γεγονότα που δηλώνονται από μια T -θεωρία θ για την L και ότι τα γεγονότα αυτά, *έτσι όπως εμείς τα γνωρίζουμε* είναι προϊόντα μιας T -θεωρίας για τη γλώσσα. Δεδομένου ότι το κατηγορήμα « T -θεωρία» δεν έχει στην έκτασή του γεγονότα, ή γνώσεις -πληροφορίες, αλλά σύνολα προτάσεων, σε μια αποδεκτή τυπική σχηματοποίηση του παραπάνω θα πρέπει το σύνολο των περιεχομένων μιας T -θεωρίας να δηλώνεται ρητά, με άλλα λόγια «ο ισχυρισμός περί T -θεωρίας να περιγράφει το περιεχόμενό της ως θεωρίας αλήθειας». Ο Foster υποστηρίζει ότι τα γεγονότα που αρκούν για την κατανόηση μιας γλώσσας L είναι αυτά που δηλώνονται από την πρόταση-θεωρία:

θ^* : «Κάποια T -θεωρία για την L δηλώνει ότι [...]

όπου στη θέση του κενού τοποθετείται η σύζευξη όλων των αξιωμάτων της θ (υποθέτοντας βεβαίως ότι έχουμε μια T -θεωρία θ για την L). Γενικεύοντας ο Foster καταλήγει στην ακόλουθη θέση:

Για κάθε γλώσσα L , η θεωρία νοήματος για την L είναι αυτό που προκύπτει από το σχήμα «Κάποια T -θεωρία για το x δηλώνει ότι p » αντικαθιστώντας ένα όνομα για την L στη θέση του x και μια T -θεωρία για την L στη θέση του p .

Η αναθεώρηση αυτή, παρόλο που όπως θα δούμε εγείρει σοβαρά προβλήματα, ωστόσο, για τον Foster λύνει το πρόβλημα της διερμηνευτικότητας. Ας θεωρήσουμε για παράδειγμα ότι με u συμβολίζουμε τη δομική περιγραφή της

3.1. Οι αντιρήσεις του Foster

πρότασης της απλής γλώσσας που είδαμε στην αρχή, η οποία στα ελληνικά έχει τη μετάφραση: “για κάθε x , το x είναι μέρος του x ”, την οποία χάρην ευκολίας στα επόμενα ας συμβολίσουμε με $(\forall x)(x \in^* x)$, και ας είναι θ η T -θεωρία που κατασκευάσαμε για τη γλώσσα L . Προφανώς το αντίστοιχο T -θεώρημα που θα παράγει η θ είναι το “Το u είναι αληθές ανν $(\forall x)(x \in^* x)$ ”. Αφού αυτή η T -πρόταση είναι λογική συνέπεια της θ , έπεται ότι μπορούμε να πάρουμε από την θ^* την πρόταση⁴

- (1) Κάποια T -θεωρία για την L έχει ως λογική συνέπεια μια πρόταση που δηλώνει ότι το u είναι αληθές ανν $(\forall x)(x \in^* x)$.

από την οποία μπορούμε να πάρουμε την

- (2) Κάποια T -θεωρία για την L έχει μια T -πρόταση, η οποία αριστερά της συνεπαγωγής περιέχει ένα όνομα για το u και αριστερά δηλώνεται ότι $(\forall x)(x \in^* x)$.

Η μετάβαση από το (1) στο (2) μπορεί να γίνει εφόσον μια πρόταση που δηλώνει ότι το u είναι αληθές ανν $(\forall x)(x \in^* x)$ θα είναι T -πρόταση κάθε T -θεωρίας από την οποία επάγεται λογικά. Τώρα από την (2), και γνωρίζοντας τη σημασία των περιορισμών που συνιστούν την θ σε T -θεωρία, μπορούμε να πάρουμε την

- (3) Μια πρόταση που δηλώνει ότι $(\forall x)(x \in^* x)$ είναι μια μετάφραση της πρότασης u .

από την οποία παίρνουμε αμέσως ότι

- (4) Το u δηλώνει ότι $(\forall x)(x \in^* x)$.

Προφανώς η διαδικασία αυτή είναι εφικτή για κάθε πρόταση της γλώσσας αντικείμενο και τα προβλήματα που αφορούν την ερμηνεία της γλώσσας στην οποία είναι γραμμένη η T -θεωρία, για να μπορέσει αυτή να χρησιμοποιηθεί έχουν εξαφανιστεί. Στο παράδειγμα που είδαμε παραπάνω, το μόνο που χρειάζεται ο ερμηνευτής A για να ερμηνεύσει την L είναι μια ακριβής επαναδιατύπωση της πρότασης -θεωρίας θ^* στα αγγλικά.

Τα προβλήματα ωστόσο που δημιουργεί η προσέγγιση αυτή δεν είναι καινούρια. Είναι προφανές ότι μια τέτοια σχηματοποίηση θα έχει να αντιμετωπίσει τουλάχιστον τα ίδια εμπόδια στην λειτουργία της ως θεωρία νοήματος με αυτά μιας θεωρίας που βασίζεται σε ένα σχήμα της μορφής « S σημαίνει ότι p », αφού λαμβάνει ως πρωταρχικό στοιχείο την έννοια του «δηλώνει» και φυσικά όλο το εντασιακό συντακτικό που η χρήση της συνεπάγεται. Η σύνδεση της θ ως θεωρίας αλήθειας με την πληροφορία του ότι είναι T -θεωρία για

⁴Φυσικά η απαγωγή των ακόλουθων προτάσεων δεν γίνεται με τα γνωστά μέσα της κλασικής εκτασιακής λογικής.

την L γίνεται μέσω του εντασιακού ιδιώματος «δηλώνει ότι», του οποίου τη χρήση αν θεωρούσαμε επιτρεπτή δεν θα χρειαζόταν καν να καταφύγουμε σε εμπειρική προσέγγιση της έννοιας της μετάφρασης. Ο Foster δείχνει τέλος ότι ο χειρισμός των παραπάνω μέσω της παρατατικής ανάλυσης που χρησιμοποιεί ο Davidson για την απόδοση της σημασιολογίας του πλάγιου λόγου, επίσης δεν οδηγεί πουθενά.

Η απάντηση του Davidson

Ο Davidson στην απάντησή του στις ενστάσεις του Foster⁵, στην ουσία συμφωνεί με τα βασικότερα σημεία των θέσεων του τελευταίου. Παραδέχεται ότι μια απόλυτα αποδεκτή σχηματοποίηση των αναγκαίων και ικανών σηνθηκών κάτω από τις οποίες μπορεί κανείς να ερμηνεύσει τις εκφορές ενός ομιλητή μένει ακόμη να δοθεί, ωστόσο δεν συμμερίζεται την άποψη του Foster για το ότι η προσέγγισή του πρέπει να εγκαταλειφθεί, αλλά ότι πράγματι, κατά την άποψή του η πρόσβαση σε ένα συγκεκριμένο σώμα γνώσης που επάγεται από μια θεωρία αλήθειας για μια γλώσσα L και η γνώση ότι η θεωρία αυτή είναι T -θεωρία, υπόκειται δηλαδή στους τυπικούς και εμπειρικούς περιορισμούς που αναφέρθηκαν, είναι το βέλτιστο που έχουμε στα χέρια μας ως σχηματοποίηση μιας θεωρίας ερμηνείας της γλώσσας.

Ο Davidson, για να πείσει για την γενική ισχύ της άποψής του χρησιμοποιεί ένα παράδειγμα σχετιζόμενο με την επιστημονική πρακτική και μεθοδολογία: Μια γρήγορη απάντηση στο ερώτημα “τι πρέπει να γνωρίζει κάποιος για να είναι φυσικός;”, θα ήταν “τους νόμους της φυσικής”. Αυτό όμως δεν αρκεί. Επιπλέον πρέπει να γνωρίζει ότι οι νόμοι αυτοί είναι πράγματι νόμοι, με άλλα λόγια, ότι είναι τυπικές σχηματοποιήσεις περιγραφής των φυσικών φαινομένων, που η μορφή τους ικανοποιεί τις βασικές μας διαισθήσεις για τη λειτουργία του φαινομένου που περιγράφουν και το περιεχόμενό τους, τα γεγονότα που δηλώνουν δηλαδή διατηρεί την ισχύ του σε αντιπαράβολή με τη φυσική πραγματικότητα.

Είναι ακριβώς το σημείο αυτό, που για τον Davidson αποτελεί απάντηση στην πρώτη κριτική του Foster, αλλά και σε κάθε άλλο επιχείρημα της μορφής αυτής.⁶ Με άλλα λόγια η γνώση ότι η θεωρία που έχουμε στα χέρια μας είναι

⁵ Στο κείμενο «Reply to Foster»

⁶ Ένα επιχείρημα που σχετίζεται με αυτό του Foster σχετικά με τη μορφή των θεωρημάτων μιας θεωρίας αλήθειας και το κατά πόσο αυτά μιλούν για το νόημα της πρότασης για την οποία φτιάχτηκαν είναι το εξής: Αφαιρώντας την απαίτηση στην οποία υπέβαλλε ο Tarski τη συνθήκη T , σύμφωνα με την οποία η πρόταση στο δεξί μέρος της συνεπαγωγής στο σχήμα T είναι μετάφραση της πρότασης της οποίας το αριστερό μέρος είναι η δομική περιγραφή, ο Davidson επιτρέπει θεωρήματα της μορφής

«Το χιόνι είναι λευκό» είναι αληθές αν το γρασίδι είναι πράσινο

3.2. Τα επιχειρήματα μετάθεσης

T -θεωρία, όπως αντίστοιχα η γνώση ότι μια συγκεκριμένη πρόταση είναι νόμος της φυσικής, αποτρέπει την εμφάνιση παθολογικών φαινομένων της μορφής που παρατήρησε ο Foster. Ο Davidson διατείνεται ότι τα αξιώματα της θεωρίας αλήθειας δεν πρέπει μόνο να είναι αληθή, αλλά επίσης, να νομιμοποιούνται από την αντιπαραβολή με τα γεγονότα, με άλλα λόγια οι προτάσεις αυτές πρέπει να θεωρούνται εμπειρικά αξιώματα. Έτσι, για να αποκλείσουμε το ότι ένα υπό ερμηνεία κατηγορημα μιας γλώσσας αντικαθίσταται από ένα άλλο, με ίδια έκταση, αλλά διαφορετικό νόημα δεν αρκεί τα δύο κατηγορήματα να ταυτίζονται ως προς τις συνθήκες αληθείας τους, αλλά επιπλέον να «είναι αληθή ως προς την πραγματικότητα», ως προς τα γεγονότα που περιγράφονται μέσω αυτών. Για τον Davidson οι εμπειρικοί περιορισμοί στους οποίους είναι υποκείμενη μια τυπική θεωρία αλήθειας επαρκούν για να βεβαιώσουν κάτι τέτοιο.

Το επιχείρημα ότι η γνώση του περιεχομένου μιας T -θεωρίας και του ότι αυτή είναι τέτοια δεν φωτίζει το νόημα μιας πρότασης αν δεν συνοδεύεται από μια ερμηνεία της γλώσσας αντικείμενο έχει αρκετή συγγένεια με ένα παλιότερο, κλασικό επιχείρημα, που συνδέεται με τις λεγόμενες «ομοφωνικές» θεωρίες.⁷ Ωστόσο, τέτοιες αντιρήσεις προϋποθέτουν κάτι το οποίο ποτε δεν υποστηρίχθηκε από τον Davidson ως χαρακτηριστικό μιας θεωρίας νοήματος. Συγκεκριμένα το ότι μια θεωρία πρέπει για κάθε πρόταση της γλώσσας αντικείμενο να παράγει ένα θεώρημα που να εξηγεί την πρόταση σε κάποιον που δεν την καταλαβαίνει. Ωστόσο, μια ντειβιντσονιανή θεωρία νοήματος δεν φιλοδοξεί να χρησιμοποιηθεί ως εγχειρίδιο μετάφρασης της υπό ερμηνεία γλώσσας.

3.2 Τα επιχειρήματα μετάθεσης

Ένα άλλο σύνολο αντιρήσεων σε μια κατά Davidson σημασιολογία, με αρκετά μεγάλη συγγένεια με αυτά του Foster, είναι τα λεγόμενα επιχειρήματα μετάθεσης (Permutation Arguments) που αφορούν στο φαινόμενο της απροσδιοριστίας της αναφοράς. Ο πυρήνας της αντίρρησης εδώ είναι η θεωρητική πιθανότητα εξαγωγής των σημασιολογικών αποτελεσμάτων από περισσότερες της μίας θεωρίες νοήματος, εξ υποθέσεως εμπειρικά ισοδύναμες, ωστόσο διαφορετικές. Το πρόβλημα προκύπτει από την αδυναμία επιλογής μίας από αυτές ως την σωστή και ο σκοπός των επιχειρημάτων είναι να δείξουν ότι τέτοιες «ανταγωνιστικές» θεωρίες είναι μοιραία συνέπεια κάθε ντειβιντσονιανής προσέγγισης

πρόταση που πολύ μικρή αξία έχει θεωρούμενη ως T θεώρημα που ερμηνεύει την πρόταση στα αριστερά. Η απάντηση είναι βέβαια παρόμοια με αυτή που δίνει ο Davidson στον Foster. Οι εμπειρικοί περιορισμοί βεβαιώνουν για το ότι μια T -θεωρία δεν θα παράγει τέτοια θεώρημα.

⁷Θεωρίες που παράγουν T -προτάσεις της μορφής « \langle Το χιόνι είναι λευκό \rangle είναι αληθές αν το χιόνι είναι λευκό». Το επιχείρημα είναι ότι μια τέτοια πρόταση δεν εξηγεί το νόημα της πρότασης «το χιόνι είναι λευκό», αφού για να καταλάβει κανείς το θεώρημα πρέπει *a priori* να καταλαβαίνει την πρόταση την οποία υποτίθεται ότι εξηγεί.

στο νόημα.

Δεδομένης μιας θεωρίας νοήματος θ και μιας μετάθεσης του πεδίου πάνω από το οποίο ποσοδεικνύουμε, μπορούμε να κατασκευάσουμε μια θεωρία θ' η οποία συμφωνεί με τη θ στην ανάθεση συνθηκών αληθείας στις προτάσεις της γλώσσας, οπότε η θ θα συμφωνεί με τα εμπειρικά δεδομένα αν και μόνο αν η θ' συμφωνεί.

Για να το δούμε αυτό, ας θεωρήσουμε μια απλή περίπτωση ατομικής πρότασης, για παράδειγμα την πρόταση «Η Αθήνα καίγεται». Θεωρούμε ότι το πεδίο ποσόδειξης θα είναι σύνολο πόλεων και ορίζουμε τη σχέση «το x είναι ταίρι του y » έτσι ώστε κάθε πόλη x να έχει μια μοναδική πόλη y της οποίας είναι ταίρι. Έστω τώρα θ η θεωρία που έχει ως αξιώματα:

1. Η «Αθήνα» αναφέρεται στην Αθήνα και
2. Το κατηγορήμα «καίγεται» έχει στην έκτασή του το αντικείμενο x αν και μόνο αν το x καίγεται.

και θ' η θεωρία με αξιώματα:

1. Η «Αθήνα» αναφέρεται στο ταίρι της Αθήνας και
2. Το κατηγορήμα «καίγεται» έχει στην έκτασή του το αντικείμενο x αν και μόνο αν το αντικείμενο του οποίου το ταίρι είναι το x καίγεται.

Προφανώς θα ισχύουν τα ακόλουθα:

Η πρόταση «Η Αθήνα καίγεται» είναι αληθής κατά την θ αν η Αθήνα καίγεται.

Η πρόταση «Η Αθήνα καίγεται» είναι αληθής κατά την θ' αν το αντικείμενο του οποίου το ταίρι είναι το ταίρι της Αθήνας καίγεται, καίγεται.

Η πρόταση «Η Αθήνα καίγεται» είναι αληθής κατά την θ αν είναι αληθής κατά την θ'

Το τελευταίο προκύπτει από τα δύο προηγούμενα αν χρησιμοποιήσουμε το γεγονός ότι το ταίρι του αντικειμένου του οποίου ταίρι είναι το x είναι το ίδιο το x . Προφανώς κάθε ένα προς ένα συνάρτηση του πεδίου ποσόδειξης μπορεί να παίξει το ρόλο της σχέσης «είναι ταίρι του». Αν ϕ είναι μια τέτοια συνάρτηση τότε η θ θα είναι η θεωρία με αξιώματα όπως πριν και θ' η θεωρία με αξιώματα:

1. Η «Αθήνα» αναφέρεται στο $\phi(\text{Αθήνα})$ και

3.2. Τα επιχειρήματα μετάθεσης

2. Το κατηγορημα «καίγεται» έχει στην έκτασή του το αντικείμενο x ανν το $\phi^{-1}(x)$, καίγεται.

Τότε θα έχουμε

1. Η πρόταση «Η Αθήνα καίγεται» είναι αληθής κατά την θ ανν η Αθήνα καίγεται. Και

2. Η πρόταση «Η Αθήνα καίγεται» είναι αληθής κατά την θ' ανν το $\phi^{-1}(\phi(\text{Αθήνα}))$, καίγεται.

Από τα παραπάνω και με πρόσθετη την πληροφορία ότι $\phi(\phi^{-1}(x)) = x$ βλέπουμε ότι οι δύο θεωρίες μας επιτρέπουν να εξάγουμε τα ίδια T -θεωρήματα για την πρόταση «Η Αθήνα καίγεται». Το επιχείρημα αυτό μπορεί να επεκταθεί για προτάσεις τυχαίας πολυπλοκότητας και όχι μόνο για ατομικές. Αυτό που λέει στην ουσία είναι ότι η επιτυχία κάθε θεωρίας στην ανάθεση των σωστών συνθηκών αληθείας σε προτάσεις συνοδεύεται από μια εξίσου επιτυχή, «ανταγωνιστική» θεωρία η οποία υιοθετεί ένα αυθαίρετο σχήμα αναφοράς. Και καθώς η ανάθεση συνθηκών αληθείας για τις προτάσεις είναι η μόνη εμπειρική σταθερά σε μια κατά Davidson σημασιολογική προσέγγιση, από εδώ προκύπτει η διάσημη θέση για την απροσδιοριστία της αναφοράς (inscrutability of reference)⁸ την οποία παρατήρησε και αποδέχτηκε και ο ίδιος ο Davidson.

⁸D. Davidson, “The inscrutability of reference”, 1979

Μέρος II

Μελέτη συγκεκριμένων ιδιωμάτων

Κεφάλαιο 4

Οι Προτάσεις πράξης

4.1 Γενικά

Το δεύτερο ιδίωμα που θα μελετήσουμε στο γενικό πλαίσιο των αρχών που σχηματοποίησε ο Davidson για την απόδοση του γλωσσικού νοήματος είναι οι προτάσεις πράξης, προτάσεις της μορφής «Ο Γιάννης κλώτσησε τον Κώστα», «Ο Πέτρος άλειψε βούτυρο σε μια φέτα ψωμί» κ.λ.π, προτάσεις δηλαδή που αναφέρονται σε δράσεις, ή περιγράφουν συμβάντα.

Το ζητούμενο για τον Davidson είναι ο προσδιορισμός της *λογικής μορφής* (logical form) του ιδιώματος αυτού, με τρόπο ώστε η ανάλυσή του από μια ντσειβιντσονιανή θεωρία να διατηρεί την πληροφορία που μεταφέρεται μέσω μιας τέτοιας πρότασης και ταυτόχρονα να αποφεύγει τις συχνές αντιφάσεις που δημιουργούνται από τον εσφαλμένο, τυπικό χειρισμό του ιδιώματος. Με άλλα λόγια επιχειρείται η διασάφηση του λογικού, ή γραμματικού ρόλου των κομματιών, ή των λέξεων τέτοιου είδους προτάσεων, με τρόπο που να διατηρεί τη λογική συνεπαγωγή και να μην αντιφάσκει προς το ρόλο των ίδιων αυτών εκφράσεων, ή λέξεων σε άλλες προτάσεις που δεν ανήκουν στο συγκεκριμένο ιδίωμα, τρόπο συνεπή δηλαδή προς την κοινή χρήση των συστατικών των προτάσεων αυτών μέσα στη γλώσσα. Για τον Davidson αυτό ισοδυναμεί με τη μελέτη του πως το νόημα των προτάσεων δράσης εξαρτάται από τη δομή τους. Γίνεται επίσης σαφές ότι θα πρέπει να υπάρχουν κάποια όρια στις ιδιότητες των προτάσεων που αποδίδονται ως εξαρτώμενες από τη λογική μορφή. Πρέπει να αποκαλύπτουν αρκετή εσωτερική δομή, ώστε να μπορεί να δείχτει η νοηματική εξάρτηση τυχαίας πρότασης από τη δομή αυτή, αλλά βέβαια δεν πρέπει να αποδίδεται περισσότερη δομή από αυτή την οποία μπορεί να διαχειριστεί μια κατά Davidson θεωρία νοήματος. Σαν ένα παράδειγμα για το τελευταίο, δεν πρέπει να αποδώσουμε στην λογική μορφή τη διαφορά ανάμεσα στις προτάσεις: «Ο Γιώργος πιστεύει πως υπάρχει ζωή στον Άρη» και «Ο Γιώργος γνωρίζει πως

4.1. Γενικά

υπάρχει ζωή στον Άρη». Η διαφορά είναι πράγματι υπαρκτή, αφού η συνεπαγωγή της πρότασης «υπάρχει ζωή στον Άρη» από την «Ο Γιώργος γνωρίζει ότι υπάρχει ζωή στον Άρη» είναι αρκετά αληθοφανής, όχι όμως και η συνεπαγωγή της από την πρώτη πρόταση. Ωστόσο είναι μια διαφορά που ανακύπτει από τη νοηματική ανάλυση των εντασιακών ιδιωμάτων «πιστεύει» και «γνωρίζει» και για τον Davidson αυτή η ανάλυση δεν είναι κάτι που αφορά αυτό που ονομάζει «λογική μορφή».

Μια προσέγγιση που αξίζει προσοχής είναι αυτή του Reichenbach¹ στις προτάσεις πράξης. Η προσέγγιση του ίδιου του Davidson είναι μια τροποποίηση αυτής του Reichenbach, αφού πρώτα καταδεικνύει κάποιες αδυναμίες της. Σύμφωνα με την προσέγγιση του Reichenbach, η λογική μορφή των προτάσεων δράσης είναι μια υπαρξιακή ποσόδειξη πάνω από γεγονότα. Ας πάρουμε για παράδειγμα την πρόταση:

(1) «Ο Neil Armstrong περπάτησε στη Σελήνη»

Η πρόταση αυτή, σύμφωνα με τον Reichenbach μπορεί να μετασχηματιστεί στην

(2) $(\exists x)$ (Το x συνίσταται στο ότι ο Neil Armstrong περπάτησε στη Σελήνη).

Εδώ το εύρος της μεταβλητής x καλύπτει οντότητες που αντιστοιχούν σε γεγονότα και η έκφραση «είναι ένα γεγονός που συνίσταται στο ότι...» πρέπει να θεωρηθεί ως ένας τελεστής ο οποίος όταν εφαρμοστεί σε μια πρόταση σχηματίζει ένα κατηγορημα που έχει στην έκτασή του γεγονότα. Για την ακρίβεια, η άποψη του Reichenbach δεν είναι ότι η (2) αποκαλύπτει τη λογική μορφή του (1), γιατί θεωρεί ότι η πρόταση (1) δεν είναι προβληματική, και ισχυρίζεται ότι οι δύο προτάσεις είναι λογικά ισοδύναμες. Από την άλλη μεριά όμως η (2) έχει το αντίστοιχό της σε ένα πιο συνηθισμένο ιδίωμα:

(3) Ένας περίπατος από τον Neil Armstrong στην Σελήνη έλαβε χώρα.

Αν λοιπόν δεχτούμε τη θέση του Reichenbach, έχουμε δύο τρόπους να εκφράσουμε την ίδια ιδέα. Αυτόν της πρότασης (1) και αυτόν της (3). Έτσι αν η (1) και η (2) είναι λογικά ισοδύναμες, τότε το ίδιο συμβαίνει με τις (1) και (3), παρά τη διαφορά τους στην λογική δομή. Η διαφορά είναι πράγματι υπαρκτή, αφού η πρόταση (1) μιλάει κυριολεκτικά για ένα γεγονός, ενώ η άλλη όχι. Ακολουθώντας την πρόταση του Reichenbach για την αναγωγή οποιασδήποτε πρότασης δράσης στη μορφή μιας υπαρξιακής ποσόδειξης, όπως αυτή που περιγράφεται στην πρόταση (2), θα μεταφράζαμε την πρόταση

¹Hans Reichenbach, *Elements of Symbolic Logic*, sect. 48. Θα ακολουθήσουμε τη σειρά με την οποία ο ίδιος ο Davidson παρουσιάζει τις απόψεις του στο «*The Logical Form of Action Sentences*», όπου πρώτα δίνει την ανάλυση του Reichenbach

(4) Ο Neil Armstrong περπάτησε στη Σελήνη τον Ιούλιο του 1969

στην

(5) $(\exists x)$ (το x είναι ένα γεγονός που συνίσταται στο ότι ο Neil Armstrong περπάτησε στη Σελήνη τον Ιούλιο του 1969)

Ωστόσο δεν είναι καθόλου προφανές ότι από την (5) συνεπάγεται η (2). Ο σωστός τρόπος διατύπωσης της (5), ώστε να διατηρείται η προφανής λογική συνεπαγωγή είναι:

(6) $(\exists x)$ (το x είναι ένα γεγονός που συνίσταται στο ότι ο Neil Armstrong περπάτησε στη Σελήνη και το x έλαβε χώρα τον Ιούλιο του 1969)

Όμως η διαφορά εδώ είναι προφανής. Η (6) έχει την ίδια σχέση σε ότι αφορά την ερμηνεία της αρχικής πρότασης με αυτήν που έχει η (5) με την πρόταση αυτή. Δεν υπάρχει κανένας λογικός τελεστής ο οποίος να κάνει τις προτάσεις (4) και (6) λογικά ισοδύναμες.

Ο Davidson προτείνει να θεωρηθεί η (6) ως η πρόταση που δίνει με το σωστό τρόπο τη λογική μορφή της (4). Γενικά, προτείνει τη μετάφραση των προτάσεων δράσης ως υπαρξιακή ποσόδειξη, εισάγοντας τα συμβάντα ως οντότητες για τις οποίες μπορεί να ειπωθεί ένα άπειρο πλήθος πραγμάτων. Με τον τρόπο αυτό διατηρείται η λογική συνεπαγωγή από μια πρόταση η οποία προσθέτει περισσότερες πληροφορίες για το συμβάν, σε μια απλούστερη πρόταση, η οποία μιλάει πάλι για το ίδιο συμβάν, αλλά είναι ελλειπτική της πρώτης. Για παράδειγμα στην πρόταση (4) μπορούν να προστεθούν πολλά πράγματα, όπως

Ο Neil Armstrong περπάτησε στη Σελήνη τον Ιούλιο του 1969, για 2 ώρες και ήταν ο πρώτος που το έκανε και [...]

Η λογική μορφή αυτής της πρότασης θα πρέπει, σύμφωνα με τον Davidson να αποδίδεται με την

$(\exists x)$ (Το x είναι ένα γεγονός που συνίσταται στο ότι ο Neil Armstrong περπάτησε στη Σελήνη και το x έλαβε χώρα τον Ιούλιο του 1969 και το x διήρκησε δύο ώρες και το x δεν είχε γίνει από κανέναν άνθρωπο μέχρι τότε και [...])

Για τον Davidson η προσέγγιση αυτή έχει ακόμη μία χρήσιμη προέκταση. Υπάρχει μια σύγκριση σχετικά με τον αν μια πρόταση σαν την (4) περιγράφει ένα συμβάν. Συγκεκριμένα δεν είναι καθόλου ξεκάθαρο αν η (4) περιγράφει, ή αναφέρεται στον συγκεκριμένο περίπατο του Armstrong στη Σελήνη, ή αν

4.1. Γενικά

περιγράφει ένα είδος συμβάντος, ή πιθανώς πολλά διαφορετικά συμβάντα.² Για τον Davidson το πρόβλημα λύνεται αν υποβάλουμε τη μεταβλητή που αναφέρεται στη δράση σε υπαρξιακή ποσόδειξη. Το να θεωρούμε μια πρόταση σαν την (4) ως περιγράφουσα ένα συμβάν είναι πλάνη. Η (4) δεν περιγράφει κανένα συμβάν. Αν όμως η (4) είναι αληθής, τότε υπάρχει ένα συμβάν που την καθιστά αληθή και αυτό αντικατοπτρίζεται στην ανάλυση της (4) ως υπαρξιακή ποσόδειξη πάνω από συμβάντα.

Μια πρώτη, όχι τόσο σοβαρή αντίρρηση στον Reichenbach είναι ότι η ανάλυση αυτή μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιαδήποτε πρόταση και όχι μόνο σε προτάσεις δράσης. Για παράδειγμα η πρόταση « $1+1=2$ » μετατρέπεται στην « $(\exists x)(\text{Το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } 1+1=2)$ ». Η ανάλυση αυτή επαναλαμβάνει την αναλυόμενη πρόταση στο εσωτερικό της στην οποία στηρίζεται και αυτό φαίνεται να δημιουργεί προβλήματα που αφορούν το που ακριβώς θα πρέπει να σταματήσει η ανάλυση αυτή. Έτσι δεν υπάρχει τρόπος να αποφασιστεί αν το πρώτο αυτό βήμα αρχει για την ανάλυση της πρότασης, ή αν θα έπρεπε να συνεχίσουμε με το $(\exists y)(\text{το } y \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } (\exists x)(\text{το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } 1+1=2))$ κ.ο.κ.

Η δεύτερη αντίρρηση κάνει τα πράγματα ακόμη χειρότερα.³ Ας θεωρήσουμε τις προτάσεις

(7) $(\exists x)(\text{Το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι παρατήρησα με το τηλεσκόπιό μου τον Αυγερινό})$

(8) Αυγερινός=Αποσπερίτης

Και θέλουμε να πάρουμε την προφανή συνεπαγωγή

(9) $(\exists x)(\text{Το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι παρατήρησα με το τηλεσκόπιό μου την Πούλια})$

Το σχήμα που θα επέτρεπε μια τέτοια συνεπαγωγή είναι το

(10) $(\forall x)(\text{Το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } S \leftrightarrow \text{το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } S')$

όπου S' είναι η πρόταση που προκύπτει από την S αντικαθιστώντας σε αυτήν έναν ενικό όρο από έναν άλλο με την ίδια αναφορά σε μία ή περισσότερες θέσεις. Προφανώς (10) ισχύει για λογικά ισοδύναμες προτάσεις S, S' . Το πρόβλημα τώρα είναι το εξής: Παρατηρώντας ότι οι προτάσεις « S » και « $\{y : y = y \wedge S\} = \{y : y = y\}$ » είναι λογικά ισοδύναμες, έχουμε:

² Σύμφωνα με κάποιες απόψεις, με μια πρόταση δράσης μπορούν να περιγραφούν αυθαίρετου πλήθους συμβάντα.

³ Είναι το γνωστό επιχείρημα που καταλήγει στην άρνηση μιας οντολογίας γεγονότων. Είναι ο λόγος για τον οποίο ο Davidson αμφιβάλει για τον αν υπάρχουν γεγονότα (facts), ή για το αν μπορούμε να θεωρήσουμε ότι υπάρχουν και αναφέρεται μόνο σε συμβάντα (events)

(11) $(\forall x)(\text{Το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } S \leftrightarrow \text{Το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } \{y : y = y \wedge S\} = \{y : y = y\})$.

Ας υποθέσουμε τώρα ότι « R » είναι τυχαία πρόταση υλικά ισοδύναμη με την « S ». Τότε οι όροι « $\{y : y = y \wedge S\}$ » και « $\{y : y = y \wedge R\}$ » θα έχουν την ίδια αναφορά οπότε μπορούμε να πάρουμε την

(12) $(\forall x)(\text{Το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } S \leftrightarrow \text{το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } \{y : y = y \wedge R\} = \{y : y = y\})$

το οποίο με τη σειρά του μας οδηγεί στο

(12) $(\forall x)(\text{Το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } S \leftrightarrow \text{το } x \text{ συνίσταται στο γεγονός ότι } R)$

που προκύπτει λόγω της λογικής ισοδυναμίας των « R » και « $\{y : y = y \wedge R\} = \{y : y = y\}$ ». Τώρα η πρόταση (12) μπορεί να ερμηνευτεί ως μια πρόταση που δηλώνει ότι όλα τα γεγονότα που συνέβησαν, συμβαίνουν, ή θα συμβούν ταυτίζονται, κάτι που βέβαια δεν μπορεί να γίνει εύκολα αποδεκτό.

Η βασική ιδέα της πρότασης του ίδιου του Davidson συνίσταται στο να αποδώσουμε στα ρήματα δράσης, τα ρήματα που μιλούν για κάτι που κάποιος έκανε, μια θέση για μεταβλητές ή ενικούς όρους, που δεν φαίνεται ότι την έχουν. Για παράδειγμα, ο συνηθισμένος τρόπος για να δει κανείς την πρόταση «Ο Γιάννης κλώτσησε τον Γιώργο» είναι ως αποτελούμενη από δύο ονόματα και ένα διμελές κατηγορημα. Ο Davidson προτείνει αντ' αυτού να δώσουμε στην πρόταση την ακόλουθη μορφή:

(13) $(\exists x)(\text{κλώτσησε}(\text{Γιάννης}, \text{Γιώργος}, x))$

Μια μετάφραση του παραπάνω στην καθομιλουμένη γλώσσα θα ήταν κάτι της μορφής «υπάρχει ένα συμβάν x , τέτοιο ώστε το x να είναι κλώτσημα του Γιώργου από τον Γιάννη». Το σημαντικό σε αυτήν την προσέγγιση είναι ότι παρόλο που μοιάζει πολύ με αυτήν του Reichenbach, ωστόσο διαφέρει σημαντικά στις λογικές ιδιότητες. Η πρόταση «Ο Γιάννης κλώτσησε τον Γιώργο» δεν εμφανίζεται πουθενά μέσα της και σαν αποτέλεσμα πολλά από τα προβλήματα που εμφανίζονταν στην σχηματοποίηση του Reichenbach εξαφανίζονται. Για παράδειγμα η προβληματική συνεπαγωγή της πρότασης (9) από τις (7) και (8) αντιμετωπίζεται εδώ με τις συνήθεις αρχές της εκτασιακότητας. Η πρόταση (7) γράφεται τώρα ως

(14) $(\exists x)(\text{Παρατήρησα}(\text{Εγώ}, \text{Αυγερινός}, x) \wedge \text{Με}(\text{το τηλεσκόπιό μου}, x))$

η οποία μαζί με την (8) δίνει

4.2. Κριτική

(15) $(\exists x)(\text{Παρατήρησα}(\text{Εγώ}, \text{Αποσπερίτης}, x \wedge \text{Με}(\text{το τηλεσκόπιό μου}, x))$

Η εισαγωγή του διμελούς κατηγορήματος «Με» γίνεται για τεχνικούς λόγους. Θα μπορούσαμε να μη διαχωρήσουμε τα κατηγορήματα αυτά και αντ' αυτού να θεωρήσουμε το «Παρατήρησα» ως τετραμελές κατηγορήμα, οπότε η (14) θα γραφόταν

$(\exists x)(\text{Παρατήρησα}(\text{Εγώ}, \text{Αυγερινός}, \text{το τηλεσκόπιό μου}, x))$

Ωστόσο αυτό δεν θα επέτρεπε άλλες προφανείς συνεπαγωγές, για παράδειγμα την συνεπαγωγή της πρότασης

$(\exists x)(\text{Παρατήρησα}(\text{Εγώ}, \text{Αυγερινός}, x))$

από την προταση (14). Γενικά, το να θεωρούμε τις προθέσεις ως αναπόσπαστα κομμάτια των ρημάτων όταν αυτά αντιμετωπίζονται ως κατηγορήματα είναι κάτι που αποκρύπτει αρκετή από τη λογική δομή της πρότασης που θα πρέπει να είναι φανερή. Το γεγονός ότι η προσέγγιση αυτή προτείνει ένα τρόπο θεώρησης των προθέσεων ως συνεισφέρουσες δομή στην πρόταση είναι ένα ακόμη πλεονέκτημά της. Δεν είναι μόνο ότι με τον τρόπο αυτό επιτρέπονται συνεπαγωγές όπως η τελευταία, πράγμα που θέλουμε, αλλά ακόμη το ότι έτσι καταγράφεται το κοινό στοιχείο που υπάρχει ανάμεσα (για παράδειγμα) στα «παρατήρησα [...] με το τηλεσκόπιό μου» και «παρατήρησα [...] με γυαλιά ηλίου» (το κοινό στοιχείο είναι βέβαια η έννοια της παρατήρησης.)

Μετά από αυτά δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο στο να δώσουμε μια θεωρία για τον νόημα των προτάσεων δράσης με τη μορφή ενός ορισμού της αλήθειας *a la* Tarski με άλλα λόγια μια θεωρία που να περιγράφει το πώς τα νοήματα (συνθήκες αληθείας) των προτάσεων αυτών εξαρτώνται από τη δομή τους.

4.2 Κριτική

1. Η κριτική του Lemmon επικεντρώνεται στην μελέτη των συνθηκών που επιτρέπουν ταυτοποίηση συμβάντων. Η διασάφηση των συνθηκών αυτών και ο χειρισμός συμβάντων που μπορούν να θεωρηθούν ταυτόσημα με τρόπο που να ανταποκρίνεται στα γεγονότα είναι απαραίτητα στοιχεία μιας θεωρίας νοήματος *a la* Davidson για το συγκεκριμένο ιδίωμα. Γιατί αν μέσω μιας τυπικής προσέγγισης ποσοδεικνύουμε πάνω από συμβάντα και ερμηνεύουμε ενικούς όρους, ως αναφερόμενους σε τέτοια, πρέπει να είμαστε σε θέση να μιλήσουμε για τις συνθήκες αληθείας μιας πρότασης όπως $a = b$ ή $a \neq b$ όπου τα a, b αναφέρονται σε συμβάντα, να μπορούμε δηλαδή να ταυτοποιήσουμε, ή να ξεχωρίσουμε συμβάντα.

Ο Lemmon πρεσβεύει ότι αναγκαία συνθήκη για την ταυτοποίηση δύο συμβάντων είναι το να λαμβάνουν χώρα κατά την ίδια χρονική περίοδο και η συνθήκη γίνεται και ικανή αν προσθέσουμε και το ότι τα συμβάντα «καταλαμβάνουν τον ίδιο χώρο». Ο Davidson δεν απορρίπτει την πρόταση αυτή, ωστόσο θεωρεί αναγκαία την διασάφηση κάποιων σκοτεινών σημείων πριν γίνει αποδεκτή. Η πρώτη αμφιβολία που πρέπει να ξεκαθαριστεί είναι το τί ακριβώς εννοούμε λέγοντας ότι ένα συμβάν «καταλαμβάνει χώρο». Για παράδειγμα αν ένας άνθρωπος σηκώσει το χέρι του, το συμβάν αυτό συμβαίνει στην χωρο-χρονική ζώνη η οποία καλύπτει το χέρι. Ταυτόχρονα όμως δεν συμβαίνει και στην χωρο-χρονική ζώνη που καλύπτεται από τον ίδιο τον άνθρωπο; Έχουμε λοιπόν ένα «παράδειγμα» δύο γεγονότων που ταυτίζονται παρόλο που συμβαίνουν στον ίδιο χώρο. Επίσης, αν δεχτούμε ότι τα συμβάντα έχουν συγκεκριμένη τοποθεσία, κατά κάποια ενδιαφέρουσα, μη τετριμμένη έννοια (αν δηλαδή ο χώρος στον οποίο λαμβάνει χώρα ένα συμβάν παίζει κάποιο σημαντικό ρόλο στη μελέτη του μεσω της θεωρίας μας), κάποια λύση πρέπει να δοθεί στον ακόλουθο αντιφατικό συλλογισμό: Ας θεωρήσουμε ένα συμβάν το οποίο συνίσταται στην μεταβολή κάποιου αντικειμένου, ή στη μεταβολή σε κάποιο αντικείμενο. Τότε το γεγονός καταλαμβάνει τουλάχιστον το χώρο που καλύπτεται από το αντικείμενο κατά τη χρονική στιγμή που συντελείται το συμβάν. Από αυτό και τις παραδοχές ότι αν ένα αντικείμενο είναι κομμάτι ενός άλλου, κάθε αλλαγή στο πρώτο επιφέρει αλλαγή και στο δεύτερο και ότι κάθε αντικείμενο είναι κομμάτι του σύμπαντος, συνάγουμε το συμπέρασμα ότι κάθε συμβάν λαμβάνει χώρα παντού. Η αποτελεσματική αντιμετώπιση τέτοιων παραδόξων είναι αναγκαία πριν εισάγουμε την έννοια του χώρου που καλύπτεται από συμβάντα.

Το δεύτερο σκέλος της πρότασης του Lemmon που θα πρέπει να ξεκαθαριστεί, είναι σύμφωνα με το Davidson το αν υπάρχουν διαφορετικά συμβάντα στην ίδια χωροχρονική περίοδο. Για παράδειγμα, αν υποθέσουμε ότι κατά τη διάρκεια της ίδιας χρονικής περιόδου κάποιος οδηγεί το αυτοκίνητό του, ακούει μουσική και φτάνει στην έξοδο της πόλης. Μπορούμε να πούμε ότι έχουμε ένα, ή τρία διαφορετικά συμβάντα. Ο Davidson θεωρεί ότι μέχρι να δοθεί ένα καλό επιχείρημα υπέρ του ενός ή του άλλου δεν μπορούμε να υιοθετήσουμε την πρόταση του Lemmon.

4.3 Τυπική υλοποίηση

Θα παρουσιάσουμε μια τυπική σημασιολογική θεωρία βασισμένη στις απόψεις του Davidson για τις προτάσεις πράξης και ταυτόχρονα την ντειβιντσονιανή προσέγγιση στην τροπικότητα που εισάγεται στη γλώσσα με την αναφορά σε τόπους και χρόνους, όπως αυτή φαίνεται από τη χρήση μετοχών και επιρημάτων. Παράλληλα θα δούμε στην πράξη κάποια από τα πλεονεκτήματα αυτών των

4.3. Τυπική υλοποίηση

απόψεων, αλλά και κάποια προβλήματα που δημιουργούνται και την αντιμετώπισή τους από τη σκοπιά της σύγχρονης σημασιολογίας.

Ας θεωρήσουμε λοιπόν την πρόταση

(Π) *Ο Γιώργος πέταξε με το αεροπλάνο στο Λονδίνο γρήγορα.*

Όπως έχει γίνει ήδη φανερό στα προηγούμενα η λογική μορφή της πρότασης αυτή θα πρέπει σύμφωνα με τον Davidson να είναι

$(\exists e)[\text{πέταξε}(\text{ο Γιώργος}, e) \wedge \text{με}(\text{το αεροπλάνο}, e) \wedge \text{προς}(\text{το Λονδίνο}, e) \wedge \text{γρήγορα}(e)]$

Φυσικά η λογική δομή που αποδίδουμε στην πρόταση αντανακλάται στη μορφή των σημασιολογικών αξιωμάτων που θα τοποθετήσουμε στα θεμέλια της θεωρίας με τρόπο ώστε η τυπική λειτουργία της να βρίσκεται σε συμφωνία με τη δομή που αποδίδουμε στην πρόταση. Έτσι χρειαζόμαστε αρχικά σημασιολογικά αξιώματα για κάθε μια από τις γραμματικές κατηγορίες που εμφανίζονται στη λογική μορφή της (Π), δηλαδή το ρήμα, τις δύο προθέσεις και το επίρρημα, καθώς και τρία σημασιολογικά αξιώματα για τα ονόματα.⁴ Αυτά θα είναι τα λεκτικά αξιώματα της θεωρίας μας. Θα χρειαστούμε στη συνέχεια και μια δεύτερη κατηγορία αξιωμάτων, τα φραστικά αξιώματα, που θα περιγράφουν τη σημασιολογική ανάλυση σύνθετων προτάσεων με βάση τη σημασία των απλούστερων κομματιών της πρότασης όπως αυτή περιγράφεται από τα λεκτικά αξιώματα. Έχουμε λοιπόν:

Λεκτικά αξιώματα:

A_{noun}:

1. $Val(x, \text{ο Γιώργος}, \sigma) \longleftrightarrow x = \text{ο Γιώργος}$
2. $Val(x, \text{το αεροπλάνο}, \sigma) \longleftrightarrow x = \text{το αεροπλάνο}$
3. $Val(x, \text{το Λονδίνο}, \sigma) \longleftrightarrow x = \text{το Λονδίνο}$

A_{verb}:

⁴Στα επόμενα θα αντιμετωπίσουμε τα ουσιαστικά σαν να ήταν ονόματα, τόσο σε σημασιολογικό, όσο και σε συντακτικό επίπεδο. Στην πραγματικότητα, η έκφραση «το αεροπλάνο» είναι οριστική περιγραφή και αντιμετωπίζεται σημασιολογικά ως μονομελές κατηγορημα και συντακτικά με διαφορετικό τρόπο απ' ότι ένα όνομα. Επειδή η πιστή καταγραφή του ευρέως αποδεκτού σημασιολογικού και συντακτικού χαρακτήρα της έκφρασης δεν είναι απαραίτητη για μια τυπική παρουσίαση των θέσεων του Davidson θα ακολουθήσουμε την τακτική αυτή για οικονομία στο πλήθος των αξιωμάτων που εισάγονται στη θεωρία.

$Val(< x, e >, \text{πέταξε}, \sigma) \longleftrightarrow$ το συμβάν e ήταν μια πτήση του x .

A_{prop}:

1. $Val(< x, e >, \text{με}, \sigma) \longleftrightarrow$ το συμβάν e έγινε μέσω του x
2. $Val(< x, e >, \text{προς}, \sigma) \longleftrightarrow$ το συμβάν e έγινε με κατεύθυνση το x

A_{adj}:

$Val(e, \text{γρήγορα}, \sigma) \longleftrightarrow$ το συμβάν e έλαβε χώρα γρήγορα.

Στη συνέχεια θα πρέπει να ορίσουμε τα φραστικά αξιώματα. Μέσα σε αυτά θα απεικονίζεται τόσο η λογική μορφή της πρότασης (σαν υπαρξιακή ποσόδειξη δηλαδή πάνω από συμβάντα, με τα ρήματα να αντιμετωπίζονται ως κατηγορήματα με μία παραπάνω θέση κ.λ.π), όσο και η γενική συντακτική δομή της πρότασης. Για τον λόγο αυτό θα ήταν χρήσιμο να πούμε κάποια πράγματα για αυτήν. Θα χρησιμοποιήσουμε τις εξής συντομογραφίες-συμβολισμούς: *NP* (noun phrase) για μια ονοματική φράση, π.χ «ο Γιώργος». *VP* για μια ρηματική φράση *AP* για μια επιρηματική φράση και *PP* για μια φράση που περιέχει πρόθεση. Η παράθεση της συντακτικής ανάλυσης της πρότασης είναι απαραίτητη για τα επόμενα. Μια πρόταση γενικά χωρίζεται σε δύο μεγάλα κομμάτια: Την ονοματική και την ρηματική φράση. Η ρηματική φράση με τη σειρά της χωρίζεται στο ρήμα, σε μία ή περισσότερες φράσεις που περιέχουν προθέσεις (*PP's*) και σε μία ή περισσότερες φράσεις που περιέχουν επιρρήματα (*AP's*). Κάθε *PP* φράση τώρα χωρίζεται στην ίδια τη πρόθεση και μια *NP*-φράση, η οποία καταλήγει σε ένα ουσιαστικό και η *AP*-φράση καταλήγει στο επίρρημα. Αυτή η συντακτική ανάλυση της πρότασης απεικονίζεται με τον ακόλουθο συμβολισμό, όπου οι αγκύλες αποδίδουν στις λέξεις και τις εκφράσεις από τις οποίες αποτελείται τον συντακτικό τους ρόλο:

$[S[NP[N \text{ Ο Γιώργος}]] [VP[VP[VP[VP[v\text{πέταξε}]]] [PP[P\text{με}]] [NP[N\text{το αεροπλάνο}]]]] [PP[P\text{προς}]] [NP[N\text{το Λονδίνο}]]]] [AP[A\text{γρήγορα}]]]]$

Αφού ολοκληρώσουμε την κατασκευή των αξιωμάτων, που η επιλογή τους όπως ειπώθηκε θα είναι βασισμένη τόσο στην κατά Davidson λογική της μορφής, όσο και στο συντακτικό της, θα δούμε ότι κάθε βήμα της αποδεικτικής διαδικασίας μέχρι την παραγωγή του τελικού σημασιολογικού θεωρήματος θα γίνεται με καταγραφή του ρόλου που παίζουν οι εκφράσεις και οι λέξεις της πρότασης στην συντακτική της δομή.⁵

⁵ Ίσως θα ήταν δυνατή η κατασκευή μιας a la Davidson σημασιολογικής θεωρίας χωρίς καμία αναφορά στο συντακτικό. Ο ίδιος ο Davidson άλλωστε δεν αναφέρει πουθενά κάτι

4.3. Τυπική υλοποίηση

Η επιλογή των φραστικών αξιωμάτων θα γίνει με βάση τη συντακτική ανάλυση της πρότασης. Αρχίζοντας έξω προς τα μέσα (δηλ. από τη ρίζα του δέντρου προς τα φύλλα) χρειαζόμαστε τα ακόλουθα φραστικά αξιώματα:

Πρώτον, ένα σημασιολογικό αξίωμα για όλη την πρόταση, για τη δομή δηλ. **NP VP**. Η τιμή που αποδίδεται εδώ από τη σημασιολογική ανάλυση θα είναι προφανώς μια τιμή αληθείας, με άλλα λόγια θα έχουμε ένα αξίωμα που ερμηνευόμενο θα λέει ότι «μια πρόταση της μορφής **NP VP** είναι αληθής ανν...» Έχουμε λοιπόν:

A_S :

$$Val(T, [_S \mathbf{NP VP}], \sigma) \longleftrightarrow (\exists x)(\exists e)[Val(x, \mathbf{NP}, \sigma) \wedge Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{VP}, \sigma)]$$

Όπου προφανώς το εύρος της μεταβλητής x καλύπτει ενικούς όρους και το εύρος της e καλύπτει συμβάντα. Προχωρώντας προς τα φύλλα του δέντρου παρατηρούμε ότι χρειαζόμαστε αξίωμα για τις δομές **[NP N]** και ακολούθως για τις δομές **[VP V]**, **[VPPP]** και **[VPAP]**. Έχουμε λοιπόν:

$A_{[NP N]}$:

$$Val(x, [_{NP} \mathbf{N}], \sigma) \longleftrightarrow Val(x, \mathbf{N}, \sigma)$$

που να υποδηλώνει ότι κατά την άποψή του μια σημασιολογική θεωρία συνθηκών αληθείας θα έπρεπε να κατασκευάζεται με τρόπο συμβατό προς μια συντακτική θεωρία. Ωστόσο η αναφορά στο συντακτικό είναι αρκετά χρήσιμη για δύο λόγους. Πρώτον το να αποδώσουμε συντακτικό περιεχόμενο στα στοιχειώδη κομμάτια μιας πρότασης αποτελεί έναν τρόπο απόδοσης και νοηματικού περιεχομένου. Ας θυμηθούμε π.χ το γενικό παράδειγμα στην αρχή του κεφαλαίου. Εκεί είχαμε μια γλώσσα που αποτελούνταν από δύο στοιχειώδεις προτάσεις, τις *Η Μαρία γνωρίζει την Ελένη* και *Ο Γιώργος συμφωνεί* και όλες τις προτάσεις που κατασκευάζονται από αυτές με χρήση των προτασιακών συνδέσμων. Η τυπική θεωρία που κατασκευάσαμε αντιμετώπιζε τις δύο στοιχειώδεις προτάσεις της γλώσσας αντικείμενο, ως λέξεις, περιλάμβανε ξεχωριστά σημασιολογικά αξιώματα για τις προτάσεις αυτές και δεν τους απέδιδε καμία εσωτερική δομή. Αυτό αποτελεί ένα είδος υπεραπλούστευσης βέβαια (βλ. Larson, Segal, Knowledge of Meaning, κεφάλαιο 4.) με την έννοια ότι οι βασικές αυτές προτάσεις δεν κατανοούνται, ούτε μαθαίνονται από έναν ομιλητή ως πρωταρχικές συστατικές μονάδες της γλώσσας χωρίς καμία εσωτερική δομή. Η αποδοχή μιας τέτοιας θέσης θα οδηγούσε σε άρνηση της συνθετικότητας της γλώσσας (όπως αυτή απεικονίζεται σε μια ντειβιντσονιανή θεωρία), αφού θα απαιτούσε την κατανόηση μιας απειρίας τέτοιων «στοιχειωδών» προτάσεων μία προς μία. Η επίκληση στο συντακτικό από την άλλη είναι ένας τρόπος απόδοσης δομής σε λέξεις και εκφράσεις και αυτή η συντακτική δομή θα μπορούσε να αποτελέσει κάποιου είδους «οδηγό» για την απόδοση σημασιολογικής δομής. Σαν αποτέλεσμα αυτού, ή σύνδεση σημασιολογίας και συντακτικού σε επίπεδο υλοποίησης έχει πολλά πρακτικά πλεονεκτήματα. Η επίκληση του συντακτικού ρόλου των λέξεων και των εκφράσεων μας επιτρέπει να ομαδοποιούμε τα σημασιολογικά αξιώματα σε κατηγορίες ανάλογα με τον συντακτικό χαρακτήρα των γλωσσικών αντικειμένων για τα οποία κατασκευάζονται και φωτίζει καλύτερα τον αναδρομικό χαρακτήρα της θεωρίας μας.

$$\mathbf{A}_{[\mathbf{VPV}]} :$$

$$Val(\langle x, e \rangle, [\mathbf{VPV}], \sigma) \longleftrightarrow Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{V}, \sigma)$$

$$\mathbf{A}_{[\mathbf{VP PP}]} :$$

$$Val(\langle x, e \rangle, [\mathbf{VPVP PP}], \sigma) \longleftrightarrow [Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{VP}, \sigma) \wedge Val(e, \mathbf{PP}, \sigma)]$$

$$\mathbf{A}_{[\mathbf{VP AP}]} :$$

$$Val(\langle x, e \rangle, [\mathbf{VPVP AP}], \sigma) \longleftrightarrow [Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{VP}, \sigma) \wedge Val(e, \mathbf{AP}, \sigma)]$$

Με οδηγό τη συντακτική ανάλυση της πρότασης χρειαζόμαστε τώρα αξίωμα για τη δομή $[\mathbf{APA}]$:

$$\mathbf{A}_{[\mathbf{APA}]} :$$

$$Val(e, [\mathbf{APA}], \sigma) \longleftrightarrow Val(e, \mathbf{A}, \sigma)$$

Τέλος χρειαζόμαστε ένα ακόμα αξίωμα για τη δομή $[\mathbf{PPP NP}]$:

$$\mathbf{A}_{[\mathbf{PPP NP}]} :$$

$$Val(e, [\mathbf{PPP NP}], \sigma) \longleftrightarrow (\exists x)[Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{P}, \sigma) \wedge Val(x, \mathbf{NP}, \sigma)]$$

Στο επόμενο βήμα καταλήγουμε στα φύλλα του δέντρου για τα οποία έχουμε ήδη κατασκευάσει αξιώματα (τα λεκτικά). Μπορούμε τώρα να ομαδοποιήσουμε τα φραστικά αξιώματα ανάλογα με τη συντακτική δομή στην οποία αναφέρονται και προσθέτοντας τους γνωστούς κανόνες παραγωγής **SE**, **UI** η κατασκευή έχει ολοκληρωθεί. Συνοψίζοντας η θεωρία μας έχει τα ακόλουθα αξιώματα (τα φραστικά παρουσιάζονται ομοδοποιημένα):

Φραστικά αξιώματα:

1. $\mathbf{A_S}$:

$$Val(T, [\mathbf{S NP VP}], \sigma) \longleftrightarrow (\exists x)(\exists e)[Val(x, \mathbf{NP}, \sigma) \wedge Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{VP}, \sigma)]$$

2. $\mathbf{A_{VP}}$:

$$(\alpha') Val(\langle x, e \rangle, [\mathbf{VPV}], \sigma) \longleftrightarrow Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{V}, \sigma)$$

$$(\beta') Val(\langle x, e \rangle, [\mathbf{VPVP PP}], \sigma) \longleftrightarrow [Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{VP}, \sigma) \wedge Val(e, \mathbf{PP}, \sigma)]$$

$$(\gamma') Val(\langle x, e \rangle, [\mathbf{VPVP AP}], \sigma) \longleftrightarrow [Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{VP}, \sigma) \wedge Val(e, \mathbf{AP}, \sigma)]$$

4.3. Τυπική υλοποίηση

3. **A_{PP}** :

$$Val(e, [\mathbf{PP} \mathbf{P} \mathbf{NP}], \sigma) \longleftrightarrow (\exists x)[Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{P}, \sigma) \wedge Val(x, \mathbf{NP}, \sigma)]$$

4. **A_A** :

$$Val(e, [\mathbf{AP} \mathbf{A}], \sigma) \longleftrightarrow Val(e, \mathbf{A}, \sigma)$$

5. **A_N** :

$$Val(x, [\mathbf{NP} \mathbf{N}], \sigma) \longleftrightarrow Val(x, \mathbf{N}, \sigma)$$

Λεκτικά αξιώματα:

1. **A_{noun}**:

$$(\alpha') Val(x, \mathbf{o} \text{ Γιώργος}, \sigma) \longleftrightarrow x = \mathbf{o} \text{ Γιώργος}$$

$$(\beta') Val(x, \mathbf{το} \text{ αεροπλάνο}, \sigma) \longleftrightarrow x = \mathbf{το} \text{ αεροπλάνο}$$

$$(\gamma') Val(x, \mathbf{το} \text{ Λονδίνο}, \sigma) \longleftrightarrow x = \mathbf{το} \text{ Λονδίνο}$$

2. **A_{verb}**:

$$Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{πέταξε}, \sigma) \longleftrightarrow \text{το συμβάν } e \text{ ήταν μια πτήση του } x.$$

3. **A_{prop}**:

$$(\alpha') Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{με}, \sigma) \longleftrightarrow \text{το συμβάν } e \text{ έγινε μέσω του } x$$

$$(\beta') Val(\langle x, e \rangle, \mathbf{προς}, \sigma) \longleftrightarrow \text{το συμβάν } e \text{ έγινε με κατεύθυνση το } x$$

4. **A_{adj}**:

$$Val(e, \mathbf{γρήγορα}, \sigma) \longleftrightarrow \text{το συμβάν } e \text{ έλαβε χώρα γρήγορα.}$$

$$\mathbf{T_S} : \mathbf{Aληθής}(S) \longleftrightarrow (\forall \sigma) Val(T, S, \sigma)$$

Κανόνες παραγωγής

1. **SE**:

$$\frac{F(\phi) \quad \phi \longleftrightarrow \psi}{F(\psi)}$$

2. **UI**:

$$\frac{\forall x F(x)}{F(y/x)}$$

Ο συγκεκριμένος τρόπος παρουσίασης της θεωρίας έχει το πλεονέκτημα ότι χρησιμοποιεί ένα μόνο κατηγορήμα (το *Val*) μέσω του οποίου χαρακτηρίζεται η ικανοποιησιμότητα της πρότασης αναδρομικά με βάση την ικανοποιησιμότητα των συστατικών της. Το κατηγορήμα ικανοποιείται από αντικείμενα, ή ζεύγη αντικειμένων ανάλογα με τη συντακτική δομή που δέχεται ως είσοδο και ικανοποιείται από το αντικείμενο T όταν η είσοδος είναι ολόκληρη η πρόταση. Τέλος μέσω του αξιώματος T_S χαρακτηρίζεται το κατηγορήμα **Αληθής** με όρους ικανοποιησιμότητας του βασικού κατηγορήματος *Val*. Δηλαδή μια πρόταση S είναι αληθής όταν ικανοποιείται από όλες τις αποτιμήσεις.

Η κατασκευή αυτή της θεωρίας μας είναι απόλυτα σωστή και δουλεύει με τον αναμενόμενο τρόπο στην πράξη, όπως θα δούμε σύντομα. Ωστόσο υπάρχουν δύο προβλήματα που παρουσιάζονται εδώ και απομακρύνουν την συγκεκριμένη τυπική σχηματοποίηση από το πνεύμα του Davidson. Το πρώτο από αυτά είναι ο ρόλος του κατηγορήματος *Val* είναι να αποδίδει το αντικείμενο που υπάρχει αριστερά της δομής που δέχεται ως είσοδο, σαν τιμή της εισόδου αυτής. Έτσι όμως στην πραγματικότητα προυποθέτουμε μια οντολογία, αναγνωρίζουμε, έστω και άρρητα κάποιες οντότητες ως υπαρκτές και αναγκαίες για τη λειτουργία μιας σημασιολογικής θεωρίας. Έτσι αν για παράδειγμα το εύρος της μεταβλητής e κυμαίνεται πάνω από συμβάντα και αυτό που εννοείται μέσω της λειτουργίας του κατηγορήματος *Val* είναι ότι ένα συμβάν αποδίδεται ως τιμή στην σημασιολογική συνεισφορά κάποιας συντακτικής δομής, αυτό σημαίνει ότι αναγνωρίζουμε το συμβάν e ως υπαρκτό και άρα προυποθέτουμε κάποια οντολογία σχετικά με αυτό. (αναγνωρίζουμε την ύπαρξη συμβάντων και τις μεταξύ τους σχέσεις). Όμοια ο ενικός όρος T ποτ είναι η τιμή μέσω του κατηγορήματος *Val* σε ολόκληρη την πρόταση θα πρέπει να είναι μια οντότητα κάποιου είδους. Επειδή ο ρόλος που παίζει είναι αυτός μιας αληθοτιμής η απόδωσή του ως η τιμή της σημασιολογικής συνεισφοράς ολόκληρης της πρότασης στον χαρακτηρισμό της αλήθειας (που όπως έχουμε πει είναι χαρακτηρισμός της αλήθειας για τη γλώσσα ως σύνολο και όχι μόνο για την πρόταση αυτή), προυποθέτει ότι αναγνωρίζουμε τις αληθοτιμές ως υπαρκτές οντότητες. Φυσικά κάτι τέτοιο δεν βρίσκεται στο πνεύμα του Davidson ο οποίος απαιτεί τις ελάχιστες δυνατές οντολογικές υποθέσεις από μια σημασιολογική θεωρία για λόγους που ξεκαθαρίστηκαν στο πρώτο κεφάλαιο.

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι με τη συγκεκριμένη κατασκευή δεν είναι φανερός ο ανεξάρτητος σημασιολογικός χαρακτήρας των διαφόρων γραμματικών αντικειμένων. Με μόνη χρήση αυτή του κατηγορήματος *Val* τα ρήματα, τα ονόματα, οι προθέσεις και τα επιρρήματα αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο από σημασιολογική σκοπιά. Βέβαια μέσω της λειτουργίας του κατηγορήματος *Val* οι σημασιολογικοί ρόλοι των συστατικών της πρότασης πράγματι αναδύονται, αλλά στην πράξη βρίσκονται κρυμμένοι κάτω από τον κοινό συμβολισμό.

Για να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα αυτά μπορούμε να ανασκευάσουμε

4.3. Τυπική υλοποίηση

με τα αξιώματα της θεωρίας μας με τρόπο που να μειώνονται στο ελάχιστο οι οντολογικές υποθέσεις και να αναδουκνείται ο σημασιολογικός ρόλος των γραμματικών αντικειμένων. Προς αυτό αντικαθιστούμε το μοναδικό κατηγορήμα *Val* που είχαμε μέχρι τώρα από τρία κατηγορήματα. Το κατηγορήμα *Ref* που θα έχει στο εύρος του ονόματα και ονομαστικές φράσεις και η ερμηνεία του στη μεταγλώσσα θα είναι ότι «η μεταβλητή x αναφέρεται στο όνομα y αν και μόνο αν $x = y$. τυπικά $Ref(y, x, \sigma)$ αν $x = y$. Δεύτερον θα εισάγουμε το κατηγορήμα *Sat* το οποίο θα έχει στο εύρος του κατηγορήματα, δηλαδή μέσω του *Sat* θα γίνεται ο σημασιολογικός χειρισμός των ρημάτων και των γραμματικών αντικειμένων που για τον Davidson έχουν το χαρακτήρα κατηγορημάτων από σημασιολογική σκοπιά (των προθέσεων και των επιρρημάτων). Τέλος ένα κατηγορήμα *T* που θα αφορά την ικανοποιησιμότητα ολόκληρης της πρότασης. Έχουμε λοιπόν:

Λεκτικά Αξιώματα:

1. A_{noun} :

$$(\alpha') \text{Ref}(\text{ο Γιώργος}, x, \sigma) \longleftrightarrow x = \text{ο Γιώργος}$$

$$(\beta') \text{Ref}(\text{το αεροπλάνο}, x, \sigma) \longleftrightarrow x = \text{το αεροπλάνο}$$

$$(\gamma') \text{Val}(\text{το Λονδίνο}, x, \sigma) \longleftrightarrow x = \text{το Λονδίνο}$$

2. A_{verb} :

$$\text{Sat}(\langle x, e \rangle, \text{πέταξε}, \sigma) \longleftrightarrow \text{το συμβάν } e \text{ ήταν μια πτήση του } x.$$

3. A_{prop} :

$$(\alpha') \text{Sat}(\langle x, e \rangle, \text{με}, \sigma) \longleftrightarrow \text{το συμβάν } e \text{ έγινε μέσω του } x$$

$$(\beta') \text{Sat}(\langle x, e \rangle, \text{προς}, \sigma) \longleftrightarrow \text{το συμβάν } e \text{ έγινε με κατεύθυνση το } x$$

4. A_{adj} :

$$\text{Sat}(e, \text{γρήγορα}, \sigma) \longleftrightarrow \text{το συμβάν } e \text{ έλαβε χώρα γρήγορα.}$$

Φραστικά αξιώματα:

1. A_S :

$$T([_S \text{NP VP}], \sigma) \longleftrightarrow (\exists x)(\exists e)[\text{Ref}(\text{NP}, x, \sigma) \wedge \text{Sat}(\langle x, e \rangle, \text{VP}, \sigma)]$$

2. A_{VP} :

$$(\alpha') \text{Sat}(\langle x, e \rangle, [\text{VP V}], \sigma) \longleftrightarrow \text{Sat}(\langle x, e \rangle, \text{V}, \sigma)$$

$$(\beta') \text{ Sat}(\langle x, e \rangle, [\mathbf{VPVP PP}], \sigma) \longleftrightarrow [\text{Sat}(\langle x, e \rangle, \mathbf{VP}, \sigma) \wedge \text{Sat}(e, \mathbf{PP}, \sigma)]$$

$$(\gamma') \text{ Sat}(\langle x, e \rangle, [\mathbf{VPVP AP}], \sigma) \longleftrightarrow [\text{Sat}(\langle x, e \rangle, \mathbf{VP}, \sigma) \wedge \text{Sat}(e, \mathbf{AP}, \sigma)]$$

3. **A_{PP}** :

$$\text{Sat}(e, [\mathbf{PPP NP}], \sigma) \longleftrightarrow (\exists x)[\text{Sat}(\langle x, e \rangle, \mathbf{P}, \sigma) \wedge \text{Ref}(\mathbf{NP}, x, \sigma)]$$

4. **A_A** :

$$\text{Sat}(e, [\mathbf{APA}], \sigma) \longleftrightarrow \text{Sat}(e, \mathbf{A}, \sigma)$$

5. **A_P** :

$$\text{Sat}(\langle x, e \rangle, [\mathbf{PPP}], \sigma) \longleftrightarrow \text{Sat}(\langle x, e \rangle, \mathbf{P}, \sigma)$$

6. **A_N** :

$$\text{Ref}([\mathbf{NPN}], x, \sigma) \longleftrightarrow \text{Ref}(\mathbf{N}, x, \sigma)$$

$$\mathbf{T}_S : \text{Αληθής}(S) \longleftrightarrow (\forall \sigma)T(S, \sigma)$$

Κανόνες παραγωγής: SE, UI

4.3. Τυπική υλοποίηση

Θα δούμε τώρα πως λειτουργεί στην πράξη η θεωρία που κατασκευάσαμε μελετώντας την τυπική απόδειξη του αντίστοιχο T -θεωρήματος για την πρόταση «Ο Γιώργος πέταξε με το αεροπλάνο προς το Λονδίνο γρήγορα». Θα παραθέσουμε αρχικά όλα τα βήματα της αποδεικτικής διαδικασίας και στη συνέχεια κάποια σχόλια. Έχουμε λοιπόν:

1. $T([S[_{NP[N} \text{ Ο Γιώργος}]][_{VP}[_{VP}[_{VP}[_{VP}[V \text{ πέταξε}]]] [_{PP}[P \text{ με}]] [_{NP}[N \text{ το αεροπλάνο}]]]]] [_{PP}[P \text{ προς}]] [_{NP}[N \text{ το Λονδίνο}]]]][_{AP}[A \text{ γρήγορα}]]], \sigma) \longleftrightarrow$
 $(\exists x)(\exists e) [Ref([_{NP}[N \text{ Ο Γιώργος}]], x, \sigma) \wedge Sat(< x, e >, [_{VP}[_{VP}[_{VP}[_{VP}[V \text{ πέταξε}]]] [_{PP}[P \text{ με}]] [_{NP}[N \text{ το αεροπλάνο}]]]]] [_{PP}[P \text{ προς}]] [_{NP}[N \text{ το Λονδίνο}]]]][_{AP}[A \text{ γρήγορα}]]], \sigma)$
(από $\mathbf{A}_S, \mathbf{UI}$)
 - (α') $Ref([_{NP}[N \text{ Ο Γιώργος}]], x, \sigma) \longleftrightarrow Ref(\text{ ο Γιώργος}, x, \sigma)$
(από $\mathbf{A}_N, \mathbf{UI}$)
 - (β') $Val(\text{ο Γιώργος}, x, \sigma) \longleftrightarrow x = \text{ο Γιώργος}$ (από $\mathbf{A}_{noun}(\alpha')$)
2. $Sat(< x, e >, [_{VP}[_{VP}[_{VP}[_{VP}[V \text{ πέταξε}]]] [_{PP}[P \text{ με}]] [_{NP}[N \text{ το αεροπλάνο}]]]]] [_{PP}[P \text{ προς}]] [_{NP}[N \text{ το Λονδίνο}]]]][_{AP}[A \text{ γρήγορα}]]], \sigma) \longleftrightarrow [Sat(< x, e >, [_{VP}[V \text{ πέταξε}], \sigma) \wedge Sat(e, [_{PP}[P \text{ με}]] [_{NP}[N \text{ το αεροπλάνο}]]] \wedge Sat(e, [_{PP}[P \text{ προς}]] [_{NP}[N \text{ το Λονδίνο}]]] \wedge Sat(e, [_{AP}[A \text{ γρήγορα}]], \sigma)]$ (από $\mathbf{A}_{VP}(\beta'), (\gamma') \mathbf{UI}$)
 3. (α') $Sat(< x, e >, [_{VP}[V \text{ πέταξε}], \sigma) \longleftrightarrow Sat(< x, e >, \text{πέταξε}, \sigma)$
(από $\mathbf{A}_{VP}(\alpha')$)
 - (β') $Val(< x, e >, \text{πέταξε}, \sigma) \longleftrightarrow \text{το συμβάν } e \text{ ήταν μια πτήση του } x$
(από \mathbf{A}_{verb})
 4. (α') $Sat(e, [_{PP}[P \text{ με}]] [_{NP}[N \text{ το αεροπλάνο}]], \sigma) \longleftrightarrow (\exists y) Sat(< y, e >, [_{PP}[P \text{ με}], \sigma) \wedge Ref([_{NP}[N \text{ το αεροπλάνο}], y, \sigma)$ (από $\mathbf{A}_{PP}, \mathbf{UI}$)
 - (β') $Sat(< y, e >, [_{PP}[P \text{ με}], \sigma) \longleftrightarrow Sat(< y, e >, \text{με}, \sigma)$ (από \mathbf{A}, \mathbf{UI})
 - (γ') $Sat(< y, e >, \text{με}, \sigma) \longleftrightarrow \text{το συμβάν } e \text{ έγινε μέσω του } y.$ (από $\mathbf{A}_{Prop}(\alpha'), \mathbf{UI}$)
 5. (α') $Ref([_{NP}[N \text{ το αεροπλάνο}], y, \sigma) \longleftrightarrow Ref(\text{το αεροπλάνο}, y, \sigma)$
(από $\mathbf{A}_N, \mathbf{UI}$)
 - (β') $Ref(\text{το αεροπλάνο}, y, \sigma) \longleftrightarrow y = \text{το αεροπλάνο}$ (από $\mathbf{A}_{noun}(\beta'), \mathbf{UI}$)
 6. (α') $Sat(e, [_{PP}[P \text{ προς}]] [_{NP}[N \text{ το Λονδίνο}]], \sigma) \longleftrightarrow (\exists z) Sat(< z, e >, [_{PP}[P \text{ προς}], \sigma) \wedge Ref([_{NP}[N \text{ το Λονδίνο}], z, \sigma)$ (από $\mathbf{A}_{PP}, \mathbf{UI}$)

- (β') $Sat(< z, e >, [PP[P \text{ προς}]], \sigma) \longleftrightarrow Sat(< z, e >, \text{προς}, \sigma)$ (από $\mathbf{A_P, UI}$)
- (γ') $Sat(< z, e >, \text{προς}, \sigma) \longleftrightarrow$ το συμβάν e έγινε με κατεύθυνση το z . (από $\mathbf{A_{Prop}(\beta'), UI}$)
7. (α') $Ref([NP[N \text{ το Λονδίνο}]], z, \sigma) \longleftrightarrow Ref(\text{το Λονδίνο}, z, \sigma)$
(από $\mathbf{A_N, UI}$)
- (β') $Ref(\text{το Λονδίνο}, z, \sigma) \longleftrightarrow z = \text{το Λονδίνο}$ (από $\mathbf{A_{noun}(\gamma'), UI}$)
8. (α') $Sat(e, [AP[A \text{ γρήγορα}]], \sigma) \longleftrightarrow Sat(e, \text{γρήγορα}, \sigma)$ (απο $\mathbf{A_A, UI}$)
- (β') $Sat(e, \text{γρήγορα}, \sigma) \longleftrightarrow$ το συμβάν e έλαβε χώρα γρήγορα (από $\mathbf{A_{adj}, UI}$)
9. $Sat(e, [PP[P \text{ με}] [NP[N \text{ το αεροπλάνο}]]], \sigma) \longleftrightarrow (\exists y)$ (το y είναι το αεροπλάνο και το συμβάν e έγινε μέσω του y) (από 4, 5 \mathbf{SE})
10. $Sat(e, [PP[P \text{ προς}] [NP[N \text{ το Λονδίνο}]]], \sigma) \longleftrightarrow (\exists z)$ (το z είναι το Λονδίνο και το συμβάν e έγινε με κατεύθυνση το z) (από 6, 7, \mathbf{SE})
11. $Sat(e, [PP[P \text{ με}] [NP[N \text{ το αεροπλάνο}]]] \wedge Sat(e, [PP[P \text{ προς}] [NP[N \text{ το Λονδίνο}]]] \wedge Sat(e, [AP[A \text{ γρήγορα}]], \sigma) \longleftrightarrow (\exists y)$ (το y είναι το αεροπλάνο και το συμβάν e έγινε μέσω του y) και $(\exists z)$ (το z είναι το Λονδίνο και το συμβάν e έγινε με κατεύθυνση το z) και το συμβάν e έλαβε χώρα γρήγορα (από 8, 9, 10, \mathbf{SE})
12. $Sat(< x, e >, [VP[VP[VP[VP[V \text{ πέταξε}]] [PP[P \text{ με}] [NP[N \text{ το αεροπλάνο}]]]] [PP[P \text{ προς}] [NP[N \text{ το Λονδίνο}]]]] [AP[A \text{ γρήγορα}]]]] \longleftrightarrow$ το συμβάν e ήταν μια πτήση του x και $(\exists y)$ (το y είναι το αεροπλάνο και το συμβάν e έγινε μέσω του y) και $(\exists z)$ (το z είναι το Λονδίνο και το συμβάν e έγινε με κατεύθυνση το z) και το συμβάν e έλαβε χώρα γρήγορα (από 3, 10, \mathbf{SE})
13. $T([S[NP[N \text{ Ο Γιώργος}]] [VP[VP[VP[VP[V \text{ πέταξε}]] [PP[P \text{ με}] [NP[N \text{ το αεροπλάνο}]]]] [PP[P \text{ προς}] [NP[N \text{ το Λονδίνο}]]]] [AP[A \text{ γρήγορα}]]]], \sigma) \longleftrightarrow$ το συμβάν e ήταν μια πτήση του x και το x είναι ο Γιώργος και $(\exists y)$ (το y είναι το αεροπλάνο και το συμβάν e έγινε μέσω του y) και $(\exists z)$ (το z είναι το Λονδίνο και το συμβάν e έγινε με κατεύθυνση το z) και το συμβάν e έλαβε χώρα γρήγορα (από 1, 12, \mathbf{SE})
14. $(\forall \sigma) T(\text{Ο Γιώργος πέταξε με το αεροπλάνο στο Λονδίνο γρήγορα}, \sigma) \longleftrightarrow$ το συμβάν e ήταν μια πτήση του x και το x είναι ο Γιώργος και $(\exists y)$ (το y είναι το αεροπλάνο και το συμβάν e έγινε μέσω του y) και

4.3. Τυπική υλοποίηση

$(\exists z)$ (το z είναι το Λονδίνο και το συμβάν e έγινε με κατεύθυνση το z) και το συμβάν e έλαβε χώρα γρήγορα

15. **Αληθής**(Ο Γιώργος πέταξε με το αεροπλάνο στο Λονδίνο γρήγορα) \longleftrightarrow το συμβάν e ήταν μια πτήση του x και το x είναι ο Γιώργος και $(\exists y)$ (το y είναι το αεροπλάνο και το συμβάν e έγινε μέσω του y) και $(\exists z)$ (το z είναι το Λονδίνο και το συμβάν e έγινε με κατεύθυνση το z) και το συμβάν e έλαβε χώρα γρήγορα (από **T_S**, **SE**)

Εδώ τελειώνει και η αποδεικτική διαδικασία. Με μια άμεση λογική επεξεργασία του τελικού T -θεωρήματος (ώστε να φύγουν οι περιττοί υπαρξιακοί ποσοδείκτες), παίρνουμε ότι η πρόταση «ο Γιώργος πέταξε με το αεροπλάνο στο Λονδίνο γρήγορα» είναι αληθής αν και μόνο αν υπάρχει ένα συμβάν e κατά τη διάρκεια του οποίου ο Γιώργος πέταξε με το αεροπλάνο στο Λονδίνο και το συμβάν αυτό έλαβε χώρα γρήγορα.

Αυτό που κάνουμε μέχρι το τέλος του βήματος 8 είναι ότι «ξεδιπλώνουμε» τους ορισμούς με βάση τα σημασιολογικά αξιώματα και τον κανόνα παραγωγής που μας επιτρέπει να αντικαθιστούμε όρους με άλλους. Στη συνέχεια ακολουθούμε την αντίστροφη διαδικασία αντικαθιστώντας με τον κανόνα SE τις ερμηνείες των clauses (που έχουν ήδη αποδειχθεί στην πορεία της διαδικασίας) μέχρι το τελικό T -θεώρημα. Αντικαθιστώντας κάποιες πραφανείς ισοδυναμίες στο τελικό θεώρημα παίρνουμε τη συγκεκριμένη μορφή του που είναι συμβατή με τη λογική μορφή που δίνει ο Davidson στις προτάσεις πράξης ως υπαρξιακή ποσόδειξη πάνω από συμβάντα.

Κεφάλαιο 5

Προτασιακές στάσεις και πλάγιος λόγος

5.1 Γενικά

Η μελέτη εκφορών που αφορούν προτασιακές στάσεις (propositional attitudes), δηλαδή προτάσεων που δηλώνουν πεποίθηση, γνώση, επιθυμία, ελπίδα, βούληση κ.λ.π, είναι κεντρικής σημασίας στην φιλοσοφία της γλώσσας και δεν είναι λίγοι οι φιλόσοφοι που προσπάθησαν να προσεγγίσουν το ιδίωμα αυτό από τη σκοπιά μιας σημασιολογίας συνθηκών αληθείας. Όπως γίνεται αντιληπτό υπάρχει μια κλάση ρημάτων που εμφανίζονται στις προτάσεις του ιδιώματος αυτού και συνήθως η εμφάνιση ενός τέτοιου ρήματος ακολουθείται από το «ότι», μέσω του οποίου εισάγεται το πιθανό περιεχόμενο της προτασιακής στάσης. Η σημασιολογική τους συμπεριφορά είναι πολύ ιδιαίτερη και γι αυτό προσέλκυαν ανέκαθεν την προσοχή των ειδικών της σημασιολογίας και των φιλοσόφων. Έχουν δωθεί πάρα πολλές προτάσεις για την νοηματική τους ανάλυση, η οποία ωστόσο παραμένει ένα πολύ δύσκολο θέμα στη γλωσσολογία και τη φιλοσοφία.

Τα προτασιακά ρήματα, μπορούν να ειπωθούν ως λεκτικά αντικείμενα τα οποία εισάγουν μια σχέση ανάμεσα σε έναν γνωσιακό ενεργούντα (ένα ορθολογικό ον) και μια πρόταση, ή καλύτερα κάτι που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως *προτασιακό περιεχόμενο*. Τα βασικά χαρακτηριστικά ενός προτασιακού περιεχομένου είναι ότι μπορούν να χαρακτηριστούν ως αληθή, ή ψευδή και κυρίως ότι μπορούν να εκφραστούν με τη μορφή μιας δηλωτικής πρότασης. Για παράδειγμα στην πρόταση «Η Μαρία πιστεύει ότι ο Donald Davidson ήταν φιλόσοφος» το όνομα αναφέρεται στον γνωσιακό ενεργούντα και η εκφραση «ο Donald Davidson ήταν φιλόσοφος» είναι το πρότασιακό περιεχόμενο με τα δύο αυτά να συνδέονται μέσω της σχέσης που εισάγεται από το «πιστεύει ότι».

Το ιδίωμα αυτό παρέχει πολλά παραδείγματα σημασιολογικών φαινομένων

5.2. Η προσέγγιση του Davidson

των οποίων η προσέγγιση κάθε άλλο παρά άμεση είναι. Ωστόσο αυτός δεν είναι ο μόνος λόγος για τη σημαντικότητα των προτασιακών στάσεων, αφού μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η φιλοσοφική- εννοιολογική ανάλυση αυτών και των πνευματικών καταστάσεων που υποδηλώνουν. Οι έννοιες που σχετίζονται με τις προτασιακές στάσεις παίζουν κεντρικό ρόλο στην κατανόηση του εαυτού μας και των άλλων ανθρώπινων όντων και θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι είναι άμεσα συνδεδεμένες με την ίδια την έννοια της ορθολογικότητας. Ένας άνθρωπος βλέπει τον εαυτό του ως κάτοχο βούλησης, πεποιθήσεων, επιθυμιών και ερμηνεύει άλλα ορθολογικά όντα διαγνώσκοντας σε αυτά παράμοιες πνευματικές στάσεις. Αυτό αντανακλά με έναν πολύ καλό τρόπο την αιτιότητα των ανθρώπινων πράξεων και έτσι η σε βάθος μελέτη των φαινομένων που σχετίζονται με τις προτασιακές στάσεις παρέχει διάφορα σχήματα για την περιγραφή, ερμηνεία και πρόβλεψη της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Όπως παρατηρεί ο Davidson, «το να διαθέτει κανείς προτασιακές στάσεις ισοδυναμεί με το να είναι ορθολογικό ον»¹

5.2 Η προσέγγιση του Davidson

Η προσέγγιση του Davidson στην σημασιολογική ανάλυση των προτασιακών στάσεων αρχίζει σαν μια προσέγγιση της σημασιολογίας του πλάγιου λόγου, του ιδιώματος δηλαδή που περιλαμβάνει προτάσεις με τις οποίες αποδίδεται μια εκφορά σε κάποιο πρόσωπο, όπως για παράδειγμα «Ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται»². Ωστόσο η ανάλυσή του μπορεί άμεσα να επεκταθεί σε κάθε πρόταση- αναφορά προτασιακής στάσης. Μάλιστα ο ίδιος ο Davidson ισχυρίστηκε ότι η επέκταση της παρατατικής ανάλυσης, όπως συχνά αποκαλείται η προσέγγισή του στον πλάγιο λόγο μπορεί να είναι το κλειδί για τη σωστή ερμηνεία των ψυχολογικών προτάσεων γενικότερα, όπως ο ίδιος ονομάζει τις προτάσεις που αφορούν προτασιακές στάσεις και ακόμη περισσότερο ένα χρήσιμο εργαλείο για τη μελέτη των διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα σε ψυχολογικές και λοιπές έννοιες.³

Ας θεωρήσουμε λοιπόν την πρόταση «Ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται». Για τον Davidson πρώτο και σημαντικότερο βήμα που πρέπει να κάνει κανείς για τη μελέτη της σημασιολογίας μιας τέτοιας πρότασης είναι να καθορίσει τη λογική της μορφή. Η κλασική προσέγγιση είναι βέβαια η θεώρηση της πρότασης αυτής ως περιέχουσας την πρόταση «η γη κινείται» και αυτή με τη σειρά της, να

¹ Donald Davidson, *Rational Animals*, 1982 p.475-476

² Είναι η πρόταση-παράδειγμα που χρησιμοποιεί ο ίδιος ο Davidson στην ανάλυση του πλάγιου στο *On saying that*

³ Ο Davidson κάνει την νύξη αυτή στην εναρκτήρια παράγραφο της εργασίας του «*On saying that*» όπου παρουσιάζεται η ανάλυσή του για τη σημασιολογία του πλάγιου λόγου.

θεωρηθεί ως αποτελούμενη από τον ενικό όρο «η γη» και το κατηγορημα «κινείται». Τότε όμως, τουλάχιστον όσον αφορά την αληθοθεωρητική ανάλυση της πρότασης ο ενικός όρος μπορεί να αντικατασταθεί από οποιονδήποτε άλλον με την ίδια αναφορά με αποτέλεσμα μια λανθασμένη απόδοση της σημασίας της αρχικής πρότασης. Για παράδειγμα αντικαθιστώντας τον ενικό όρο «η γη» με ένα άλλο με την ίδια αναφορά παίρνουμε την πρόταση «Ο Γαλιλαίος είπε ότι ο τρίτος από τον ήλιο πλανήτης κινείται». Οι δύο προτάσεις θα έπρεπε να έχουν την ίδια συμπεριφορά από άποψη συνθηκών αληθείας, δηλαδή η μία να αληθεύει τότε και μόνον τότε όταν και η άλλη αληθεύει. Εντούτοις η προφανής κατάρρευση του κανόνα αυτού⁴ είναι ενδεικτική του εντασιακού χαρακτήρα του ιδιώματος του πλάγιου λόγου (αλλά και κάθε πρότασης που αφορά προτασιακές στάσεις) και δείχνει την αναγκαιότητα μιας διαφορετικής σημασιολογικής προσέγγισης που να αποδίδει τη λογική μορφή με τρόπο συμβατό προς το χαρακτήρα αυτό. Ο Davidson καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το πρόβλημα που δημιουργείται στον κλασικό χειρισμό του ιδιώματος του πλάγιου λόγου αφορά μία από τις ακόλουθες δύο περιπτώσεις: Είτε είναι λανθασμένη η λογική μορφή που αποδίδουμε στη πρόταση, είτε είναι λανθασμένος ο τρόπος με τον οποίο αποδίδουμε αναφορές στους ενικούς όρους.⁵ Ωστόσο το να επιλυθεί το πρόβλημα αλλάζοντας τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε ότι οι λέξεις αναφέρονται σε πράγματα δεν είναι καθόλου εύκολο, ούτε από τη σκοπιά της καθημερινής χρήσης της γλώσσας, αλλά ούτε και σε επίπεδο τυπικού χειρισμού της, όπως παραδέχεται και ο Davidson γιατί

[...] οτιδήποτε αφορά τους ενικούς όρους, αφορά ταυτόχρονα και οτιδήποτε τους αγγίζει δηλαδή τα πάντα: ποσοδείκτες, μεταβλητές, κατηγορήματα, προτασιακούς συνδέσμους. Οι ενικοί όροι αναφέρονται, ή φαίνεται σαν να αναφέρονται στις οντότητες πάνω από τις οποίες κυμαίνεται το εύρος των μεταβλητών της ποσόδειξης και είναι αυτές ακριβώς οι οντότητες που καθιστούν τα κατηγορήματα αληθή ή ψευδή.⁶

Το πρόβλημα λοιπόν που ανακύπτει από τον εντασιακό χαρακτήρα του πλάγιου λόγου δεν αφορά κάποιο λανθασμένο τρόπο να αποδίδουμε αναφορές στους ενικούς όρους, ούτε μπορεί να επιλυθεί απεμπολίζοντας, ή ακυρώνοντας την κλασική προσέγγιση στη σημασιολογία τους. Το ίδιο πρόβλημα επεκτείνεται σε πολλές άλλες εκφράσεις της γλώσσας. Ο Davidson χρησιμοποιεί το

⁴Ο κανόνας στον οποίο αναφερόμαστε εδώ αποκαλείται συχνά και *κανόνας του Leibniz* και λέει ότι όροι με την ίδια αναφορά μπορούν να αντικατασταθούν μεταξύ τους σε κάθε σύνολο συμφραζομένων χωρίς μεταβολή της αληθοτιμής της πρότασης. Με άλλα λόγια, σε ότι αφορά στην αλήθεια μιας πρότασης αυτό που παίζει ρόλο είναι το σε τι αναφέρεται μια έκφραση και όχι ο τρόπος με τον οποίο αναφέρεται σε αυτό.

⁵On saying that, p. 130

⁶Στο ίδιο p. 131

5.2. Η προσέγγιση του Davidson

εξής παράδειγμα για να το δείξει αυτό: Το πρόβλημα που προκύπτει αν στην πρόταση «Ο Γιάννης είπε ότι η Αφροδίτη είναι ένας κατώτερος πλανήτης»⁷ αντικαταστήσουμε τον ενικό όρο «Αφροδίτη» με τον όρο «αυγερινός» που έχει την ίδια αναφορά, είναι της ίδιας μορφής με το πρόβλημα που δημιουργείται αν στην ίδια πρόταση αντικαταστήσουμε την έκφραση «είναι ένας κατώτερος πλανήτης» με την «ταυτίζεται με τον Ερμή ή με την αφροδίτη» η οποία έχει την ίδια έκταση. Παρόλα αυτά δεν είναι πρόβλημα το οποίο σχετίζεται, τουλάχιστον άμεσα, με τον τρόπο με τον οποίο αποδίδουμε αναφορές σε ενικούς όρους.

Θα έπρεπε λοιπόν, προτείνει ο Davidson, να στραφούμε στην μελέτη της λογικής δομής που διαβάζουμε σε μια πρόταση του ιδιώματος αυτού, είναι η λογική δομή που είναι διαφορετική εδώ απ' ότι στον ευθύ λόγο και δημιουργεί τα πρόβλήματα στην κλασική σημασιολογική προσέγγιση. Γίνεται ήδη φανερό ότι η σημασιολογική ανάλυση ολόκληρης της πρότασης δεν μπορεί να στηριχθεί στην κληρονομικότητα της λογικής μορφής των κομματιών της. Με άλλα λόγια η λογική μορφή της πρότασης «η γη κινείται» δεν μπορεί να παίξει κάποιο θετικό ρόλο στον χειρισμό της σημασιολογίας της πρότασης «Ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται». Κάτι τέτοιο έχει αποτελέσματα ανεπίτρεπτα για μια θεωρία που πραγματεύεται το νόημα.

Φυσικά η προσέγγιση του Davidson στη λογική μορφή του συγκεκριμένου ιδιώματος δεν θα μπορούσε να βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από τις θέσεις του για τη γενικότερη δομή της γλώσσας και τη σημασιολογία της, δηλαδή από μια ανδρομική θεωρία αλήθειας τύπου Tarski. Σε άμεση σύνδεση με τη συνθετικότητα που ο Davidson διαβάζει στη γλώσσα και επιβάλλει στη σημασιολογική του μελέτη αυτής, πρωταρχικό ρόλο σε μια ικανοποιητική περιγραφή της λογικής μορφής μιας πρότασης παίξει ο σημασιολογικός χαρακτήρας της, με άλλα λόγια η αλήθεια ή το ψεύδος της, όπως αυτός αντανακλάται στον τρόπο με τον οποίο η πρόταση σχηματίζεται μέσω ενός πεπερασμένου πλήθους εφαρμογών πεπερασμένου πλήθους «μηχανισμών», οι οποίες *επαρκούν για όλη τη γλώσσα ως σύνολο*, πάνω σε αντικείμενα που παίρνουμε από ένα πεπερασμένο απόθεμα (το λεξιλόγιο) που επίσης επαρκεί για τη γλώσσα ως σύνολο. Με τα λόγια του Davidson

Το να δει κανείς μια πρόταση υπό αυτό το φως ισοδυναμεί με το να την δει υπό το φως μιας θεωρίας για τη γλώσσα, η οποία δίνει τη μορφή *κάθε* πρότασης στη γλώσσα αυτή.⁸

Με άλλα λόγια ο Davidson ισχυρίζεται ότι η δομή που αποδίδεται σε μια πρόταση από μια *a la Tarski* θεωρία αλήθειας μπορεί και πρέπει να θεωρηθεί

⁷ Ιστορικά οι όροι ανώτερος και κατώτερος πλανήτης (*inferior, superior planet*) χρησιμοποιήθηκαν για την αναφορά σε πλανήτες που βρίσκονταν κοντύτερα και μακρύτερα από τον ήλιο αντίστοιχα, απ' ότι η γη.

⁸ On saying that, p.131

ως η λογική μορφή της.⁹ Και τώρα έχοντας ξεκαθαρίσει όλα αυτά ο Davidson σχιαγραφεί αυτό που κατά την άποψή του είναι το βασικό πρόβλημα με τον πλάγιο λόγο: Αυτό που φαίνεται ότι συμβαίνει είναι ότι ένα τέτοιο σύνολο συμφραζομένων μοιάζει να «καταργεί τη σχέση μεταξύ αλήθειας και λογικής συνεπαγωγής». Με άλλα λόγια, ενώ ενώ είναι προφανής η ομοιότητα ανάμεσα στη δομή των προτάσεων «Ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται» και «η γη κινείται», η απόδοση παρόμοιας δομής από μια θεωρία αλήθειας οδηγεί στην αποδοχή λογικών συνεπαγωγών τις οποίες πολύ δύσκολα δεχόμαστε στην καθημερινή χρήση του λόγου.¹⁰ Ωστόσο, είναι δομή αυτό που αναζητάμε αν θέλουμε να καθορίσουμε με κάποιο τρόπο το νόημα μιας πρότασης. Άλλωστε, οποιαδήποτε δηλωτική πρόταση κι αν τοποθετηθεί στη θέση των αποσιωπητικών στην «Ο Γαλιλαίος είπε ότι...» το αποτέλεσμα θα έχει κάποιο νόημα και άρα για τον καθορισμό του χρειαζόμαστε μια θεωρία που να περιγράφει κάθε μία από τις προτάσεις αυτές ως το αποτέλεσμα πεπερασμένου πλήθους εφαρμογών ενός πεπερασμένου πλήθους μηχανισμών πάνω σε μια απειρία διαφορετικών προτασιακών περιεχομένων, με τρόπο που να αντανακλά τη σημασιολογική συνεισφορά των μηχανισμών αυτών στον καθορισμό της σημασίας ολόκληρης της πρότασης, που φυσικά στα πλαίσια της ντειβιντσονιανής σημασιολογίας δεν είναι παρά ο καθορισμός των συνθηκών αληθείας της. Αν δεν είμαστε σε θέση να το κάνουμε αυτό, τότε το μόνο που μένει είναι ο καθορισμός των συνθηκών αληθείας μιας απειρίας προτάσεων της μορφής «Ο Γαλιλαίος είπε ότι...» μελετώντας μία προς μία κάθε πρόταση ξεχωριστά και σε αυτή την περίπτωση δεν έχουμε καν θεωρία. Το πρόβλημα λοιπόν συνίσταται στο ότι από τη μία μεριά πρέπει να αποκαλύψουμε σημαντική σημασιολογική δομή στο ιδίωμα του πλάγιου λόγου, ενώ από την άλλη η κατάρρευση της λογικής συνεπαγωγής που οφείλεται ακριβώς στη απόδοση δομής με τον κλασικό τρόπο δείχνει προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης των προτασιακών περιεχομένων ως «σημασιολογικά αδρανή» συστατικά μιας πρότασης.

Στην πραγματικότητα αυτή είναι η ντειβιντσονιανή προσέγγιση. Να αντιμετωπίσουμε την πρόταση που ακολουθεί το «ότι», ως μια ξεχωριστή εκφορά

⁹ Ο Davidson ασχολείται επίσης και με μια δεύτερη προσέγγιση στον καθορισμό της λογικής δομής, συγκεκριμένα αυτήν που έχει ως αφετηρία την έννοια της λογικής συνεπαγωγής των προτάσεων και επιχειρηματολογεί υπέρ του γεγονότος ότι οι δύο προσεγγίσεις είναι πρακτικά ισοδύναμες. (On Saying that, p. 132)

¹⁰ Μπορεί στην καθημερινή ζωή μερικοί να είναι σε θέση να δεχτούν την συνεπαγωγή της πρότασης «η γη κινείται» από την πρόταση «Ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται», αλλά αυτό δεν οφείλεται στον τρόπο με τον οποίο μεταφέρεται πληροφορία μέσω του πλάγιου λόγου, αλλά στη γνώση μας ότι η γη κινείται και δευτερευόντως στη γνώση μας για την ιστορία του Γαλιλαίου. Προφανώς, ακόμα και με την πιο καθημερινή, διαισθητική ερμηνεία της έννοιας της λογικής συνεπαγωγής, κανείς δεν θα ένοιθε ιδιαίτερα σίγουρος λέγοντας ότι η πρόταση «Διασχίζοντας τον Ατλαντικό φτάνουμε στην Ινδία» είναι λογική συνέπεια της πρότασης «Ο Κολόμβος είπε ότι διασχίζοντας τον Ατλαντικό φτάνουμε στην Ινδία».

5.2. Η προσέγγιση του Davidson

από την «ο x είπε ότι» με τέτοιο τρόπο, ώστε η αλήθεια μιας πρότασης της μορφής «ο x είπε ότι y », όπου y είναι μια δηλωτική πρόταση, που μπορεί να είναι αληθής, ή ψευδής, να μην εξαρτάται από την αλήθεια ή μη της y . Φυσικά μια τέτοια ανάλυση στα πλαίσια μιας σημασιολογίας συνθηκών αληθείας δείχνει ακριβώς ότι η τυχαία πρόταση που αντικαθιστάται στο y παραπάνω αντιμετωπίζεται ακριβώς ως έχουσα νοηματικό περιεχόμενο, που δεν συμβάλλει στον καθορισμό του νοηματικού περιεχομένου μιας πιο σύνθετης πρότασης.

Το σκεπτικό του Davidson βασίζεται σε μια απλή ανάλυση του τί σημαίνει να είναι αληθής μια πρόταση του ιδιώματος αυτού. Ένας Έλληνας ομιλητής, το 2007 για παράδειγμα θα θεωρήσει αληθή τη γνωστή μας πρόταση αν και μόνο εάν υπάρχει μια εκφορά η οποία στα χείλη του Γαλιλαίου (δηλαδή στα ιταλικά, τον 17ο αιώνα), είχε την ίδια σημασία με αυτήν που έχει η δική του εκφορά (στα ελληνικά, τον 21ο αιώνα) : «η γη κινείται», μια εκφορά δηλαδή της ελληνικής γλώσσας που καθιστά τον ομιλητή αυτόν και τον Γαλιλαίο «ομοιολεκτούντες»¹¹. Με την πρώτη ματιά ίσως ο τρόπος που αντιμετωπίζουμε την εκφορά «η γη κινείται» στα πλαίσια του παραπάνω να μην είναι πολύ πειστικός. Προτείνεται ένα σχήμα απονομής συνθηκών αληθείας (σημασιολογικής ανάλυσης) σε μια πρόταση, που βασίζεται στην ευθεία επίκληση του νοήματος (με τη δαισιθητική, καθημερινή έννοια) μιας άλλης πρότασης, ([...] είχε την ίδια σημασία με αυτή που έχει η δική του εκφορά [...]). Με άλλα λόγια φαίνεται σαν το σχήμα αυτό να χρησιμοποιεί την έννοια που προσπαθεί να φωτίσει. Ωστόσο δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Το σχήμα αυτό βασίζεται πράγματι στην ικανότητα ταυτοποίησης συνωνυμίας ανάμεσα σε δύο εκφορές, με τη διαφορά ότι αυτή η συνωνυμία δεν τοποθετείται στα θεμέλια κάποιας θεωρίας, δεν βασίζουμε καμία θεωρητική κατασκευή επάνω της. Απλά τη χρησιμοποιούμε για να αναφερθούμε στο περιεχόμενο μιας εκφοράς πλάγιου λόγου, περιεχόμενο που δεν αναλύεται πουθενά αντικατοπτρίζοντας ακριβώς τη σημασιολογική αδράνεια που ο Davidson βλέπει να χαρακτηρίζει τις προτάσεις που ακολουθούν το «ότι» στον πλάγιο λόγο.

Μένει ένα ακόμη λεπτό σημείο να ξεκαθαριστεί. Σύμφωνα με τα παραπάνω όταν έναν ομιλητή λέει: «ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται» για τον Davidson παρουσιάζει τον Γαλιλαίο και τον εαυτό του ως ομοιο-λεκτούντες, η παραπάνω εκφορά στα χείλη του ομιλητή υποδηλώνει ότι ομιλητής αυτός πρεσβεύει πως ο ίδιος και ο Γαλιλαίος λένε το ίδιο πράγμα. Ωστόσο δεν αρκεί κάτι τέτοιο. Η απόδοση συνθηκών αληθείας από έναν ομιλητή στην επίμαχη πρόταση δεν μπορεί να βασιστεί στον ισχυρισμό ότι ο ίδιος και ο Γαλιλαίος λένε το ίδιο πράγμα. Θα πρέπει το τελευταίο να είναι γεγονός και όχι απλώς ένας ισχυρισμός, με άλλα λόγια θα πρέπει ο ομιλητής να πει κάτι ώστε να μπορούν ο ίδιος και

¹¹ Χρησιμοποιώ αυτήν τη λέξη ως -κακή ίσως - μετάφραση του όρου «samesayers» που χρησιμοποιεί ο Davidson

ο Γαλιλαίος να ομοιολεκτούν. Η διαφορά είναι λεπτή, αλλά αρκετά σημαντική και είναι ακριβώς αυτή που καθορίζει την προσέγγιση του Davidson. Μια σημασιολογική θεωρία στη μορφή που προτείνει ο Davidson είναι μια θεωρία αλήθειας, σχετικοποιημένη, όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, ως προς τον τόπο, τον χρόνο και τον ομιλητή ως μια προσπάθεια συμβατότητας ανάμεσα στον τυπικό χειρισμό της φυσικής γλώσσας και των ιδιαιτεροτήτων που αναδύονται από την καθημερινή χρήση της. Για παράδειγμα μια νειβιντσονιανή ανάλυση της πρότασης: «αυτό είναι ένα κόκκινο ποδήλατο» θα αποδώσει το εξής:

Η πρόταση «αυτό είναι ένα κόκκινο ποδήλατο» είναι αληθής ως προς έναν ομιλητή x τη χρονική στιγμή t αν το ποδήλατο που υποδεικνύεται από τον x τη στιγμή t είναι κόκκινο.

Αν είναι αληθής η πρόταση που μελετάμε εδώ ως προς τον ομιλητή, είναι επειδή ο ίδιος και ο Γαλιλαίος ομοιολεκτούν, άρα πράγματι με κάποιο τρόπο θα πρέπει ο ομιλητής να κάνει ώστε να συμβαίνει αυτό. Και δεν υπάρχει άλλος τρόπος για να το κάνει αυτό από το να εκφέρει τα λόγια που ο ίδιος ισχυρίζεται ότι είπε ο Γαλιλαίος, όχι βέβαια την αυθεντική ιταλική πρόταση, αλλά μια πρόταση που στην Ελλάδα του 2007 έχει την ίδια σημασία με αυτήν που θα εξέφερε ο Γαλιλαίος στην Ιταλία του 17ου αιώνα αν ήθελε να πει ότι η γη κινείται. Ωστόσο αυτό σημαίνει ότι ο ομιλητής μας θα πρέπει να πει κάτι της μορφής «ο Γαλιλαίος είπε ότι ‘ή γη κινείται’».¹² Αλλά στην πραγματικότητα με αυτή την εκφορά ο ομιλητής όχι μόνο δε λέει αυτό που είπε ο Γαλιλαίος, αλλά για τον Davidson δεν λέει απολύτως τίποτα. Η εκφορά της πρότασης «η γη κινείται» όταν αυτή εμφανίζεται σαν όρισμα στον μηχανισμό που περιγράφεται από το «ο Γαλιλαίος είπε ότι» το μόνο που κάνει είναι να αναφέρεται σε μια πρόταση στην πρόταση μέσα στα εισαγωγικά στην «ο Γαλιλαίος είπε ότι ‘ή γη κινείται’» και αυτό ακριβώς είναι που δεν μπορεί να γίνει γιατί σύμφωνα με τον Davidson η τοποθέτηση εισαγωγικών είναι ένας αδιαφανής μηχανισμός που δεν επιτρέπει πρόσβαση στην πληροφορία της πρότασης που περικλείεται μέσα σε αυτά.

Έτσι αυτό που προτείνει ο Davidson είναι ότι ο ομιλητής πρέπει να εκφέρει την πρόταση «η γη κινείται», ξεχωριστά χωρίς καμία σχέση με το ρόλο της στο ιδίωμα του πλάγιου λόγου. Η λειτουργία του ιδιώματος του πλάγιου λόγου είναι τότε παρόμοια με τη λειτουργία του δεικτικού ιδιώματος, όπως με την πρόταση με το κόκκινο ποδήλατο παραπάνω, ο μηχανισμός «είπε ότι» χρησιμεύει ως εργαλείο αναφοράς στην δική του εκφορά. Το σχήμα, όπως περιγράφηκε πριν είναι

¹² Αν χρησιμοποιήσει ο ομιλητής την πρόταση «η γη κινείται» μέσα σε εισαγωγικά, δεν λέει ότι η γη κινείται. Πρέπει όμως να το κάνει αυτό για να μπορέσει να ομοιολεκτήσει με τον Γαλιλαίο για αυτό το θέμα.

5.2. Η προσέγγιση του Davidson

$(\exists x)$ [η εκφορά x του Γαλιλαίου και η εκφορά y του ομιλητή τους καθιστούν ομοιολεκτούντες]

και η ανάλυση ολοκληρώνεται με την αντικατάσταση στη θέση που καταλαμβάνεται από το y με μια λέξη ή έκφραση που αναφέρεται με κατάλληλο τρόπο στην εκφορά του ομιλητή. Έτσι η σημασιολογική ανάλυση της πρότασης περιλαμβάνει δύο εκφορές. Ο ομιλητής λέει:

Η γη κινείται.

$(\exists x)$ [Η εκφορά x του Γαλιλαίου και η τελευταία μου εκφορά μας καθιστούν ομοιολεκτούντες.]

Αυτή είναι η λογική μορφή που ο Davidson αποδίδει στην πρόταση και ισχυρίζεται ότι βρίσκεται κρυμμένη πίσω από «συντομογραφίες των ορισμών» και τον δεικτικό χαρακτήρα της έκφρασης «είπε ότι». Ακριβώς εφαρμόζοντας αυτές τις συντομογραφίες η παραπάνω λογική μορφή γίνεται¹³:

Η γη κινείται.

Ο Γαλιλαίος το είπε.

Η αντιστροφή των δύο εκφορών, ώστε η λογική μορφή να βρίσκεται σε συμφωνία με την καθημερινή χρήση της πρότασης και η αφαίρεση της τελείας από την «ο Γαλιλαίος το είπε.», ως μια ορθογραφική, όπως λέει ο Davidson αλλαγή ασήμαντη σημασιολογικά και με μόνο ρόλο το να «υποδείξει στο μάτι τη σχέση που έχει η μία εκφορά ως εισαγούσα την άλλη», οδηγούν στην οικεία μας μορφή της πρότασης

¹³ Ο ρόλος που παίζει το *that* στην αγγλική γλώσσα (στην οποία έγραφε ο Davidson) κάνει αυτήν τη θέση του ιδιαίτερα ελκυστική, αφού μπορεί κανείς να περνάει από τη μια διατύπωση της λογικής μορφής στην άλλη χωρίς αλλαγή ούτε στην συντακτική δομή ούτε στη μορφή (οι λέξεις που τις αποτελούν παραμένουν ίδιες και με την ίδια σειρά) των δύο εκφορών, δηλ. των «Galileo said that.» και «the earth moves.» και σε συμφωνία με την καθημερινή τους χρήση. Παρόλο που το γεγονός ότι σε πολλές γλώσσες (όπως και στα ελληνικά) η λέξη που εισάγει το προτασιακό περιεχόμενο μιας εκφοράς πλάγιου λόγου δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως υποδηλωτική μιας πρότασης χωρίς μεταβολή στη σύνταξη της πρότασης, αποτέλεσε συχνά μια γραμμή κριτικής απέναντι στην πρόταση του Davidson, ωστόσο θεωρείται ότι οι αλλαγές τόσο στη σύνταξη, όσο και στη μορφή της ελληνικής πρότασης για το Galileo said that είναι αμελητέες όσον αφορά το νόημά της και περνάμε από τη μια στην άλλη έχοντας κάτι τέτοιο κατά νου. Έτσι υπονοείται ότι οι προτάσεις «Ο Γαλιλαίος το είπε», «ο Γαλιλαίος είπε αυτό» και παραλλαγές τους που χρησιμοποιούνται στα επόμενα για την έκφραση «Galileo said that», είναι ισοδύναμες και το νόημά τους ταυτίζεται με τον δεικτικό-υποδηλωτικό ρόλο που θα είχε η πρόταση «ο Γαλιλαίος είπε ότι» σαν αυτή να μπορούσε να σταθεί ως αυτόνομη πρόταση των ελληνικών (όπως δηλαδή συμβαίνει με το «Galileo said that»)

ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται.

Η αποδοχή της πρότασης του Davidson στον χειρισμό του πλάγιου λόγου θεραπεύει πολλά από τα παράδοξα που τον χαρακτηρίζουν. Όχι με κάποιο μαγικό τρόπο, αλλά μάλλον υποδεικνύοντας ότι είναι η θεώρησή μας προς αυτόν που είναι προβληματική και όχι το ιδίωμα αυτό καθ' εαυτό. Έτσι, πρώτα πρώτα η αδυναμία αντικατάστασης όρων με την ίδια αναφορά εξηγείται ως αποτέλεσμα της θεώρησης αυτού που στην ουσία είναι μια ακολουθία από δύο εκφορές, ως μία. Σύμφωνα με τα παραπάνω μια πρόταση της μορφής «ο x είπε ότι y » αποτελείται από έναν όρο που αναφέρεται σε έναν γνωσιακό ενεργούντα, το ρήμα «είπε» και μια έκφραση, το «ότι», που στα πλαίσια της θεωρίας αντιμετωπίζεται ως ενικός όρος, και μέσω του οποίου αναφέρεται σε μια εκφορά. Αυτό καθ' εαυτό το προτασιακό περιεχόμενο της πρότασης δεν έχει κανένα σημασιολογικό πρόσημο, δεν παίζει κανένα ρόλο στον καθορισμό των συνθηκών αληθείας της πρότασης. Η έκφραση y είναι ένα μαυρό κουτί, αλλαγές σε αυτό δεν επιφέρουν αλλαγές στις συνθήκες αληθείας της πρότασης, ως προς τον καθορισμό των οποίων μόνον η πρώτη εκφορά είναι σημαντική. Είναι μια εκφορά του ομιλητή ως προς τον οποίο κρίνεται η αλήθεια της πρότασης και στην οποία αναφέρεται το «ότι», που μας επιτρέπει να δούμε μέσα στο μαύρο κουτί, αλλά και πάλι χωρίς να επέμβουμε. Το παράδοξο λοιπόν είναι για τον Davidson αυτό: Αντικαθιστώντας όρους στην έκφραση y με άλλους με την ίδια αναφορά διαβάζουμε ως αλλαγή των συνθηκών αληθείας της πρότασης το αποτέλεσμα μιας πράξης που όχι μόνο δεν μπορούμε, αλλά δεν έχει και κανένα νόημα να κάνουμε. Ο σωστός τρόπος να αντιμετωπίσουμε την κατάσταση είναι να δούμε ότι μετά από αυτά, αν η δεύτερη εκφορά, το προτασιακό περιεχόμενο είχε άλλη μορφή, τότε μπορεί πρόταση να είχε άλλη αληθοτιμή γιατί η αναφορά του «ότι», η εκφορά του ομιλητή ως προς τον οποίο αποδίδονται συνθήκες αληθείας θα ήταν διαφορετική. Αλλά και το δεύτερο πρόβλημα, το ότι δηλαδή παρατηρείται αυτή η διάσταση ανάμεσα στη σχέση της αλήθειας με τη λογική συνεπαγωγή επιλύεται κάτω από το φως αυτής της θεωρίας αφού δεδομένου του ρόλου που αποδίδουμε στο προτασιακό περιεχόμενο, το μόνο που μπορούμε να εξάγουμε λογικά από την πρόταση «ο x είπε ότι y » είναι ότι ο x είπε κάτι και τίποτα παραπάνω.

5.3 Κριτική

Η πιο επιδραστική κριτική που ασκήθηκε στις απόψεις του Davidson για την ανάλυση της λογικής μορφής του πλάγιου λόγου προέρχονται από τον Tyler Burge.¹⁴ Η πρώτη από τις αντιρρήσεις του Burge αφορά τα φαινόμενα

¹⁴ Στο T. Burge, On Davidson's Said That.

5.3. Κριτική

που παρατηρούνται σε προτάσεις που σχηματίζονται από διαδοχικές αναφορές σε εκφορές ομιλητών, όπως για παράδειγμα στην πρόταση

Ο Γαλιλαίος είπε ότι ο Κοπέρνικος είπε ότι η γη κινείται.

Πώς θα αντιμετώπιζε η ανάλυση του Davidson την πρόταση αυτή; Σύμφωνα με τα προηγούμενα, η πρόταση αυτή αποτελείται από δύο ξεχωριστές εκφορές. Την «Ο Γαλιλαίος είπε ότι.» και την «Ο Κοπέρνικος είπε ότι η γη κινείται.» Τώρα η δεύτερη από τις προτάσεις αυτές υπόκειται στην ίδια σημασιολογική ανάλυση με την αρχική. Με άλλα λόγια ένας ομιλητής ερμηνεύει την πρόταση αυτή χωρίζοντάς την και πάλι σε δύο κομμάτια. Στη συνέχεια παράγει την εκφορά «η γη κινείται», μέσω του «ότι» αναφέρεται στην δική του εκφορά (αυτήν που μόλις παρήγαγε) και μέσω του «είπε» τη συνδέει με τον Κοπέρνικο (η λέξη «Κοπέρνικος» στα χείλη του ερμηνευτή αναφέρεται βέβαια στον άνθρωπο που έζησε κάποτε και ήταν ο Κοπέρνικος). Το πρόβλημα τώρα για τον Burge είναι το εξής: Μετά από αυτά, πώς ακριβώς ερμηνεύεται ολόκληρη η πρόταση; Μια ορθή σημασιολογική ανάλυση θα πρέπει να συνδέει συνδέει τον Γαλιλαίο με μια εκφορά που συμπίπτει σε περιεχόμενο με μια άλλη εκφορά που έκανε ο Κοπέρνικος. Αλλά αυτό δεν συμβαίνει. Αυτό που κάνουμε εφαρμόζοντας την παρατατική ανάλυση εδώ είναι ότι συνδέουμε τον Γαλιλαίο με την εκφορά «ο Κοπέρνικος είπε ότι η γη κινείται», τη συγκεκριμένη εκφορά που παράγει ο ομιλητής που εφαρμόζει την παρατατική ανάλυση στην υπό-πρόταση «ο Κοπέρνικος είπε ότι η γη κινείται». Όμως αυτό δεν είναι μια σχέση ανάμεσα σε εκφορές του Γαλιλαίου και του Κοπέρνικου, αλλά μια σχέση ανάμεσα στον Γαλιλαίο και μια εκφορά του ομιλητή που ερμηνεύει την πρόταση, μια σχέση ανύπαρκτη. Με άλλα λόγια, για τον Burge, η παρατατική ανάλυση αποτυγχάνει εδώ με την εξής έννοια: Η αρχική πρόταση λέει ότι ο Γαλιλαίος απέδωσε μια εκφορά στον Κοπέρνικο. Αυτό δεν φαίνεται πουθενά στην παρατατική ανάλυση. Αντίθετα, αυτό που προκύπτει από την τελευταία είναι ότι η πρόταση (2) παρακάτω είναι ψευδής:

(1) Ο Κοπέρνικος είπε ότι η γη κινείται.

(2) Ο Γαλιλαίος το είπε.

Αν εφαρμόσουμε την παρατατική ανάλυση στην πρώτη πρόταση ο μόνος τρόπος για να είναι αληθής η δεύτερη πρόταση είναι ο Γαλιλαίος να είπε ότι υπάρχει μια εκφορά του Κοπέρνικου η οποία ταυτίζεται σε περιεχόμενο με την ακόλουθη εκφορά του ομιλητή που ερμηνεύει την πρόταση: «η γη κινείται». Φυσικά ο Γαλιλαίος δεν είπε ποτε κάτι τέτοιο (και ούτε και θα μπορούσε βέβαια να το πει). Αυτό που είπε είναι ακριβώς ότι ο Κοπέρνικος είπε ότι η γη κινείται αλλά αυτό δεν φαίνεται πουθενά στα παραπάνω. Άρα για τον Burge η παρατατική ανάλυση του Davidson είναι λανθασμένη.

Ωστόσο δεν είναι δύσκολο να δει κανείς ότι ένα τέτοιο επιχείρημα όχι μόνο δεν βρίσκεται σε συμφωνία με την ορθή μορφή της παρατατικής ανάλυσης, όπως την περιγράφει ο Davidson, αλλά αντίθετα η ανάλυση που προτείνει είναι ακριβώς αυτό που ο Davidson προσπαθεί να αποφύγει αρχικά: Αποδίδει ανεξάρτητο σημασιολογικό περιεχόμενο στην έκφραση y που περιέχεται σε μια εκφορά τύπου «ο x είπε ότι y ». Σωστή εφαρμογή της παρατατικής ανάλυσης στην αρχική πρόταση συνδέει τον Γαλιλαίο με μια εκφορά του ομιλητή που την ερμηνεύει. Δηλαδή ο ομιλητής λέει: «ο Κοπέρνικος είπε ότι η γη κινείται», μέσω του «ότι» (του πρώτου ότι, στην αρχική πρόταση) αναφέρεται σε αυτή του την εκφορά και μέσω του «είπε» τη συνδέει με μια εκφορά του Γαλιλαίου που συμπίπτει σε περιεχόμενο με τη δική του. Ο Burge αντίθετα, προτείνει την ξεχωριστή σημασιολογική ανάλυση του προτασιακού περιεχομένου ολόκληρης της πρότασης (μια πρακτική εναντίον της οποίας ο Davidson δίνει αρκετά επιχειρήματα, όπως φάνηκε από τα προηγούμενα), απλώς και μόνο γιατί το προτασιακό περιεχόμενο φαίνεται να έχει μορφή πλάγιου λόγου. Ο μόνος λόγος για να υποθέσει κανείς ότι μια πρόταση της μορφής «ο x_1 είπε ότι ο x_2 είπε ότι...ο x_n είπε ότι y », θα έπρεπε να υποβάλλεται σε σημασιολογική ανάλυση από μέσα προς τα έξω, είναι να υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις για το ότι το μάτι είναι εξοικειωμένο με μια τέτοια σειρά, δηλαδή ότι η κατανόηση των επιμέρους προτάσεων σε ένα τέτοιο φωλιασμένο σχήμα είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση ολόκληρης της πρότασης. Δεν φαίνεται να ισχύει αυτό. Το μόνο για το οποίο μας βεβαιώνει μια πρόταση πλάγιου λόγου της μορφής «ο x είπε ότι y » είναι ότι ο x είπε κάτι. Ως προς αυτό κρίνεται η αλήθεια της. Και βέβαια, ακόμα και σε διαδοχικές εφαρμογές του μηχανισμού «είπε ότι», είναι το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται το πρώτο όνομα πριν το πρώτο «ότι» που θέλουμε να συνδέσουμε με την εκφορά που ακολουθεί.

Τα επόμενα δύο επιχειρήματα του Burge είναι πιο ενδιαφέροντα. Το πρώτο από αυτά γίνεται καλύτερα αντιληπτό μέσα σε ένα σύνολο συμφραζομένων που περιέχει το «πίστευε» αντί του «είπε». ¹⁵ Επεκτείνοντας την πρόταση του Davidson, μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι η πρόταση

ο Γαλιλαίος πίστευε κάτι

μπορεί να παραφραστεί ως

$(\exists x)(\text{ο Γαλιλαίος είχε μια πεποίθηση που συμπίπτει σε περιεχόμενο με την } x)$

και όμοια η πρόταση

¹⁵ Όπως ήδη ειπώθηκε ο ίδιος ο Davidson υποστήριζε ότι η παρατατική ανάλυση μπορεί να είναι το κλειδί για μια ορθή σημασιολογική προσέγγιση όχι μόνο του πλάγιου λόγου, αλλά και όλων των άλλων αναφορών προτασιακών στάσεων.

5.3. Κριτική

ο Γαλιλαίος πίστευε κάτι το οποίο ούτε αυτός, ούτε και κανείς άλλος είπε ποτε

μπορεί να παραφραστεί ως

$(\exists x)[\eta \ x \ \text{είναι μια εκφορά και ο Γαλιλαίος είχε μια πεποίθηση που συμπίπτει σε περιεχόμενο με την } x \text{ και δεν υπάρχει εκφορά, ούτε του Γαλιλαίου, ούτε κανενός άλλου, που να συμπίπτει σε περιεχόμενο με την } x]$

Αλλά αν η x είναι εκφορά με περιεχόμενο, πώς είναι δυνατόν να μην υπάρχει εκφορά που να συμπίπτει σε περιεχόμενο μ' αυτήν; Η ίδια η x είναι μια τέτοια. Με άλλα λόγια το παραπάνω είναι αντιφατικό. Ωστόσο η αρχική πρόταση δεν είναι καθόλου αντιφατική. Ο Γαλιλαίος μπορεί πράγματι να πίστευε σε κάτι που δεν το είπε ποτέ, ούτε αυτός, ούτε κανείς άλλος.

Το τρίτο και τελευταίο επιχείρημα αφορά τη λογική συνεπαγωγή. Ας θεωρήσουμε την κυκλική συνεπαγωγή:

ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται

Άρα

ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται

Το ότι η συνεπαγωγή είναι κυκλική είναι προφανές. Το συμπέρασμα είναι το ίδιο με την προκειμένη και άρα δεν μπορεί να αποτελέσει κομμάτι ενός επιχειρήματος. Ωστόσο, όπως κάθε κυκλική συνεπαγωγή, είναι έγκυρη, δεν υπάρχει κανένας τρόπος, καμία αποτίμηση σε όλες τις πιθανές συνθήκες, να είναι αληθής η υπόθεση και ψευδές το συμπέρασμα. Είναι αυτό ακριβώς που παύει να ισχύει στα πλαίσια της παρατατικής ανάλυσης.

Αυτό γίνεται αντιληπτό αν παρατηρήσει κανείς ότι με μια τέτοια ανάλυση η συνεπαγωγή δεν είναι της μορφής « p άρα p », γιατί ακριβώς οι δύο προτάσεις δεν είναι ίδιες. Στα πλαίσια της παρατατικής ανάλυσης και της παραπάνω συνεπαγωγής, ένας ομιλητής κάνει δύο διαφορετικές εκφορές της πρότασης «η γη κινείται». Μέσω του πρώτου «ότι» αναφέρεται στην πρώτη από αυτές τις εκφορές και τη συνδέει με μια εκφορά του Γαλιλαίου που συμπίπτει με αυτήν σε περιεχόμενο, ενώ μέσω του δεύτερου «ότι», στην δεύτερη από αυτές. Σχηματικά αυτό θα μπορούσε να γραφεί ως

ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται₁. Άρα, ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται₂.

Στην πραγματικότητα το συμπέρασμα δεν είναι η ίδια πρόταση με την υπόθεση. Ωστόσο, αυτό δεν θα αποτελούσε πρόβλημα για την ισχύ της παραπάνω συνεπαγωγής, αν μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι αυτή διατηρείται σε όλες τις πιθανές περιστάσεις κάτω από τις οποίες μπορούν να αποδοθούν συνθήκες αληθείας στην υπόθεση και το συμπέρασμα. Και το πρόβλημα είναι ακριβώς εδώ. Μπορούμε να φανταστούμε πιθανές περιστάσεις, όπου στα πλαίσια της παρατατικής ανάλυσης η υπόθεση είναι αληθής και το συμπέρασμα ψευδές. Για παράδειγμα την περίπτωση που η αλήθεια των δύο προτάσεων κρίνεται ως προς έναν ομιλητή ο οποίος εκφέρει την πρόταση «**η γη κινείται₁**» την χρονική στιγμή t , αλλά δεν εκφέρει ποτέ την πρόταση «**η γη κινείται₂**». Η παρατατική ανάλυση θα δώσει:

Η πρόταση «ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται» είναι αληθής ως προς τον ομιλητή x αν και μόνο αν $(\exists x)$ (η εκφορά x του Γαλιλαίου και η εκφορά **η γη κινείται₁** του ομιλητή τους καθιστούν ομοιολεκτούντες)

και αντίστοιχα

Η πρόταση «ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται» είναι αληθής ως προς τον x αν και μόνο αν $(\exists y)$ (η εκφορά y του Γαλιλαίου και η εκφορά **η γη κινείται₂** του ομιλητή τους καθιστούν ομοιολεκτούντες).

Είναι φανερό ότι κάτω από τις περιστάσεις που περιγράφηκαν η πρώτη πρόταση είναι αληθής για τον x ενώ η δεύτερη ψευδής. Αφού ο x δεν εκφέρει την πρόταση **η γη κινείται₂**, δεν υπάρχει καμία εκφορά που να μπορεί να αποδοθεί στον Γαλιλαίο και να κάνει τον Γαλιλαίο και τον x να λένε το ίδιο πράγμα. Έτσι, κάτω από αυτές τις περιστάσεις η συνεπαγωγή δεν ισχύει. Δεδομένου ότι στην πραγματικότητα είναι προφανώς μια απολύτως νόμιμη συνεπαγωγή, τόσο διαισθητικά, όσο και λογικά, ο Burge καταλήγει ότι πρέπει η παρατική ανάλυση να είναι προβληματική.

5.4 Τυπική υλοποίηση

Πριν δώσουμε μια τυπική υλοποίηση της σημασιολογίας του ιδιώματος συνεπή με την ντειβιντσονιανή ανάλυση που προηγήθηκε, θα πρέπει να κάνουμε μερικές παρατηρήσεις. Πρώτον, αγνοούμε τελείως τον χρόνο. Είναι ένα θέμα ανεξάρτητο από τη σημασιολογική ανάλυση όπως την μελετά ο Davidson (το ίδιο προϋπέσαμε και στην προηγούμενη υλοποίηση). Έτσι, δεν λαμβάνουμε υπ' όψη τυχόν διαφορές που θα μπορούσε να έχει η σημασιολογική ανάλυση της πρότασης «ο x λέει ότι [...]» από αυτήν της «ο x είπε ότι [...]». Δεύτερον, αγνοούμε τους τυχόν επιρρηματικούς προσδιορισμούς που θα μπορούσαν να συνοδεύουν

5.4. Τυπική υλοποίηση

μια πρόταση του ιδιώματος και δεν μελετάμε την σημασιολογική τους ανάλυση. Αυτό συνδέεται άμεσα με το να θεωρήσει κανείς μια πρόταση πλάγιου λόγου ως πρόταση πράξης, οπότε θα μπορούσαν να υπάρχουν διάφοροι προσδιορισμοί που να χαρακτηρίζουν την πράξη. Και σίγουρα μια πρόταση πλάγιου λόγου είναι μια πρόταση πράξης, αφού μια εκφορά είναι μια πράξη. Μια απολύτως ορθή σημασιολογική ανάλυση, θα έπρεπε λοιπόν να συνθέτει τα χαρακτηριστικά που αποδίδει η κατά Davidson σημασιολογία στα δύο αυτά ιδιώματα, των προτάσεων πράξης και του πλάγιου λόγου. Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν θεωρείται απαραίτητο, ο βασικός σκοπός είναι να αναδειχθούν οι ιδιαιτερότητες του κάθε ιδιώματος και δύσκολα μια τόσο ακριβής ανάλυση που να συνθέτει τα χαρακτηριστικά των δύο σημασιολογιών θα μπορούσε να θεωρηθεί απαραίτητη.

Οι δύο βασικότερες διαφορές με το ιδίωμα των προτάσεων πράξης είναι ότι στον πλάγιο λόγο έχουμε να κάνουμε αποκλειστικά με εκφορές και ότι ο τυπικός χειρισμός του βρίσκεται σε άμεση σχέση με τον χειρισμό του δεικτικού ιδιώματος, δηλαδή προτάσεων της μορφής «αυτό είναι ένα βιβλίο», «εγώ είμαι χαρούμενος», «η Αθήνα είναι εδώ» κ.λ.π. Αποτέλεσμα του γεγονότος ότι ασχολούμαστε αποκλειστικά με εκφορές είναι ότι η αλήθεια μιας τέτοιας πρότασης δεν θα αφορά μόνο καθολική ποσόδειξη πάνω από αποτιμήσεις, αλλά επίσης και από μεταβλητές που θα έχουν στο εύρος τους ομιλητές και χρονικές στιγμές. Συνοπτικά η τυπική θεωρία που θα κατασκευάσουμε θα ενσωματώνει

κάποια χαρακτηριστικά ενός τυπικού χειρισμού του δεικτικού ιδιώματος¹⁶ και τις ιδιαιτερότητες του πλάγιου λόγου, όπως τις αντιλαμβάνεται ο Davidson.

Όπως είδαμε, για τον Davidson η πρόταση «ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται» είναι αληθής ως προς έναν ομιλητή x την χρονική στιγμή t αν και μόνο εάν υπάρχει μια εκφορά η οποία ταυτίζεται σε περιεχόμενο με την εκφορά «η γη κινείται» την οποία εκφέρει ο x κατά τη στιγμή t . (Αν θέλουμε να είμαστε απολύτως ακριβείς, η εκφορά γίνεται αμέσως μετά τη χρον. στιγμή t). Η λογική λειτουργία των λέξεων «είπε» και «ότι» είναι κατά τα γνωστά η εξής: Ο x μέσω του «ότι» αναφέρεται στην εκφορά που θα κάνει αμέσως μετά και μέσω του «είπε» τη συνδέει με μια εκφορά του Γαλιλαίου που συμπίπτει σε περιεχόμενο με την δική του. Όλα θα πρέπει με κάποιο τρόπο να περιγράφονται από την τυπική σχηματοποίηση. Το γεγονός ότι η έκφραση «η γη κινείται» δεν θα έχει κανέναν σημασιολογικό ρόλο στη θεωρία μας, φαίνεται από τη μορφή του πρώτου αξιώματος:

$$\begin{aligned} \Lambda 1: T(\langle \text{«Ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται»}, x, t, \sigma \rangle) \leftrightarrow \\ (\exists v)(\exists u)[Ref(\langle \text{«ο Γαλιλαίος»}, v, x, t, \sigma \rangle) \wedge Ref(\langle \text{«ότι»}, u, x, t, \sigma \rangle) \wedge \\ Sat(\langle v, u \rangle, \langle \text{«είπε»}, x, t, \sigma \rangle)] \end{aligned}$$

Τα υπόλοιπα αξιώματα θα είναι ως εξής:

¹⁶Ίσως θα ήταν χρήσιμο να δώσουμε μια μικρή ανάλυση μιας τέτοιας πρότασης, ώστε να φανεί καλύτερα ο ρόλος του «ότι» σε μια πρόταση πλάγιου λόγου, (αφού παίζει ακριβώς το ρόλο υπόδειξης μιας εκφοράς). Ας θεωρήσουμε για παράδειγμα την πρόταση «η Αθήνα είναι εδώ». Σύμφωνα με τον Davidson ισχύει:

Η πρόταση «η Αθήνα είναι εδώ» είναι αληθής για τον ομιλητή x κατά η χρονική στιγμή t αν ο τόπος στον οποίο βρίσκεται ο x κατά την t , είναι η Αθήνα.

Άρα τα λεκτικά αξιώματα μιας θεωρίας για την πρόταση αυτή θα είναι:

1. $Ref(\langle \text{«η Αθήνα»}, v, x, t, \sigma \rangle) \leftrightarrow v = \eta \text{ Αθήνα.}$
2. $Ref(\langle \text{«εδώ»}, y, x, t, \sigma \rangle) \leftrightarrow y = \text{ο τόπος στον οποίο βρίσκεται ο } x \text{ κατά την } t.$
3. $Sat(\langle v, y \rangle, \langle \text{«είναι»}, x, t, \sigma \rangle) \leftrightarrow v = y$

Με τα κατάλληλα συντακτικά αξιώματα παίρνουμε το θεώρημα:

$$T(\langle \text{«η Αθήνα είναι εδώ»}, x, t, \sigma \rangle) \leftrightarrow \eta \text{ Αθήνα} = \text{ο τόπος στον οποίο βρίσκεται ο } x \text{ κατά την } t$$

και με το αξίωμα

$$True(S, x, t) \leftrightarrow (\forall \sigma) T(S, x, t, \sigma)$$

$$True(\langle \text{«η Αθήνα είναι εδώ»}, x, t \rangle) \leftrightarrow \eta \text{ Αθήνα είναι ο τόπος στον οποίο βρίσκεται ο } x \text{ κατά την } t.$$

5.4. Τυπική υλοποίηση

$\Lambda 2: Ref(\langle \text{«ο Γαλιλαίος»}, v, x, t, \sigma) \leftrightarrow v = \text{ο Γαλιλαίος}$

$\Lambda 3: Ref(\langle \text{«ότι»}, u, x, t, \sigma) \leftrightarrow$

$u = \eta$ προτασιακή εκφορά από τον x που ακολουθεί την εκφορά του «ότι» από τον x κατά την t

$Smd: Sat(\langle v, u \rangle, \langle \text{«είπε»}, x, t, \sigma) \leftrightarrow Samesaid(v, u)$

όπου το $samesaid(v, u)$ έχει την ερμηνεία: «ο v αναπαρήγαγε κάποια εκφορά, η οποία συμπίπτει σε περιεχόμενο με την εκφορά u »

Τώρα από τα παραπάνω αξιώματα προκύπτει το ακόλουθο:

$T(\langle \text{«Ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται»}, x, t, \sigma) \leftrightarrow (\exists v)(\exists u)[v = \text{ο Γαλιλαίος}$
 $\wedge u = \eta$ προτασιακή εκφορά από τον x η οποία ακολουθεί την εκφορά του «ότι» από τον x κατά την $t \wedge Samesaid(v, u)]$

Απ' όπου με απλή λογική παίρνουμε:

$T(\langle \text{«Ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται»}, x, t, \sigma) \leftrightarrow Samesaid(\text{ο Γαλιλαίος},$
 η προτασιακή εκφορά από τον x η οποία ακολουθεί την εκφορά του «ότι» από τον x κατά την $t)$

Τώρα με το αξίωμα:

$True(S, x, t) \leftrightarrow (\forall \sigma)T(S, x, t, \sigma)$

παίρνουμε το τελικό:

$True(\langle \text{«Ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται»}, x, t) \leftrightarrow Samesaid(\text{ο Γαλιλαίος},$
 η προτασιακή εκφορά από τον x η οποία ακολουθεί την εκφορά του «ότι» από τον x κατά την $t)$

Τώρα το μόνο που μένει για να συμπεράνουμε το 1. είναι κάποια συντακτικά αξιώματα. Για να τα κατασκευάσουμε θα χρησιμοποιήσουμε τον εξής συμβολισμό: Θα γράφουμε V_π εννοώντας προτασιακό ρήμα, δηλαδή ρήμα που εμφανίζεται σε προτάσεις του ιδιώματος των προτασιακών στάσεων και του πλάγιου λόγου, ακολουθείται λοιπόν από το «ότι» και ένα προτασιακό περιεχόμενο. Για τα συντακτικά αξιώματα έχουμε:

$\Sigma 1. T([\text{S NP}, \text{VP}], x, t, \sigma) \leftrightarrow (\exists v)[Ref(\text{NP}, v, x, t, \sigma) \wedge Sat(v, \text{VP}, x, t, \sigma)]$

$$\Sigma 2. \text{Ref}([_{NP}\mathbf{N}], v, x, t, \sigma) \leftrightarrow \text{Ref}(\mathbf{N}, v, x, t, \sigma)$$

$$\Sigma 3. \text{Sat}(v, [_{VP}\mathbf{V}_\pi, [C \text{ \textbf{ότι}} S]]) \leftrightarrow (\exists u)[\text{Ref}(\langle \text{\textbf{ότι}} \rangle, u, x, t, \sigma) \wedge \text{Sat}(\langle v, u \rangle, \mathbf{V}_\pi, x, t, \sigma)]$$

Από αυτά τα τρία αξιώματα προκύπτει το (1) και από εκεί το τελικό θεώρημα με το αξίωμα *True*. Συνοψίζοντας, η θεωρία μας θα έχει τα ακόλουθα αξιώματα:

Συντακτικά Αξιώματα:

$$\Sigma 1. T([_S\mathbf{NP}, \mathbf{VP}], x, t, \sigma) \leftrightarrow (\exists v)[\text{Ref}(\mathbf{NP}, v, x, t, \sigma) \wedge \text{Sat}(v, \mathbf{VP}, x, t, \sigma)]$$

$$\Sigma 2. \text{Ref}([_{NP}\mathbf{N}], v, x, t, \sigma) \leftrightarrow \text{Ref}(\mathbf{N}, v, x, t, \sigma)$$

$$\Sigma 3. \text{Sat}(v, [_{VP}\mathbf{V}_\pi, [C \text{ \textbf{ότι}} S]]) \leftrightarrow (\exists u)[\text{Ref}(\langle \text{\textbf{ότι}} \rangle, u, x, t, \sigma) \wedge \text{Sat}(\langle v, u \rangle, \mathbf{V}_\pi, x, t, \sigma)]$$

Λεκτικά Αξιώματα:

$$\Lambda 1. T(\langle \text{\textbf{Ο Γαλιλαίος είπε ότι η γη κινείται}} \rangle, x, t, \sigma) \leftrightarrow (\exists v)(\exists u)[\text{Ref}(\langle \text{\textbf{ο Γαλιλαίος}} \rangle, v, x, t, \sigma) \wedge \text{Ref}(\langle \text{\textbf{ότι}} \rangle, u, x, t, \sigma) \wedge \text{Sat}(\langle v, u \rangle, \langle \text{\textbf{είπε}} \rangle, x, t, \sigma)]$$

$$\Lambda 2. \text{Ref}(\langle \text{\textbf{ο Γαλιλαίος}} \rangle, v, x, t, \sigma) \leftrightarrow v = \text{ο Γαλιλαίος}$$

$$\Lambda 3. \text{Ref}(\langle \text{\textbf{ότι}} \rangle, u, x, t, \sigma) \leftrightarrow u = \eta \text{ πρότασιακή εκφορά από τον } x \text{ που ακολουθή την εκφορά του } \langle \text{\textbf{ότι}} \rangle \text{ από τον } x \text{ κατά την } t$$

$$\text{Smd: } \text{Sat}(\langle v, u \rangle, \langle \text{\textbf{είπε}} \rangle, x, t, \sigma) \leftrightarrow \text{Samesaid}(v, u)$$

$$\text{True. } \text{True}(S, x, t) \leftrightarrow (\forall \sigma)T(S, x, t, \sigma)$$

5.4. Τυπική υλοποίηση

Βιβλιογραφία

- [1] D. Davidson, Truth and Meaning, Synthese, 1967
- [2] D. Davidson, Radical Interpretation, Inquiries into Truth and Interpretation, September 2001 , pp. 123-125(3)
- [3] D. Davidson, Reply to Foster, Truth and Meaning: Essays in Semantics, G Evans, J McDowell - 1999, OXFORD UNIVERSITY PRESS
- [4] D. Davidson, Radical Interpretation Interpreted, Philosophical Perspectives, JSTOR, 1994
- [5] D. Davidson, Belief and the Basis of Meaning, Synthese, 1967
- [6] D. Davidson, True to the Facts, The Journal of Philosophy, JSTOR, 1969
- [7] D. Davidson, On Saying That, Synthese, vol.19, 1969
- [8] D. Davidson, Theories of Meaning and Learnable Languages, Inquiries into Truth and Interpretation, 1965
- [9] D. Davidson, The Logical Form of Action Sentences, in Essays on Actions and Events, Clarendon Press
- [10] D. Davidson, On the Very Idea of a Conceptual Scheme Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association, 1973 - JSTOR
- [11] A. Tarski, The Semantic Conception of Truth and the Foundation of Semantics, Philosophy and Phenomenological Research, vol.4,

1944

[12] A. Tarski, "The Concept of Truth in Formalized Languages" in Corcoran, J., ed., *Logic, Semantics and Metamathematics*. Indianapolis: Hackett. The English translation of Tarski's 1936 *Der Wahrheitsbegriff in den formalisierten Sprachen*.

[13] Gottlob Frege, *Über Sinn und Bedeutung*, 1892, αγγλική μετάφραση Peter Geach and Max Black ed., *Translation From The Philosophical Writings of Gottlob Frege*, Blackwell 1960

[14] E. Lepore, *In Defence of Davidson*, *Linguistics and Philosophy*, vol.5, 1982

[15] E Lepore, *In defense of Davidson* *Linguistics and Philosophy*, 1982, Springer

[16] S Soames, *Truth Meaning and Understanding*, *Philosophical Studies*, 1992, Springer

[17] M Dummett, *What is a Theory of Meaning*, *Mind and Language*, 1975

[18] JA Foster, *Meaning and Truth Theory*, Evans and McDowell, 1976

[19] T Burge, *On Davidson's "Saying That"*, *Truth and Interpretation*, Oxford: Basil Blackwell, 1986